

161757

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**SERBEST BÖLGELER VE SERBEST BÖLGELERİN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Serdar ALTINOK

HAZIRLAYAN

Erdal ARSLAN

KONYA

2005

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM SERBEST BÖLGELERE GENEL BAKIŞ

1.1.SERBEST BÖLGELER TARİHÇESİ.....	3
1.2.SERBEST BÖLGE TANIMLARI.....	6
1.3.UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SERBEST BÖLGE ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ.....	10
1.3.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone).....	10
1.3.1.1. Açık Serbest Bölgeler (Open Freezones)	11
1.3.1.2.Kapalı Serbest Bölgeler (Closed Free Zones).....	12
1.3.2. Serbest Liman (Free Port).....	17
1.3.3. Transit Bölge.....	18
1.3.4.Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zone).....	19
1.3.4.1. Serbest Üretim Bölgesinin Ülke Kalkınması Açısından Amaçları.....	20
1.3.5. Serbest Bankacılık Bölgesi – Kıyı Bankacılığı – Off Shore Bankacılık (Free Banking Zones)	22
1.3.6.Yatırım Bölgeleri (Enterprise Zone).....	23
1.3.7. İkiz Fabrikalar (Maquiladora)	23
1.3.8. Serbest Çevre (Free Perimeter).....	24
1.3.9. Antrepo (Bonded Warehouse).....	25

İKİNCİ BÖLÜM
SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI, ÖZELLİKLERİ
VE TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER

2.1. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE ORTAK ÖZELLİKLERİ.....	27
2.1.1. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları.....	27
2.1.2. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları Açısından Ortak Özellikleri.....	28
2.1.3. Serbest Bölgelerin Kuruluş Yeri Açısından Ortak Özellikleri.....	28
2.1.4. Serbest Bölgelerin Mevzuat ve Teşvik Tedbirleri Açısından Ortak Özellikleri.....	29
2.1.5. Serbest Bölgelerin Mal Giriş ve Çıktıları Açısından Ortak Özellikleri.....	29
2.1.6. Genel Olarak Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri.....	30
2.2. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ.....	31
2.3. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLUMLU ETKİLERİ	32
2.3.1. İhracat Artırıcı Etkisi.....	32
2.3.2. İthalat Açısından Beklenen Olumlu Etkileri.....	34
2.3.3. İstihdam Açısından Beklenen Olumlu Etkiler.....	35
2.4. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ	36
2.4.1. Yerli Firmalara Serbest Bölgelerdeki Firmaların Rakip Olması	37
2.4.2. İthalat Baskısı Yaratılması	37
2.4.3. Tekelleşme Sorunu	38
2.4.4. Yatırımların Olumsuz Yönde Dağılması	38
2.4.5. Transfer Fiyatlaması Sorunu	39
2.4.6. Sosyal Yapının Bozulması ve Ücret Eşitsizliğin Artması.....	39
2.4.7. Ekonomiye Yönlendirmedeki Etkinliğin Azalması	40

2.4.8. Kaçakçılık Ve Diğer Yasadışı Faaliyetleri Arttırma	40
2.4.9. Serbest Bölgelerde İstismar	40
2.5.SERBEST BÖLGENİN TÜRKİYE'DE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	41
2.5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	41
2.5.2. Cumhuriyet Dönemi	42
2.5.3. 1980 Sonrası Dönem.....	44
2.5.3.1. Serbest Bölge Konusunun Gündeme Gelme Nedenleri.....	44
2.5.3.2. Serbest Bölge Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	45
2.6. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER MEVZUATI.....	46
2.6.1. Genel Hükümler.....	46
2.6.2. Serbest Bölgenin Düzenlenmesi.....	48
2.6.3. Mal ve Hizmetler.....	50
2.6.4. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik, Kaldırılan Ve Uygulanmayan Hükümler, Yönetmelik	50
2.7. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE KURULMASI, KURDURULMASI, YER VE SINIRLARININ TESPİTİ.....	53
2.7.1. Serbest Bölgelerin Yönetimi	53
2.7.2. Serbest Bölgelerin İşletilmesi.....	54
2.7.3. Serbest Bölgelerde Yer Alacak Faaliyetlerin Tespiti ve Faaliyet İzni Verilmesi.....	54
2.7.4. Türkiye'deki Serbest Bölgelerde Faaliyet Ruhsatı Almak İçin Yapılması Gerekenler	55
2.7.5. Serbest Bölgelerde Sosyal Güvenlik ve Çalışma Şartları.....	57
2.7.6. Serbest Bölgelerde Gümrük Mevzuatı.....	57
2.7.7. Serbest Bölgelerde Yabancı Sermaye.....	57
2.7.8. Serbest Bölgelerin Finansmanı	58
2.7.9. Serbest Bölgeleri Tesis Ve Geliştirme Fonu.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KURULU SERBEST BÖLGELER VE SERBEST BÖLGELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

3.1. TÜRKİYE'DE KURULU OLAN SERBEST BÖLGELER.....	60
3.1.1. MERSİN SERBEST BÖLGESİ	63
3.1.2. ANTALYA SERBEST BÖLGESİ	72
3.1.3. EGE SERBEST BÖLGESİ	76
3.1.4. İSTANBUL ATATÜRK HAVALİMANI SERBEST BÖLGESİ	78
3.1.5. TRABZON SERBEST BÖLGESİ	81
3.1.6. İSTANBUL DERİ VE ENDÜSTRİ SERBEST BÖLGESİ	82
3.1.7. DOĞU ANADOLU SERBEST BÖLGESİ	84
3.1.8. MARDİN SERBEST BÖLGESİ	85
3.1.9. İMKB ULUSLARARASI MENKUL KIYMETLER SERBEST BÖLGESİ	87
3.1.10. İZMİR MENEMEN DERİ SERBEST BÖLGESİ	90
3.1.11. RİZE SERBEST BÖLGESİ.....	91
3.1.12. SAMSUN SERBEST BÖLGESİ.....	92
3.1.13. İSTANBUL TRAKYA (ÇATALCA) SERBEST BÖLGESİ	93
3.1.14. KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ	96
3.1.15. AVRUPA SERBEST BÖLGESİ	98
3.1.16. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ	103
3.1.17. ADANA-YUMURTALIK SERBEST BÖLGESİ.....	104
3.1.18. TÜBİTAK MARMARA ARAŞTIRMA MERKEZİ TEKNOLOJİ SERBEST BÖLGESİ.....	106
3.1.19. BURSA SERBEST BÖLGESİ (BUSEB).....	109
3.1.20. KOCAELİ SERBEST BÖLGESİ (KOSBAŞ).....	111
3.1.21. DENİZLİ SERBEST BÖLGESİ (DENSER).....	116
3.2. SERBEST BÖLGELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI.....	117
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA.....	127

TABLÖLAR

Tablo 1. Serbest Bölgelele Organizasyon Şeması.....	56
Tablo 2. Mersin Serbest Bölgesi'nde Kullanıcı Firma Sayısı.....	64
Tablo 3. Mersin Serbest Bölgesi'nin (Aralık 2004 itibari ile) yıllara Göre Ticaret Hacimi	71
Tablo 4. Mersin Serbest Bölgesi'nde Kullanıcı Firma Faaliyetleri.....	71
Tablo 5. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesinin Yıllara Göre İşlem Hacmi.....	81
Tablo 6. Bölgele İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri.....	120
Tablo 7. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı.....	121
Tablo 8. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı.....	122
Tablo 9. Serbest Bölge Kullanıcılarının Faaliyet Konularına Göre Dağılımı.....	123
Tablo 10. Serbest Bölgelele İstihdam.....	124

GİRİŞ

II. Dünya savaşı sonrası, batı ekonomilerinin ve dolayısıyla dünya ticaretinin hızla geliştiği bir dönem olmuştur. Ekonomik faaliyetler çeşitlenmeye başlamış ve uluslararası ticari işlemler ülke ekonomileri açısından önemini artırmıştır. Bu süreç içinde sürekli ve hızlı bir şekilde değişiklik gösteren ekonomik koşullar dünya talep yapısının farklılaşmasına neden olmuştur. Buda yeni pazarlar, pazarlama yöntemleri, yeni ürünler ve üretim teknolojisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ülkeler yoğun bir rekabet ortamında geçen uluslararası ticari faaliyetlerde, pazar payını artırmak amacıyla, karşılaştıkları sorunlara alışılmışın dışında çözümler getirmeye çalışmışlardır.

Yoğun rekabetin söz konusu olduğu uluslararası ticarete, çabuk karar alma ve bunları aynı hızla uygulama gerekliliğine karşılık, mevzuat yetersizliği ve bürokrasinin ağır işlemesi, hükümetlerin yeni ticaret modelleri geliştirmesini zorunlu kılmış ve bu gelişmelerin bir sonucu olarak serbest bölge uygulaması önem kazanmıştır. Serbest bölgeler, dünyada özellikle ihracata dayalı kalkınma stratejisini tercih eden ülkeler tarafından ihracatı artırmanın en önemli araçlarından birisi olarak görülmüş ve kullanıla gelmiştir. Bu uygulama çok uluslu şirketlerin kârlarını artırmak amacıyla faaliyetlerini serbest bölgelere kaydırmasıyla da desteklenerek yaygınlaşmıştır.

Ülkemizde ise 1980'li yıllarda uygulanmasına başlanan ihracata dayalı büyüme modeli ile eş zamanlı olarak serbest bölge kurma fikri de hayata geçirilmiş ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 1985 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizin serbest bölge deneyimi başlamıştır. Aynı kanunun 1. maddesinde belirtildiği gibi, ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek ve dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmaktır. Dünyadaki başarılı uygulamalardan hareketle bu tür bölgelerin yabancı yatırımcıları çekeceği ve ihracata katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Serbest bölge uygulamaları ile amaçlanan kalkınmaya uygun ortamı yaratmak, geleceğin sektörlerini seçip, teşvikleri onlara odaklamak, yani yatırımları gerçekleştirecek yabancı sermaye ile teknolojiyi ülkeye çekip, ülkenin dünya

ekonomisinde söz sahibi olmasını sağlamaktır. Ülkemizdeki Serbest Bölgeler de bu amaçla kurulmuştur.

Yaptığım bu çalışmada serbest bölgeleri üç bölümde açıklamaya çalıştım. Birinci bölümde Serbest bölgenin tanımı, tarihçesi, serbest bölge çeşitleri ve özellikleri genel olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde ise serbest bölgelerin kuruluş amaçları özellikleri Türkiye’de Serbest bölgelerin tarihsel gelişimi ve serbest bölgeler kanununa değinilerek, serbest bölge kurulması, kurdurulması, yer ve sınırlarının tespiti ile ilgili konular anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise Serbest Bölgelerin Yönetimi, Serbest Bölgelerde Yer Alacak Faaliyetlerin Tespiti ve Faaliyet İzni Verilmesi, Türkiye’de Kurulan Serbest Bölgeler ve bu bölgelerin Sağladığı Avantajlar ve Türkiye ekonomisine olan katkıları anlatıldıktan sonra sonuç bölümü ile çalışma sona erecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELERE GENEL BAKIŞ

Dünyada serbest bölge niteliğinde kabul edilebilecek uygulamalara, ilk olarak yaklaşık 2000 yıl öncesinin eski Yunan ve Roma medeniyetlerinde rastlanmaktadır. Milattan önceki yüzyıllarda Malta, Efes, Pire, İskenderiye limanları ve Akdeniz'de, açık denizde yapılan mal değişimi ve alışverişleri ile İpek Yolu üzerindeki Yunanistan'ın Pire ve Challis limanları, bu konudaki ilk örnekler olarak sayılabilir.

Serbest bölgelerin doğuşu serbest şehirler şeklinde olmuştur. Serbest şehir, Avrupa'da milli devletlerin kuruluşundan önce, bir şehrin tümünü kapsayan, siyasal yönden kısmen veya tamamen bağımsız temel faaliyeti transit ticaret olan; ikametini serbest bulunduğu ticaret bölgesi olarak tanımlanabilir.

1.1.SERBEST BÖLGELER TARİHÇESİ

İlk serbest şehirlerin Kartaca ve Sur şehirleri oldukları sanılmaktadır. Akdeniz'in doğu ve güneydoğu kıyılarında yer alan Kartaca şehri, siyasal yönden yetki alanı içerisinde bulunduğu şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin kendi limanlarında aktarma yapmalarını zoruna hale getirmek suretiyle, o dönemin önemli bir transit ticaret merkezi haline getirilmiştir. Ancak kullandıkları yöntem çekicilikten çok zorlama olduğundan ve sadece kendilerine bağlı yerlere hizmet götüren tüccarlara ayrıcalıklar sağladığından, Kartaca şehri ve buna benzer limanlar tam anlamıyla serbest şehir sayılamazlar¹

M.Ö. III. ve II. Yüzyıllarda denizcilik ve ticaretin etkisiyle büyük ticaret merkezleri ortaya çıkmıştır. O dönem savaşların çıkmasının da temel sebebi olan bu

¹ Richard S.Thoman, **Free Ports And Foreign Trade**, Cornell Maritime Press, Cambridge, Md.,1956,'den aktaran: Engin Erdoğan Ve Meliha Ener, **Serbest Bölgeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s. 12

şehirler uluslararası politikaya tamamen ilgisiz kalarak sadece ticaretle ilgilenmişlerdir².

Roma'da "İmparatorluk Devri"nde, ülkenin doğusunda ve batısında, geniş bir alanda deniz yoluyla yoğun ve düzenli bir ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu deniz ticaretinin sürdürülmesinde, transit limanlar önemli bir rol üstlenmiştir. Doğuda transit limanı uygulamaları, Antakya, İskenderiye ve diğer bazı limanlarda; Nil Nehri, Kızıl Deniz ve Umman Körfezi boyunca gerçekleştirilmiştir. Batıda Marsilya, bazı ticari serbestlikler yoluyla, bu alanda ilerleme sağlamıştır. Bu dönemde Akdeniz'deki önemli limanlar ise Putoeli ve diğer bazı limanlardır³.

Ortaya çıkışları ile yapı ve nitelikleri konusunda kesin bilgiye sahip olunmayan ilk serbest şehirler, ilk çağda reexport (tekrar ihraç etmek) amacına yönelik geçici depolama ve transit ticaret noktaları olarak kullanılmaktaydı.

Roma İmparatorluğunun savaşlarda yenilgi alması ve parçalanması nedeni ile o yıllarda (ortaçağ) serbest şehir uygulamalarının gerilemekte olduğunu görmekteyiz. V. ve XI. yüzyıllar arası feodalitenin hüküm sürdüğü dönemde ticaret ihmal edilmiş, kapalı ev ekonomisi uygulandığından serbest şehir uygulamaları da önemini yitirmiştir⁴.

XI. Yüzyıldan sonra feodal rejimin çökmesi ve haçlı seferlerinin başlaması ile zengin doğu milletleriyle ticari ilişkiler kurulmuş bu da orta çağın şehir ekonomisini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Akdeniz'de kolonileri bulunan İtalyan şehirleri canlı birer ticaret merkezi durumuna gelmişlerdir⁵. XV. yüzyılda Rönesans ve Reform; deniz keşifleri, teknik buluş ve icatların iktisadi düşünce üzerindeki etkileri çok büyük olmuştur. Ortaçağın feodal düzeni son bularak, derebeylik ve şehir devletleri ortadan kalkmış, milli devletler kurulmuştur.

² Pirene Jacques, *Büyük Dünya Tarihi*, Çeviren: Nihal Önal, Cilt I, s.112

³ Thoman, a.g.e.,'den aktaran: Erdoğan ve Ener, a.g.e., s. 12

⁴ Erol Zeytinoğlu, *İktisat Tarihi*, Meter Matbaası, İstanbul, 1976, s.52

⁵ Lütfi Güçer, *İktisat Tarihi*, Günay Matbaası İstanbul, 1976, s.74

XVII. Yüzyıla kadar devam eden bu iktisadi sistem merkantalizmdir⁶. Merkantilizm döneminde ticareti geliştirici faaliyetler yapılmaya başlanmış, serbest şehir uygulamalarıyla birlikte serbest bölge uygulamasına geçiş konusunda da aşamalar sağlanmıştır. Mevcut devletler ekonomilerinin kalkınması ve gelişmesi için, gümrük duvarları oluşturarak özellikle ithalata sınırlayıcı önlemler getirmişlerdir. İthalata dönük sanayileşme ve kalkınma stratejisi yerine ihracata dönük sanayileşme ve kalkınma stratejisine yönelmişlerdir. Dünya pazarlarında rekabet gücü olacak yerli üretime geçmişlerdir. Ve bu yüzden serbest bölge uygulaması, dış ticaret ilişkilerine bağlı olarak zorunlu bir gelişme göstermeye başlamıştır. Özellikle batının sanayileşen ülkelerindeki hızlı sermaye birikimi, büyük şirketleri bu sermayeden en fazla karı sağlayacak yatırım alanları aramaya yöneltmiştir⁷.

Uluslararası şirketlerin bu faaliyetleri karşısında gelişmekte olan ülkeler, bir yandan işsizlik sorununu gidermek, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, diğer bir yandan da yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla, yabancı girişimcilere bir takım özendirici ve teşvik edici koşullar hazırlama ihtiyacı duymuşlardır. Bunun içinde ucuz iş gücü çeşitli vergi muafiyetleri ve istisnaları, alt yapı imkânları, politik istikrar ve işçilere yönelik sendikal hakların uygulanması gibi düzenleme ve ayrıcalıkların bulunduğu bölgeler oluşturma yoluna gitmişlerdir.

Bu bölgelerde ihracata yönelik üretimde bulunmak kalkınmada çözüm aşamalarından biri olarak görülmüş ve ekonomik gelişmenin son safhası olarak nitelendirebileceğimiz “serbest üretim bölgeleri” ortaya çıkmıştır

XIX. Yüzyılda serbest bölge uygulaması Amerika’da görülmeye başlamıştır. Serbest bölgelerin tüm dünyada yaygınlaşması 1930’lu yıllarda olmuştur. 1929 ekonomik bunalımını izleyen yıllarda bazı ülkeler serbest bölgeyi ekonomik çöküntünün etkisini azaltmaya yönelik araçlardan biri olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde kurulan ve faaliyette bulunan Singapur ve Hong-Kong Serbest Limanları daha sonra kurulan Panama, İrlanda, Tayvan ve Güney Kore serbest bölgelerinin elde ettikleri ekonomik başarı serbest

⁶ Gülten Kazgan, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kitap Evi 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.26

⁷ Cem Alpar, Çokuluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, Turhan Kitapevi, 3.Baskı, Ankara, 1980, s. 3

bölge fikrinin pek çok ülkede hızla faaliyete geçmesine ve gelişmesine neden olmuştur⁸.

1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde önemli bir yer işgal etmeye başlayan çok uluslu şirketler üretim faktörleri ve teknolojiyi uluslararası düzeyde dolaştırmaya başlamışlardır. İhracata yönelik olarak kurulmuş ilk serbest üretim bölgesi 1958 yılında İrlanda'da kurulan Shannon serbest bölgesi'dir. Bu bölge serbest bölgelerinin tarihsel gelişiminde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Söz konusu bölgede serbest liman veya serbest ticaret bölgesinin dış ticaret fonksiyonu ilk defa endüstriyi 'de kapsayacak şekilde genişletilmiştir⁹.

1960'lı yılların ikinci yarısında Doğu Asya'da bir çok ülke serbest üretim bölgeleri kurmaya başlamışlardır. Bunlardan ilki Tayvan'da kurulan Kaohsiung serbest üretim bölgesidir. İlk ihracat 1967'de yapılmış ve iki yıl sonra bölge tamamen serbest üretim bölgesi haline getirilmiştir. Bu bölgenin göstermiş olduğu büyük başarı ile Tayvan Hükümeti 1970'de Nantz ve Taichung'i, Güney Kore Masan'ı, 1972 yılında ise Filipinler Batan, Malezyada Bayan Lepas serbest üretim bölgelerini kurmuşlardır.

Doğu serbest şehir şeklinde olan serbest bölgelerin, ilk zamanlarda dışardan ülkeye gelen malların karaya indirileceği, gümrük işlemlerinden muaf ve güvenli bir liman olarak; daha sonra Avrupa'nın büyük ticaret merkezlerinden ithal edilen malların gümrük vergisi ödemeksizin depolanabileceği ve gümrük müdahalesi olmadan ihraç edilebileceği gümrük antrepoları olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

1.2.SERBEST BÖLGE TANIMLARI

Serbest bölge ile ilgili birçok tanım olmakla beraber aşağıda yer alan tanımlamalar, en çok kabul görenleri ve en yaygın kullanılanlarıdır. Buna göre serbest bölge; "bir firmanın çeşitli ithalat-ihracat kısıtlamalarına maruz kalmaksızın

⁸ Atilla Bağrıaçık Ve Ç.İnanç, "Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler", *Bilim Teknik*, 1997, s.3

⁹ Yüksel Akça, *Soru ve Cevaplarla Türkiye'de Serbest Bölgeler*, Ağustos, 1998, s.13

dünya pazarında yoğun rekabete girebilmesine olanak sağlayan endüstriyel park ve transit yükleme merkezi" olarak kabul edilmektedir¹⁰.

Diğer bir tanıma göre serbest bölge; "bir uluslararası liman veya havaalanı yakınında kurulan, ülkenin gümrük alanından özel araçlarla ayrılmış bir bölge içine ithal malların gümrüksüz olarak getirilebildiği, depolanabildiği, çeşitli işlemlerden geçirilebildiği, üretim amacıyla kullanılabilirdiği ve malların ulusal gümrük alanına girmedikleri sürece gümrük vergisinin ödenmediği, diğer vergi vb. sınırlayıcı faktörlerin en aza indirildiği belirli alanlar" olarak tanımlanmaktadır¹¹.

Bir ülkede belirli ticari faaliyetlerin sürdürülebileceği bir alanı gümrük sınırları dışında bırakmak suretiyle oluşturulan bu gibi bölgelere ilişkin olarak yapılan tanımlarda, genellikle bölgelerin fonksiyonları ve ayrıcalıkları vurgulanmaktadır¹². Uygulamada birbirinden farklı birçok bölge tanımlarına rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları şöyle sıralayabiliriz. ; bir ülkenin dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve kısıtlamaların kısmen veya tamamen uygulama dışı bırakıldığı, genellikle uluslararası bir liman veya havaalanı yakınında olan, milli sınırlar içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kabul edilen ve esas itibariyle ihracata yönelik faaliyet göstermek üzere seçilmiş sınai ve ticari alanlardır" biçiminde ifade edilmektedir¹³.

Serbest bölge, nakliyecilerin mallarını indirip bekleyebilecekleri ve daha sonra ne yapacaklarına karar verebilecekleri, tarafsız ve tecrit edilmiş bir alandır¹⁴. Daha ayrıntılı diğer bir tanıma göre serbest bölge ; "Bir ülkedeki ticari faaliyetlerin ve buna bağlı bankacılık, sigortacılık gibi hizmetlerin yürütülebileceği bir yeri, bazı ekonomik amaçlarla gümrük sınırı dışında bırakmak suretiyle oluşturulan, sınırlandırılmış bir çalışma alanı" şeklinde tanımlanabilir¹⁵.

¹⁰ KENTBANK Kurumsal Pazarlama Bölümü, Serbest Bölgeler Hakkında Bilgi Notu, Kentbank Yayınları, İstanbul, 2000, s.3.

¹¹ Haluk Erdem, Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri ve Türkiye'de Serbest Bölgeler Rejimi, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Yeterlilik Ettüdü, İstanbul, 1992, s. 5.

¹² Engin Erdoğan, Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 110 Eskişehir, 1985, s.1

¹³ Sedat Güner, Serbest Bölgeler, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.3.

¹⁴ Erdoğan, a.g.e., s.1

¹⁵ , a.g.e., s.1

Türkiye’de serbest bölgeler kurulması hakkındaki raporda serbest bölgeler “Devletçe veya görevlendirilen özel veya kamu-özel sektör yapısına haiz kuruluşlar tarafından yönetilen, malların gümrüksüz girdiği, muhafaza edildiği, tamir, bakım ve üretim yapıldığı, bankacılık ve sigortacılık gibi işlemlerin yürütüldüğü, ülke sınırları içinde fakat gümrük sınırları dışında kalan ticari ve öncü faaliyetlerin yoğunlaştığı bölgelerdir” şeklinde tanımlanmıştır¹⁶.

İstanbul Ticaret Odası tarafından Ticaret Vekâletine sunulan raporda “Serbest Bölge Rejimi” başlığı altında “nihai ürün niteliğinde malların konacağı bir veya birçok binanın değil, fakat bütün bir alanın gümrük sınırları dışında tutulması mümkündür” denilerek “Ulusal sınırlar içinde belirli bir alanın daha geniş faaliyetlerin vergi ödeme yükümlülüğüne konu olmaksızın yürütülmesi amacıyla gümrük sınırı dışında sayılması serbest bölge denilen kuruluşu oluşturur” şeklinde bir tanım yapıldığı görülmektedir¹⁷.

Serbest bölgelerin kurulmasındaki esas, ulusal sınırlar içinde bulunmasına rağmen, belirli bir sahanın gümrük sınırları dışına alınması ve her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf tutulan malların her hangi bir kontrole tabi tutulmamasıdır.

1960’lı yılların özellikle ikinci yarısından başlayarak, “serbest üretim bölgesi” adı verilen yeni bir serbest bölge türünün yaygınlık kazanmaya başlamasıyla yapılan tanımlara “üretim faaliyetleri” veya “endüstriyel faaliyetler” de dâhil edilmeye başlanmıştır. Halen her iki tip serbest bölgeye (serbest ticaret ve üretim bölgelerine) ilişkin çok sayıda uygulama örneği bulunmaktadır. Serbest bölge terimi her türlü serbest bölgeyi kapsamına alan bir ana kavram niteliği taşıdığından, tanımlanmasında ticari ve endüstriyel faaliyetleri birlikte yer verilmektedir¹⁸.

Serbest bölgelerin zaman içerisinde gösterdikleri hızlı değişim içinde bazı bölgelerde bankacılık ve sigortacılık faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak serbest bankacılık ve sigortacılık bölgeleri adı

¹⁶ Mehmet Akıllı, *Türkiye’de Serbest Bölge Uygulaması ve Ekonomik Etkileri* Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Ankara,1983, s.1

¹⁷ İ.T.O. “Transit Ticaretin Memleketimiz Bakımından Ehemmiyeti ve İstanbul’da Bir Ticaret Antreposu Kurulması”, *İTO Dergisi*, Cilt 76 İstanbul, Mart 1980, s.3-4

¹⁸ Erdoğan, a.g.e, s.6

verilen yeni bir serbest bölge türü ortaya çıkmıştır. Bundan sonra yapılacak tanımlarda bankacılık ve sigortacılık faaliyetlerinin de ayrıca düşütülmesi gereklidir.

Serbest bölgeler, ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara yönelik hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanmaktadır¹⁹.

Serbest Bölgeler, buldukları ülkenin siyasi sınırları içinde yer alan fakat dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatı açısından gümrük hattı dışında sayılan bölgelerdir. Serbest Bölgelerde sınai ve ticari faaliyetler için ülkede sağlanandan daha geniş muafiyet ve teşvikler tanınır. Türkiye’de Serbest Bölgeler Türkiye Gümrük Bölgesi’nin parçası olmakla beraber; serbest dolaşımında olmayan herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmadığı; gümrük vergisi, ticaret ve kambiyo uygulamaları bakımından Türkiye gümrük bölgesi dışında kabul edildiği; serbest dolaşımdaki eşyanın ise, çıkış rejimi hükümlerine tabi tutularak konulduğu yerlerdir.

Serbest bölgeler, bir ülkenin ulusal egemenlik sınırları (siyasal sınırlar) içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kalan, ülkede geçerli olan dış ticaret ile diğer mali ve ekonomik alanlara yönelik düzenlemelerin tamamen ortadan kaldırıldığı veya kısmen uygulandığı bölgeler olarak tanımlanır. Serbest bölge uygulamasını başarılı bir şekilde gerçekleştiren ülkeler serbest bölgeleri; genel üretimi, ihracatı, döviz girdilerini ve istihdamı artıran, dış ticareti geliştiren, yabancı sermaye ve teknoloji transferini gerçekleştiren ve çeşitli amaçlara yönelik olarak kullanılabilen, ülkenin siyasal sınırları içinde ancak gümrük sınırları dışında kalan çeşitli teşvik ve istisna avantajlarına sahip ticari veya sınai faaliyetlerin yapıldığı alanlar olarak kullanmışlardır²⁰.

Bu tanımların ışığında serbest bölgeleri şöyle tanımlayabiliriz; Serbest bölgeler bir ülkenin dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve kısaltmalarının

¹⁹ <http://www.ilkeratalay.com/resources/serbestbolgeler.php>

²⁰ <http://www.milliyet.com.tr/ozel/vergi/19980604mo1.html>

kısmen veya tamamen uygulama dışı bırakıldığı belirli ticari veya endüstriyel faaliyetlerin ve buna bağlı bankacılık ve sigortacılık hizmetlerinin de yürütülebileceği, milli sınırlar içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kabul edilen ve esas itibarıyla ihracata yönelik faaliyet gösteren, seçilmiş, sınıflar ve ticari alanlardır.

1.3. UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SERBEST BÖLGE ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Serbest bölge kavramı, kuruluş amaçları, kanuni temelleri ve fonksiyonları bakımından farklı yapısal özellikler taşıyan çeşitli serbest bölge türlerini kapsayan bir ana kavramdır²¹.

Günümüzde her ülkede karşılaşılan serbest bölgelerin hepsinin kendisine mahsus özellikleri vardır. Adeta her ülke aynı bir serbest bölge tipi sergilememektedir. Bu serbest bölgeler arasında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Esasen bu farklar ülkenin ekonomik ve coğrafi özelliklerinden, serbest bölgelerden her bir ülkenin beklentilerinin farklı olmasından ve serbest bölgeyi düzenleyen hukuki yapının farklılığından kaynaklanmaktadır.

Serbest bölgeler, kuruluş amaçlarına göre, yasal yapılarına göre, fonksiyonlarına göre ve bölgede yer alan ticari ve sınıflar faaliyetlerin özelliklerine göre gruplandırılabilir.

1.3.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone)

Serbest ticaret bölgesi, yurt dışında sınırlı alanda tanınan gümrük ayrıcalıklarının en önemli olanıdır. Serbest ticaret bölgesi coğrafi yakınlık gösteren ve tarifelere kapalı ve endüstrileşmiş ülkelerin en çok uygulandığı bir model olarak bilinmektedir.

---

²¹ Erdoğan Ve Ener, a.g.e., s. 22

Serbest ticaret bölgesi, ticari faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla, genellikle bir limanın içinde ve yakınında kurulan, ev sahibi ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan, ikametın yasak olduğu, her çeşit malın gümrüksüz olarak ithal edilerek (sınai faaliyetlerin dışında olmak üzere); depolama, muhafaza, sergileme, sınıflama, dereceleme, ambalaj ve yeniden paketlenme, etiketleme, kurma ve ayıklama, birleştirme ve parçalama, markalama, şişeleme, saflaştırma, yeniden taşıma, hafif montaj, reexport, transit ticaret gibi ticari amaçlı faaliyetleri yapıldığı bir bölgedir²². Serbest ticaret bölgeleri ithalata veya ihracata yönelik faaliyette bulunabilirler.

Serbest ticaret bölgelerine getirilen mallar için, ev sahibi gümrük alanına sokulmadığı sürece gümrük vergisi ödeme gereği ortaya çıkmaz. Yani malların bölgeye ithali ve bölgeden diğer (ev sahibi ülke sahibi) ülkelere ihracatında gümrük vergisi ihracatı doğmaz²³. Bu bölgeler çoğunlukla ticaret amaçlı bölgelerdir. Bu bölgelerde stoklanan mallar daha sonra alıcı ülkelere gönderilir²⁴.

Endüstriyel faaliyetlerden olan malların yapımı ve montajı serbest bölgelerin kapsamı dışında olmasına rağmen zamanımızda bu tip mallara serbest bölgelerde gümrük uygulanmamaya başlandı. Daha evvel kurulan serbest bölgelerde bu uygulamaya rastlanmıyordu. Bu tip serbest bölgelerde transit ticaret önemli bir yer tutmaktaydı²⁵. Serbest Ticaret Bölgelerini, serbestliğin yapısına göre açık serbest bölgeler ve kapalı serbest bölgeler olmak üzere ikiye ayırabiliriz²⁶.

1.3.1.1. Açık Serbest Bölgeler (Open Freezones)

Her türlü ticari faaliyetin yapılmasına izin verilen ve bazen sanayi faaliyetlerinin de yapılmasına olanak verilen ülkeye ait mevzuatın tamamının uygulanmadığı, liberal ülkelere göre kurulmuş olan serbest bölgelerdir.

²² Engin Akyürek, *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge Tanımı*, İ.T.O Yayın No:14 İstanbul,1983 s.12-13

²³ Erdoğan, a.g.e. ,s.22

²⁴ Halil Seydaoğlu, *Uluslararası İktisat*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1999, s. 124

²⁵ Güner, a.g.e. , s.3

²⁶ Akyürek, a.g.e. s.13

1.3.1.2.Kapalı Serbest Bölgeler (Closed Free Zones)

Sadece belirli iktisadi faaliyetlerin yapılmasına izin verilen, kanunların yalnız bir bölümünün uygulanmadığı, faaliyetlerin kesin bir biçimde belirlendiği serbest bölgelerdir.

Bazı ülkelerde “serbest bölge” “serbest liman” veya “serbest hava alanı” terimleri altında serbest ticaret bölgesidir. Bütün dünyada serbest ticaret bölgelerine uygulanabilir yasa ve kurallar bazı benzer özellikler göstermeye yakındır ki bunlar gümrük kolaylıklarının tipik özelliklerini oluştururlar. Bütün nitelikler hepsinde bulunmamasına rağmen, bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz²⁷.

- Serbest ticaret bölgeleri yalnız gümrüklerce uygulanan ithal vergilerinden ve diğer kısıtlamalardan muafır. Gümrük kanun ve yönetmelikleri dışında kalan ve ülkede uygulanan diğer bütün ceza kanunu ve medeni kanun hükümleri serbest bölgede geçerlidir.

- Ülke dışından, serbest bölgeye giren mallar gümrüğe tabi mallar olarak kabul edilmezler. Malların gümrük muayenesi serbest bölgeyi çevreleyen sınırlar dışında yapılır; serbest bölge içinde kalan liman, antrepo veya başka bir yerde yapılamaz. Bölgeye getirilen malların denetimi ve doküman kontrolü sıkça yapılır. Ancak bu çalışmalar daha ziyade kaçakçılık ve diğer kanun dışı faaliyetleri önlemek amacı ile yapılır.

- Antrepoya almak veya başka güvenlik önlemleri normal olarak gerekli değildir.

- Serbest ticaret bölgesine girebilecek malların çeşidinde bazı kısıtlamalar vardır. Genel olarak ev sahibi ülkenin normal ticari ilişkilerinde bulunduğu her ülkeden malın girmesine izin verir. Fakat ülkeye girmesinde ve ülke içinde dağıtımında sakınca bulunan malların serbest bölgeye girmesine izin verilemez. Diğer taraftan başka mallara zarar verebilecek malların bölgeye girişi tamamen engellenebilir veya bunların getirilmesi özel taşıma ve depolama işlemine tabi tutulabilir.

- Menşelerinin muhafazası için özel tedbirler alınmadıkça serbest bölgelere sokulan yerli veya gümrüğü ödenmiş yabancı mallar ev sahibi ülkenin gümrük

²⁷ Güner ,a.g.e. s.5-6

sınırlarından yapılan ihracat gibi kabul edilir. Serbest bölgeye giren bu tip mallar ihracat teşviklerinden vergi iadesinden ve evvelce alınmış olan gümrük resminin iadesi gibi haklarından yararlanırlar

- Birkaç istisna dışında perakende satışlar serbest ticaret bölgesinde yasaklanmıştır. Bu tür satışlara müsaade edilen durumlarda çok sıkı kontroller getirilmiştir. Bu kısıtlamanın en yaygın istisnası gemi bakkalcılığıdır. Bu uygulamada ülkede çıkmakta olan gemi ve uçaklara malzeme ikmali yapılmaktadır. Yerli malları veya gümrüğü ödenmiş yabancı malları serbest bölgede perakende satış genellikle bölgede çalışanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayaküstü yemek yenen yerlerde ve ikram servislerinde yapılır.

- Serbest bölgeden alınarak ev sahibi ülkenin sınırları içinde kullanılan veya tüketilen yabancı malların ithal ve gümrük vergileri tam olarak uygulanır. Serbest bölgeden çıkarılacak olan mallar için her türlü ithal kontrollerinin tamamlanması zorunludur. Bu kuralın en önemli istisnası serbest bölgede üretilen malları yerel pazarlara girişinde gümrük oranının azaltılması veya tamamen kaldırılmasıdır.

- Serbest bölgeye serbest bölge sınırları içinde kullanılmak veya tüketilmek amacıyla sokulan yabancı menşeli mallar ithal edilmiş kabul edilir ve her türlü ithal vergi ve gümrükler tam olarak alınır. Serbest bölge içindeki faaliyetlerde kullanılmak üzere ithal edilen sermaye malları ile büro malzemelerine uygulanan gümrük işlemleri çok ayrıcalıklar gösterir. Gelişmekte olan ülkelerin serbest bölgelerinde bu tip mallar gümrükten muaf tutulur, buna karşılık endüstrileşmiş ülkeler çoğunlukla bu mallar için gümrük ödemesini talep ederler.

- Depolama ücreti ve diğer ücretlerin ödenmesi kaydı ile malların serbest bölgede kalma süresi için bir sınırlama yoktur.

- Serbest bölgede tutulan mallar toptancı usulü ile açık artırma yolu ile satılabilir.

Serbest ticaret bölgelerinin başlıca faaliyetlerini ev sahibi ülkenin transit ticaretini geliştirmek, ithalat ve ihracatını kolaylaştırmak malların işlenmesi ve depolama olarak sıralayabiliriz.

A. Transit Ticaret:

Transit kavramını bir eşyanın bir ülkeden diğer bir ülkeye herhangi bir vergi ve resim ödenmeksizin geçirilmesi veya ülkenin bir yerinden diğer bir yerine nakledilmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Transit ticareti aşağıdaki şekilde bir ayırımı tabi tutabiliriz.

- **Reexport:** Bir ülkeden ithal edilen malın başka bir ülkeye ihraç edilmesidir. Reexport işlerini üslenen ülke, ihracatçı ülkenin malını ithal ederek ambalajını, markasını değiştirerek menşe belgesini düzenleyerek esas ithalatçı ülkeye gönderir. Reexportu gerçekleştiren ülkenin bu işten kazancı belirli bir yüzde şeklinde aldığı komisyon olmaktadır²⁸.

- **Swich:** İki ülke arasında, üçüncü bir ülkenin aracılığı ile yapılan ihracat olarak tanımlanmaktadır. Bu sisteme göre mal doğrudan ihracatçı ülkeden ithalatçı ülkeye gönderilir.

- **Sınır Ticareti:** Bölgesel ihtiyaçları karşılamak üzere, komşu ülkelerin sınır bölgelerinde yaşayanlar ile yapılan özel dış ticaret rejimi işlemleri tanımlanmaktadır.

Serbest bölgelerde gümrük vergisi ödeme zorunluluğunun bulunmaması bölge içindeki hukuki ve yasal yükümlülüklerin minimum düzeyde bulunması transit ticareti kolaylaştırılmakta ve hızlandırılmasını sağlamaktadır. Bu şekilde serbest bölgeler ile transit ticaret arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Transit ticareti ve reexport faaliyetleri için serbest bölge bir alt yapı niteliği taşır. Bunun nedeni serbest bölgenin ev sahibi ülkenin gümrük sınırları dışında sayılmasıdır. Özellikle reexport faaliyeti açısından serbest bölgenin gümrük dışında bulunma özelliği büyük önem taşır²⁹.

²⁸ Selahattin Tuncer, "Reexport", Dünya Gazetesi, 3 Mayıs 1983, s. 5

²⁹ Erdoğan, a.g.e., s.28

B. Ev Sahibi Ülkenin İthalatını Kolaylaştırma:

Ev sahibi ülke şirketleri ithal malı girdi kullandıkları taktirde siparişlerin elde edilmiş süresinin uzunluğu veya temindeki güçlükler gibi nedenlerle ihtiyaç duydukları ithal mallarını stoklama yoluna gideceklerdir. Bu durum ülkenin döviz kaynaklarının gereksiz yere bağlanmasına neden olurken yüksek ithal malı stoklanması şirket maliyetlerinin yükselmesine yol açar³⁰.

Bütynesinde serbest ticaret bölgesi bulunduran ülke ithalatta aşağıdaki yararları sağlayacaktır.

- İhtiyaç duyulan ithal malları daha önceden serbest bölgeye getirilip depolandığı takdirde sipariş verilmesi ile malın elde edilmesi arasındaki süre ortadan kaldırılmış olur ve istenilen mal hemen temin edilir. Mallar bölgede ithalatçıları tarafından depolanabileceği gibi rekabet üstünlüğü sağlamak isteyen ihracatçı şirketlerle de bölgeye getirilerek depolanabilir. Bunun sonucu olarak ev sahibi döviz ödenerek Finanse edilen zorunlu ithal malı stok satışları asgari düzeye indirilebilir. Hatta stok tutma maliyeti yabancı şirketlerde yansıtılabilir. Böylece ev sahibi ülke döviz tasarrufu sağladığı gibi ithal mal stoklarını azaltan şirketlerin üretim maliyetlerini düşürmeleri mümkün olur³¹.

- Bölgede depolanan malların ihtiyaç duyuldukça küçük partiler halinde ithal edilme imkânı ithalatçıların bir yıl boyunca ihtiyaç duyacakları malların gümrüğünü bir defa ödemeleri gereğini ortadan kaldırır. Buda ev sahibi ülke firmaların üretim maliyetini düşürücü bir rol oynar³².

- İhtiyaç duyulan ithal malının teminindeki sürat kolaylık ve güven ev sahibi ülke şirketlerine üretim kararlarında rahatlık ve esneklik sağlar³³.

- Serbest bölgeden ithal edilecek malların hazır durumda görülerek uygunluğu açısından incelenmesi mümkündür. Böylece bozuk olan veya istenilen özelliklere uymayan malların ithal edildikten sonra tekrar geri gönderilmesi sonucu doğacak

³⁰ Vacit Tümer, Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Katkısı, İ.T.O.Dergisi, İzmir, Şubat1983, s.2, Kuşçulu ,a.g.e. ,s.129

³¹ Tümer, a.g.e. ,s ,3

³² Kuşçulu , a.g.e. ,s.129

³³ İ.T.O ,a.g.e. ,s.129

zaman kaybı hukuki sorunlar maliyetler ortadan kaldırılabilecek malın seçilerek beğenilerek alınması mümkün olacaktır³⁴.

C. Ev Sahibi Ülkenin İhracatını Kolaylaştırma:

Serbest ticaret bölgelerinin ülke ihracatını kolaylaştırıcı faaliyetleri aşağıda sıralanmıştır.

- Serbest bölge kurulmasıyla üretimlerini belirli oranda ithal malı girdi kullanılarak sürdüren ev sahibi ülke şirketleri üretim maliyetlerini düşürebileceklerdir. Bu durum ev sahibi ülke firmalarına ihraç ürünlerinde dünya pazarında fiyat yönünden daha elverişli rekabet imkânı sağlar³⁵.

- Ev sahibi ülkeden serbest bölgeye mal sevkiyatı ihracat sayılır. Ev sahibi ülke ihracatçısı önce tüm ihracat formalitelerini tamamlayarak malını bölgeye gönderir ve burada stoklar. Bu son aşamalarda formaliteler söz konusu olmaz, çünkü bu işlem mal serbest bölgeye girerken tamamlanmıştır. Bu durum ihracatçıya malını sevk etmede sürat, güvenlik, esneklik ve daha iyi rekabet imkânları sağlar³⁶.

- İhraç edilmek üzere bölgeye getirilen mallar burada buldukları süre içerisinde müşterinin taleplerine göre çeşitli işlemlere tabi tutulabilir. Özellikle ihraç edilecek malın ambalajlanması ve pazara hazırlanması bölgede yapılırsa, bu işlemler için kullanılacak girdiler gümrük ödemeksizin temin edilebileceğinden maliyette düşme sağlanacaktır³⁷.

- Ev sahibi ülkede serbest bölgeye satılacak mallar ihracat sayılır. Serbest bölge içinde faaliyet gösteren şirketlerin ev sahibi ülkeden satın alacağı mal ve hizmetler ülkenin ihracatını ve döviz gelirlerini artırıcı bir etki yaratacaktır³⁸.

D. Depolama:

Depolama, serbest bölgenin önemli faaliyetlerinden birisi ve özellikle transit ticaretin tamamlayıcısı durumundadır. Çünkü yeniden ihraç edilmek amacıyla serbest

³⁴ Kuşçulu, a.g.e., s.130

³⁵ a.g.e., s.130

³⁶ İ.T.O., "Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Etkileri", İ.T.O. Dergisi, İstanbul, Nisan 1988, s.71

³⁷ İ.T.O., a.g.m., s.71

³⁸ a.g.m., s.71

bölgeye getirilen malların depolarda bir süre korunması gereği ortaya çıkabilir. Ayrıca depolama serbest bölgelerin ev sahibi ülkenin ithalat ve ihracatını kolaylaştırıcı faaliyetler yönünden de yarar sağlar. Bu ev sahibi ülkeye ithal edilmek üzere bölgeye getirilen mallar ithal veya ihraç edilinceye kadar bu bölgedeki depolarda bekletilir³⁹

E. Malların İşlenmesi:

Serbest ticaret bölgesine yeniden ihraç(reeksport) ev sahibi ülkeye ithal veya bu ülkeden ihraç edilmek üzere getirilen mallar bölgede bulunduruldukları süre içinde çeşitli işlemlere tabi tutulabilirler. Serbest ticaret bölgesine getirilen malların bölgede bulunduruldukları süre içinde paketleme, etiketleme, harmanlama, sınıflama, temizleme, kurutma gibi çeşitli işlemlere tabi tutulmaları mümkündür, fakat bu işlemlerin endüstriyel faaliyet niteliği taşımayan basit işlemler olduğunu belirtmek gerekir⁴⁰.

1.3.2. Serbest Liman (Free Port)

Serbest liman terimi birçok kaynakta ayrı bir serbest bölge türü yâda serbest ticaret bölgelerinin daha dar bir örneği olarak ifade edilmektedir. Limana mallar, gümrüksüz veya minimum vergi ile reeksport amacıyla girer. Limandan her ülkenin gemileri serbestçe yararlanır, limanda iş hacmi artar, transit ticaret ve antrepoculuk gelişir⁴¹. Bu bölgelerin içinde oteller eğlence birimleri antrepo, gümrüksüz dükkânlar ve zirai tesislerde yer almakta, böylece serbest limanlar birçok ihtiyaca cevap veren bir yerleşim merkezi halini almaktadırlar.

Serbest Liman “Bir hava ya da deniz limanında yahut başka bir yerde kurulan gümrük formaliteleri açısından ev sahibi ülkenin sınırları dışındaymış gibi işlem gören polis kontrolünde bulunan kapalı bir bölgedir.” Bu tür serbest limanlar uzak

³⁹ Erdoğan, a.g.e. .s.32

⁴⁰ a.g.e. , s.32

⁴¹ S.Rıdvan Budak, *Türkiye Ekonomisi*, Beta Yayınları 6. Baskı, İstanbul 1999, s. 564

doğu ÷lkelerinden Hong-Kong Singapur ile Brezilya ve Bahama adalarında bulunmaktadır⁴².

Yabancı menşeli malların kullanılmak, yerel olarak tüketilmek veya tekrar satılmak üzere tüm limanın etrafını çeviren veya bir bölgesini içine alan, gümrük vergilerine maruz kalmadan veya en düşük tarifeye girdiği kısmına serbest liman denir. Bazı hallerde seçilmiş mallar(örneğin, alkolü içecekler ve tütün) yüksek gümrük uygulamasına hedef olur. Serbest liman gümrük uygulaması Hong –Kong’da olduğu gibi bütün bölgeye uzanır ya da Brezilya’nın serbest limanı olan Manaus’da olduğu gibi yalnız ülkenin bir kısmını içine alacak şekilde beli bir alanda sınırlıdır. Serbest liman ulusal toprakların bir parçası ise, yabancı mallar serbest limandan ülkenin başka yerine gittiği zaman, bunlara gümrük vergileri konur. Bazı hallerde, serbest liman kontrolü bir kolaylık unsurudur⁴³.

Genel olarak serbest liman olarak seçilen bölgeler ev sahibi ülkenin daha az gelişmiş yörelerinden ve ana ticaret bölgelerinden uzak yerlerde olur. Bu durumlarda yerel gelişmeyi uluslar arası faaliyetlerle sağlamak için bu araç geliştirilmiştir. Ev sahibi ülke bu yolu iş gücünü arttırma, geniş vergi tabanı, döviz gelirlerini arttırmak, gümrük gelirlerini çoğaltmak için isteyerek seçmiştir. Bu limanların bir kısmı çok amaçlıdır. Daha çok yere ve uluslar arası ticarete endüstriye özellikle export menşeli ve turizm faaliyetlerine yöneliktir. Tarifelere kapalı ÷lkelerde birkaç yeni serbest liman daha kurulmuştur. Tarifelere kapalı bölgede yer alan Brezilya’nın Manaus kenti serbest limana bir örnek teşkil eder⁴⁴.

1.3.3. Transit Bölge

Serbest ticaret bölgelerinin faaliyetlerinin içerisinde incelediğimiz transit ticaret, serbest bölge uygulamalarında karşımıza transit bölge olarak çıkmaktadır.

⁴² Erdoğan, a.g.e., s.32

⁴³ Güner, a.g.e., s.3-4

⁴⁴ İskenderun T.S.O., “Serbest Bölgeler ve İskenderun’un Ekonomik Yapısı”, İskenderun T.S.O. Dergisi, İskenderun, 1990 ,s.155-156

Transit bölge, denize kıyısı olan ülkelerin denize yakın veya yeterli çıkışı olmayan komşu ülkelerin depolama ve dağıtım merkezi şeklinde kullanılması için kurduğu limana denir. Malların komşu ülkelerden ev sahibi ülkeye transit olarak geçişinde gümrük vergileri, ithal kontrolleri ve bir çok giriş çıkış formaliteleri uygulanamaz. Bazen “Antrepo” “serbest bölge” ve “serbest ticaret bölgesi” gibi kavramlar” transit bölge yerine kullanılmaktadır.

Kıyı ülke devletleriyle komşu ülkeler arasında ikili anlaşmalarda bir çok transit bölge kurulmuştur. Diğerleri ise transit taşımacılık kargolarıyla tüketimde kullanılacak olanların birbirinden ayrılması amacıyla kıyı ülkesinde yönetim kolaylığı olmak üzere kurulmuşlardır⁴⁵.

Görüldüğü gibi transit bölge hem serbest ticaret bölgesinden hem de serbest limandan daha sınırlı bir kolaylık sağlamaktadır. Bazı transit bölgelerde komşu ülkelerin gümrük yetkilileri ve diğer yetkili acenteler bir takım görevleri ifa eder ve yönetirler.

Genellikle Transit Bölgeler imalat faaliyetlerine izin vermezler. Bir kısmı ise malların varacağı yere iyi bir şekilde ulaşabilmesi için gerekli olan depolama tekrar ambalajlama ve diğer bazı işlemleri yapmaya yetkilidir. Bu bölgelerde bazı hallerde depolamanın süresi sınırlıdır.

1.3.4.Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zone)

Serbest üretim bölgesi serbest ticaret bölgesine benzemekle beraber ondan oldukça farklı bir kavramdır. Bu bölgelerde yabancı girişimciler için makine ve hammadde imalatında gümrük muafiyeti tanınmaktadır. Ayrıca mamul ve mamullerin ihracatında gümrük serbestliği, fabrikaların inşası için sürekli yer garantisi, kârın ülkelere transferi gibi imtiyazlar bu tür bölgeler için söz konusu olmaktadır.

---

⁴⁵ Güner, a.g.e. ,s.6-7

Serbest üretim bölgelerinin tanımlanmasında “tümüyle ihracata yönelik üretim” olayının ön plana çıkarılması gereği vardır. Serbest üretim bölgeleri genellikle ihracata yönelik kalkınma politikası izleyen gelişmekte olan ülkelerce, dünya pazarına yönelik faaliyette bulunan şirketleri, tümüyle ihracata yönelik üretimde bulunmaları için çekmek amacıyla kurulan ve bu şirketlere, ücret maliyeti, altyapı imkânları, çeşitli vergi ayrıcalıkları ve yardımlar gibi uygun koşullar sağlayan sınırlandırılmış bölgeler şeklinde tanımlanabilir⁴⁶.

Serbest üretim bölgelerinde yatırım yapan çok uluslu şirketler daha çok ihracat için üretim yaptıklarından bu bölgelere “Dünya Pazarı Fabrikaları” da denilmektedir. Bu bölgelerden belli şartlar altında iç piyasaya mal satabilmektedir. Bu da ancak serbest bölge idaresinin izni ile olmaktadır.

Bu tip serbest bölgeler, sınıf üretimi ve sınıf mal ihracatını arttırmak amacıyla kurulmaktadır. Genellikle bu bölgelerde hafif sanayi ürünlerinin emek yoğun parçaları üretilmekte veya emek yoğun montaj işlemleri yapılmaktadır. Bu sebeple bu bölgeleri serbest ticaret bölgesi ve organize sanayi bölgelerinin bir sentezi olarak ta nitelendirebiliriz⁴⁷. Dünyadaki yaygın şekliyle serbest üretim bölgeleri, çok uluslu şirketlerin rağbet ettiği sanayi merkezleri görünümündedir.

1.3.4.1. Serbest Üretim Bölgesinin Ülke Kalkınması Açısından Amaçları

Serbest üretim bölgesinin kuruluş ve ülke kalkınması açısından amaçları şu şekilde değerlendirilebiliriz⁴⁸.

- İstihdamı Arttırmak Ve Kalitesini Yükseltmek; Serbest üretim bölgeleri gelişmekte olan ülkelerin büyük boyutlara ulaşmış bulunan işsizlik sorunu tek başına çözülebilecek organizasyon değildir. Ancak serbest üretim bölgelerinin eğer

⁴⁶ Erdoğan, a.g.e. ,s.33

⁴⁷ Serdar Altınok Ve Mehmet Alagöz, “Karaman’da Bir Serbest Üretim Bölgesi Kurulabilir mi?”, K.T.S.O. Yayınları No:1 Karaman 1998 s.12

⁴⁸ Erdoğan, a.g.e. ,s.49-52

ekonomik yararlarıyla birlikte işsizlik sorununun çözümüne de bir ölçüde katkıda bulunması, bu bölgeleri geliştirmekte olan ülkeler için çekici kılmaktadır.

- **Ülkede Yaratılan Katma Değeri Arttırmak;** Serbest üretim bölgesi ihracatının ev sahibi ülkeye sağladığı katma değer içinde en büyük payı yerli iş gücüne yapılan ticaret ödemeleri alır. Bölgeye doğrudan üretim bağlantısı yoluyla endüstriyel girdi arzında bulunarak elde edilen katma değer, ev sahibi ülke ve bölgedeki endüstriyel kuruluşlar arasındaki gerisel bağlılığın sınırlı düzeyde kalması nedeniyle oldukça düşüktür.

- **Dış Ticaret Dengesini İyileştirici Gelişmeler Sağlamak;** Serbest üretim bölgeleri döviz gelirlerini arttırmak isteyen ev sahibi ülke için iki yönden önem taşımaktadır. Birinci olarak, bölgede gerçekleştirilen yabancı sermaye yatırımları ülkenin sermaye stokuna döviz şeklinde bir katkı niteliği taşır. İkinci olarak, bölgede gerçekleştirilen ihracatın ev sahibi ülkenin bölgeden döviz geliri sağlaması oldukça hassas bir konudur. Bu nedenle bu konu üzerinde daha bölgenin planlanması aşamasında ciddiyetle durulması ve bölge faaliyete geçtikten sonra da izlenmesi gerekir. Ev sahibi ülkenin bölgeden sağlayacağı döviz gelirini, bölge alanının inşaatı ile yardım ve teşviklerin maliyet faktörleri büyük ölçüde etkiler. İnşaat maliyetinin çok yüksek olması ile yardım ve teşviklerin çok cömertçe sağlanması halinde bölge ev sahibi ülkeye hiçbir zaman net döviz geliri sağlamayabilir.

- **Yabancı Sermaye Çekerek Ülkede Yapılan Yatırım Miktarını Çoğaltmak;** Serbest üretim bölgesindeki yabancı sermaye stokuna yapılan katkı, çoğunlukla beklenen düzeyde gerçekleştirilen yatırımların parasal değerinin genellikle düşük olmasıdır. Bu da bölgedeki endüstriyel faaliyetlerin büyük ölçüde basit montaj işlemlerinden, elle çalışan veya nispeten küçük sermaye yatırımcılarına duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır.

- **Teknolojik Gelişimi Hızlandırmak;** Serbest üretim bölgelerinde ileri teknoloji kullanan şirketlerin bulunması, bir ev sahibi ülkenin söz konusu teknolojiyi kolayca elde edeceği anlamına gelmez. Bölgede faaliyet gösteren yabancı şirketlerden ev sahibi ülkedeki kuruluşlara teknolojik geçiş, büyük ölçüde bölge içindeki veya dışındaki şirketler arasında gerçekleşecek ticari ilişkilere bağlıdır.

- **Ülke Ekonomisi İle İç Bağlantılarını Arttırarak Çoğaltan Etkilerinin Yüksek Olmasını Sağlamak;** Ev sahibi ülkenin endüstriyel gelişimini hızlandırabilmek amacıyla bölge ile bağlantıyı kuvvetlendirici tüm imkânların değerlendirilmesi gerekir bölgeye sağlanan hizmet arzı düzenli bir şekilde sürdürülürken, hammadde, ara malı, parça gibi doğrudan üretim girdilerinin uluslar arası fiyatlarda ve kalitede üretimi gerçekleştirilebilmelidir. Bununla beraber ülke ekonomisiyle bölge arasındaki bağlantının en üst düzeye çıkarılması ve yerli endüstrinin bölgenin ihtiyacını karşılayacak düzeye gelmesini sağlayacak girişimlerde bulunulması ihtiyaç göstermektedir. Buda çeşitli kurumsal, eğitsel ve maddi düzenlemeler aracılığıyla ülke endüstrisinin ihracata yönelik üretimde bulunabilecek niteliklere kavuşturulması ile gerçekleştirilebilir.

Serbest üretim bölgesinin bu amaçlar açısından yeterli bir değerlendirilmesinin yapılabilmesi, hem kurumsal bakımından hem de pratikten gelen birçok güçlükler taşır. Bir genelleme yapılırsa döviz kazancını ve istihdam hacmini artırma özelliklerinin ön planda tutulduğu söylenebilir⁴⁹.

1.3.5. Serbest Bankacılık Bölgesi – Kıyı Bankacılığı – Off Shore Bankacılık (Free Banking Zones)

Serbest bankacılık bölgesi, uluslar arası piyasalarda dolaşan yabancı sermayeyi çekmek için kurulan serbest bölgelerdir. Serbest bankacılık bölgelerinde faaliyet gösteren bankalar her türlü vergiden muafır, munzam karşılıklar yoktur veya çok düşük orandadır, sermaye denetimi daha esnektir, sermaye ile mevduat arasındaki ilişkiler kurala bağlı değildir⁵⁰. Serbest bankacılık bölgelerine milletlerarası bankacılık kolaylıkları ve kıyı bankacılığı da denilmektedir. Buralarda vergiler konusunda da bankalara avantajlar sağlanmaktadır.

⁴⁹ İlhan Tekeli Ve Selim İlkin, *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü*, Yurt Yayınları, No.10,Ankara.1987, s.77

⁵⁰ Erdoğan, a.g.e., s.65

Kıyı bankacılığı, yurt dışında iş yapan müşterilere yakın olmak, rekabet olanaklarını artırmak, gelişmiş ülkelerin uyguladığı katı kurallar yerine bazı ülkelerin işlemlere sağladığı teşvikli olanaklardan yararlanmak amacıyla 1960'lı yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır⁵¹. Kıyı bankacılığının yapılabilmesi için mutlaka sınırlı bir bölgede banka şubelerini toplamak akla gelmemelidir. Özel bir alana bağlı kalmaksızın gerekli mevzuatın hazırlanması ile de kıyı bankacılığı yapılabilir. Dünyanın en iyi kıyı bankacılığı örnekleri Bahreyn, Bermuda, Bahama Adaları, Hong-Kong, Luxemburg, Panama, Channel Adaları ve İsviçre verilebilir⁵².

1.3.6.Yatırım Bölgeleri (Enterprise Zone)

Yatırım bölgeleri, bir ülkenin ekonomik bakımdan geri kalmış alanlarında istihdamı ve yatırımları artırmak için firmalara özel teşvikler verilen yatırım alanlarıdır. Yabancı firmalardan ziyade yerli firmalara yöneliktir. Bu bölgeler ilk önce 1977 yılında İngiltere de denenmiştir⁵³.

1.3.7. İkiz Fabrikalar (Maquiladora)

Serbest üretim bölgelerinin özel bir şekli olan bu bölge tipinin en önemli örneklerine ABD-Meksika sınırlarında rastlanmaktadır. Örneğin, ABD-Meksika sınırında bulunan Maguiladora, sermaye yoğun kısımları ABD de yapılmış malların parçaları getirilmekte, burada Meksikalı işçilerin ucuz emeğinden yararlanarak monte edilmekte ve tekrar ABD geri ihraç edilmektedir. Bu mallar ABD'ye ithal edilirken, malın bütün değeri üzerinden değil de sadece, Meksika'da eklenen katma değeri üzerinden bir ithal vergisi alınmaktadır⁵⁴.

⁵¹ Zafer Yıldız, "Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Mersin Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi", *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Sayı 6, 2000, s. 306.

⁵² Serdar Şahin Ve Levent Varlık, *Serbest Bölgeler ve Off-shore Bankacılık*, Türkiye İş Bankası Yayını Ankara, 1985, s.40-42

⁵³ Cem Alpar, *Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler*, Dost Kitapevi, Yayın No.29, Ankara, 1985, s.15

⁵⁴ D.P.T "Serbest Bölgeler Hakkında Rapor", D.P.T. Yayınları, No.4Ankara, 1985,s.3

Meksika firmaları ABD’de imal edilmiş parçaları gümrüksüz olarak ithal etmekte, sonra da bunların montajını yapıp, genellikle ABD pazarına ihraç etmektedir. ABD ise malın tümüne gümrük vergisi koymayıp yalnızca Meksika’da eklenen değere vergi katmaktadır.

Maquiladora’a başlangıçta sınır bölgelerinde kurulan bölgeler iken 1970–72 den sonra ülkenin herhangi bir yerine kurulmasına izin verilmiştir. Maquiladora programı Meksika hükümeti tarafından 1965 yılında kuzey Meksika sınırında ekonomik gelişmeyi sağlamak üzere geliştirilmiştir. Tam teşekküllü bir proje Meksika’da gümrük resmi ödemediği takdirde teşekkül olabilir. Hammade Gümrük muafiyeti olarak Meksika’ya ithal edilebilir ve mamul mal Amerika’ya döndüğü zaman sadece Meksika’daki katma değer ve Amerika malı olmayan hammadde değeri üzerinden ithal vergisine tabi tutulur. Mal değerinin %35 inin Meksika içerikli olmasına kadar Amerika gümrük vergisinden muaf tutulur. Bu sistemde çalışmak isteyen firmalar Meksika’da bir şirket kurmak zorundadır. Kuruluş için beş ortak gerekmektedir. Genelde Amerikan hissesi %95 ine sahip olur, geri kalan hisse diğer dört ortağa aittir. Meksika hissesi bulunması şart değildir. Bu tarzdaki şirket kuruluşunda, yapılacak ilk müracaatta yazı olarak ilk on iki ay için üretim programı ve üretilecek mal niteliği ile çalışacak işçi adedi, yatırım tutarı, malzemeler, paketleme malzemeleri ve üretim ekipmanları listelendirilir. Yazılı müracaatın kabul edilmesi ile Meksika gümrük servisinde Maguiladoraların faaliyetlerine müsaade ettiğini bildirir⁵⁵.

1.3.8. Serbest Çevre (Free Perimeter)

Serbest çevre, ticarî malların tüketim amacıyla ithal veya ihracatın vergisiz olarak yapıldığı özel bir bölgedir. Bölgedeki faaliyetler boşaltma, sergileme, paketleme, işleme, imalat, harmanlama ve örnekleme olarak özetlenebilir. Bu uygulama genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Ülke sınırları içinde yer alan herhangi bir bölgede ithal gümrük vergisinin kaldırılmasının amacı, bölgenin tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu nitelikteki bölgelere ihtiyaç

⁵⁵ Güner, a.g.e., s.9-10

duyulmasının nedeni ise ülkenin belirli bölgelerinde yerel tüketim ihtiyaçlarının yurt içi ticari faaliyetlerle karşılanmasıdır⁵⁶.

Serbest bölgeler, serbest limana benzemektedir. Ancak ülkenin uzak ve gelişmemiş bölgesinde yer alırlar. Serbest çevre ulusal ticaret kolları yoluyla temin edilemeyen yerel yönetim ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

1.3.9. Antrepo (Bonded Warehouse)

Antrepo, yabancı menşeli malların geçici bir süre gümrük vergisi ödemeksizin konulduğu ve gümrük idaresinin denetimi altında olan kapalı yerdir⁵⁷.

Yurt dışından gelen malların satın alınmaya kadar bekletildiği, gümrük kontrolü ve gümrük idaresinin denetiminde bulunan depolardır. Devlet ya da özel mülkiyeti antrepolarda bulunan malların ancak satılmasından sonra ithalat vergilerini ödeme yükümlülüğü doğmaktadır⁵⁸.

Uluslar arası ticareti kolaylaştırma yolunda bulunmuş bir çare olan antrepo rejiminin XVII. Yüzyıldan beri uygulanmakta olduğu bilinmektedir. Antrepolar başlıca, gerçek ve itibarı olmak üzere iki çeşittir. Gerçek antrepo işletmesi kanun veya kanun hükmünde kararname ile kamu iktisadi kuruluşlarına, ticaret odalarına, mahalli idarelere, bağımsız liman idarelerine bırakılmıştır. İtibari antrepolarda bina ve diğer tesisler eşya sahibince sağlanır ve özel şahıslarca işletilir. Bu sebeple antrepolara giren eşya ve mallardan vergilere karşılık olmak üzere teminat istenmektedir.

Ayrıca, parlayıcı veya patlayıcı veya bir arada buldukları eşya için tehlikeli olan veya muhafazaları hususi tertip ve tesislere lüzum gösteren maddelerin ancak kendi tertibatlarına uygun olarak tesis olunan antrepolara konulabileceği özel antrepolar da bulunmaktadır.(1615 sayılı gümrük kanunu madde 102)

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e.,s.67

⁵⁷ a.g.e.,s.65

⁵⁸ Güner, a.g.e.,s.10

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI, ÖZELLİKLERİ VE TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER

Artan uluslar arası iktisadî ilişkiler kapsamında ülkeler aralarındaki ticareti serbestleştirici politikalar izleyerek ekonomik birlikler oluşturmaktadırlar. Ekonomik birlikler, başka bir ifadeyle iktisadî birleşmeler, siyasal bakımdan bağımsız ülkeleri ekonomik yönden birbirine bağımlı hâle getirmektedir. Ülkeler, iktisadî birleşmelere katılarak üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve sonuçta toplumsal refah düzeylerini artırmayı amaçlarlar⁵⁹. Dünyadaki başarılı uygulamalardan hareketle bu tür bölgelerin ülkemizde de yabancı yatırımcıları çekeceği ve ihracata katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Türkiye'deki Serbest Bölge oluşturma amacı, 1985 yılında çıkarılan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 1. maddesinde belirtildiği gibi :Türkiye"de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak. ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak üzere. Serbest Bölgelerin kurulması. yer ve sınırlarının tayini, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi. bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsamaktadır.

Ülkemizde serbest bölge uygulama felsefesi esas olarak, yeni ve çok sayıda serbest bölge ilanıyla iktisadî sorunlara sihirli çözümler bulunmak iddiasında değil. mevcut sanayi ve ticaret potansiyelini tam kapasitede kullanabilme etkinleştirme, böylece küreselleşen dünyada daha aktif ve önemli bir yer tutma yolunda yararlanılabilecek bir araç olduğu fikrine dayanmaktadır.

Serbest bölgelerimizin kısa tarihine bakıldığında, amaçlanan ile gerçekleşenin ufak bazı sapmalar dışında birbirine paralellik arz ettiği görülmektedir. Topyekün kalkınma amacına hizmet etmek üzere "Bölgesel

⁵⁹ Halil Seyidoğlu; Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Günezi Yayınlan. 12. Baskı, İstanbul. 1998, s.220

Kalkınma” modeli ile kurulan serbest bölgelerimiz ülkemizin ihracata dayalı kalkınma politikalarıyla da uyumlu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu aşamada yukarıda da ifade edildiği üzere yeni serbest bölge oluşumlarından ziyade mevcut serbest bölgelerimizin tam kapasiteye ulaştırılması hedeflenmektedir.

2.1. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ AMAÇLARI VE ORTAK ÖZELLİKLERİ

Dünyada dışa dayalı sanayileşme politikalarının yetersizliği karşısında, uluslararası sermayenin istediği koşulları yaratarak, siyasi yapıdan güç alan, gümrük kuralları dışı alanlar oluşturarak yatırımların gerçekleştirilmesi amaçlanarak 1960'lı yıllarda başlayan 1970'li yıllarda sayısı 131, 1986'da 389 olan serbest bölgelerin 2002 başlarında 105 ülkede 850'ye çıkmış olması, günümüzde dünya ticaretinin %25'inin serbest bölgelerden yapılması, ekonomik diyalektik içinde bir kalkınma modeli olarak serbest bölgeliğin ne denli önem kazandığını göstermektedir⁶⁰.

2.1.1. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Madde 1. Bu kanun, Türkiye’de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak üzere, Serbest Bölgelerin kurulması, yer ve sınırlarının tayini, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsamaktadır.

Serbest Bölgeler;

- Yabancı sermaye yatırımlarını ve dış ticareti arttırmak,
- Yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki fiyattan girdi temin etmelerini sağlayarak uluslararası rekabet güçlerine katkıda bulunmak,

⁶⁰ Nazmi Civan, Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Serbest Bölge Olgusu, Aşama Matbaacılık, İstanbul, 2003, s.13

- İhracata dönük sanayilerin gelişmesini teşvik ederek ihracatı arttırmak,
- Döviz girişini arttırmak,
- Yeni iş imkânları yaratarak istihdam sorununun çözümüne yardımcı olmak,
- Dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak,
- Gelişmiş üretim ve yönetim tekniklerinin yurtdışından ülkeye getirilmesiyle ekonomik standartları yükseltmek amacıyla kurulurlar.

2.1.2. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları Açısından Ortak Özellikleri

Serbest bölgeler uygulamada karşımıza çıkan ne çeşit serbest bölge olursa olsun hangi ülke sınırları içinde ve rejimde bulunursa bulunsun bir takım ortak özellikler göstermektedirler.

Serbest bölgelerin kurulmasında ülkenin genel amaçlarını şöyle sıralayabiliriz.

- İhracata yönelik endüstriyel kalkınmayı teşvik
- Yabancı sermaye aracılığıyla dış pazarlara açılma, sermaye ve işletmecilik yönünden katkı sağlama
- İşsizlik sayısını azaltma
- Yurt içi hammadde ve yarı mamul talebini arttırma
- Transit taşımacılık gelirlerini arttırma⁶¹.

2.1.3. Serbest Bölgelerin Kuruluş Yeri Açısından Ortak Özellikleri

Serbest bölgeler fonksiyonlarına göre ülkenin amaçlarına ulaşabileceği en uygun yer olarak kurulur. Genellikle serbest bölge kurulan bu yerler bir bölümünde veya uluslar arası bir havaalanı çevresinde veya ülkenin diğer yönden bağlantısının kolay olduğu uluslar arası transit yolları üzerindedir. Ayrıca serbest bölgelerde, istisnalar dışında yerleşim yeri olarak kullanım söz konusu olamaz.

⁶¹ D.P.T,a.g.e.,s.10

Dünyadaki mevcut serbest bölgelerin kuruluş yerine baktığımızda büyük bir kısmının Latin Amerikanın Uzak doğunun Orta doğunun gelişmekte olan ülkelerinde toplandığını görmekteyiz. Gelişmekte olan ülkelerdeki serbest bölgelerde istihdamın en önemli özelliği ucuz iş gücünün çok olması değil aynı zamanda kadın işçilerin çok olması ve çalışma yaşının düşük olmasına bağlıdır. Bu yüzden gelişmekte olan bölgelerde ucuz iş gücü nedeni ile emek yoğun endüstriler kurmuştur.

2.1.4. Serbest Bölgelerin Mevzuat ve Teşvik Tedbirleri Açısından Ortak Özellikleri

Serbest bölgeler ülkenin genelinde uygulanan dış ticaret mevzuatından gümrük ve kambiyo mevduatından kısmen veya tamamen muaf tutulmaktadır.

Her ülkenin serbest bölgelerden beklediği sosyal ve ekonomik amaçlara göre bir serbest bölge mevzuatı vardır. Serbest bölgelerdeki faaliyetler bu mevzuata göre yapılır.

2.1.5.Serbest Bölgelerin Mal Giriş ve Çıktıları Açısından Ortak Özellikleri

Bütün serbest bölgelere malların giriş ve çıkış şekilleri ortak özellik gösterir. Bölgelere dışarıdan gelen mallar ithalat sayılmaz.

Serbest bölgeden dış dünyaya satışlar ise yurt içi satışlar gibidir. Ancak ihracatçı ülkenin sınırlarında ithalat muamelesi görür. Serbest bölgeler ev sahibi ülkenin gümrük sınırları dışında kabul edilmesine rağmen bölgelere mal giriş ve çıkışları güvenliği sağlamak ve kaçakçılığı önlemek için çok titiz bir şekilde kontrol edilir.

2.1.6. Genel Olarak Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri

Serbest bölgeler tanımlarına çeşitlerine ve amaçlarına göre bazı ortak taşımaktadır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz.

- Serbest bölgeler genellikle ülkenin dış ticaret hacmini geliştirmek ithalat ve ihracat kolaylaştırmak sanayiye canlandırmak teknoloji transferini hızlandırmak gibi amaçlarla kurulur. Bununla beraber her ülkenin kendine özgü bazı özel amaçları da bulunabilir.

- Serbest bölgelerdeki bütün parasal işlemler konvertibilite olan dövizlerle yapılır.

- Serbest bölgelerdeki faaliyetler bölgenin türüne göre ya ticari ağırlık yada üretime dönük olarak belirtilebilir. Her tür ticari ve üretim hizmetlerinin yapılabilmesi için gerekli olan depolama, yükleme, boşalma, paketleme, banka ve sigortacılık faaliyetleri, bakım ve onarım vb. birçok işler serbest bölgelerin tabi olduğu kanunlar çerçevesinde yapılır.

- Serbest bölgeler genellikle kanunla kurulmuş bir işletme, hükümet, mahalli bir idare veya özel bir şirket tarafından işletilebilirler.

- Serbest bölgelere dışarıdan her türlü mal ve hammaddenin gelmesi serbesttir. Ancak serbest bölgeye ülke içinden giden her türlü mal ile serbest bölgeden ülke içine gönderilen mallar ihracat veya ithalat sayılarak normal işlemlere tabi tutulur.

- Serbest bölgelerin sınırları, bölgenin korunması ve her tür kanunsuz işlemlerin önlenmesi amacıyla ülkenin gümrük teşkilatının direkt veya dolaylı olarak kontrolü altındadır. Bunun yanında ulaşılmak istenen pazarlara yakınlık da önem taşımaktadır.

- Serbest bölgelerde yabancı şirketler veya bankalar şube açabilir, çeşitli yatırımlarda bulunabilirler. Ancak bunların bir kısmı özel izne tabi olabilir.

- İkametli, iş gereği mecburi olan ve bazı hizmetlerin sağlanması için duyulan kişilerin dışında bölgede yerleşim yasaktır.

- Serbest bölge, sınırlanmış bir yerdir, sınırları kesin olarak belirlenmiştir. Burası ya bir limanın veya bir kısmını kapsar, ya da bir limanın veya transit yolların yakınlarında oluşturulur. Bir şehrin tamamıyla serbest bölge ilan edilmesi de mümkündür.

- Serbest bölgelere gidecek olan mallar, miktar, menşe ve bölgede kalma süresi olarak kısıtlanamaz.

- Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar, uzun süreli gelir, kurumlar, servet, vb. vergilerden muaftır. Serbest bölgelerde kambiyo denetimi esnek veya hiç yoktur ve bunlar geleceğe yönelik olarak garanti edilmiştir.

2.2. SERBEST BÖLGELERİN KURULUŞ YERİ SEÇİMİ

Serbest bölgeler kurulurken bu bölgelerin yeri, ülkenin ve çevresinin coğrafi ve ekonomik koşulların yanı sıra ülke açısından serbest bölgelerden beklenen hangi amacın ağır bastığı ile de belirlenir. Kurulacak olan serbest bölgenin yerinin seçimi, bu serbest bölgenin ne amaçlarla, hangi yararları sağlamak için kurulacağına bağlıdır.

Serbest bölgelerin varlık kazanabilmeleri için, kurulacak yerler saptanırken şu noktalar dikkate alınmalıdır⁶².

- Serbest bölge, ulusal ve uluslar arası ticaretin yaygınlaştığı ve odaklaştığı yerlerde kurulmalıdır.

- Serbest bölge, ulusal ve uluslar arası ana ulaşım ve transit yolları üzerinde kurulmalıdır.

- Serbest bölgenin kurulacağı limanın geniş bir hinterland'ı olmalı, iç bölgelerdeki ticaret ve sanayi merkezlerini besleme ve bu bölgelerden besleme olanaklarına sahip olmalıdır.

- Serbest bölgenin kurulacağı limanın gerekli alt yapı tesisleri hazır bulunmalıdır. Bunların başlıcaları ise şöylece sıralanabilir; Gelişmiş bir kara, hava ve deniz yolu bağlantısı ve ulaşım şebekesinin bulunması, gelişmiş elektrik ve su tesisatının bulunması, yeterli mendirek, rıhtım, yükleme ve boşaltma tesislerine sahip olan modern bir liman olması, dünyanın önemli ticaret merkezleri ile bağlantısı olan gelişmiş bir telekomünikasyon şebekesinin bulunması, otel ve konaklama yerinin yakın olması vb.

---

⁶² D.P.T., a.g.e., s.10

- Serbest bölge, önemli ihtiyaç pazarına yakın olmalı, bölgenin önemli ithalat ve ihracat merkezleri ile kolayca ilişki kurulabilecek bir coğrafi konuma sahip olmalıdır.

- Bölgede bankacılık, sigortacılık, reklâmcılık gibi faaliyetlerin yeterli derecede geniş olması gereklidir.

Genellikle serbest bölgeler deniz ve hava limanları dolayında yada içinde kurulurlar. Bu limanların yükleri odaklayıcı ve dağıtıcı özelliklerinden ötürüdür. Gemiler serbest bölge limanına gümrük işleri olmaksızın girip – çıkabilirler, yükleme ve boşalma yapabilirler.

Mallar ise yine gümrük işlemi olmaksızın depolanırlar, gerektiğinde pazarın ihtiyaçlarına göre bazı işlemlerden geçerler. Ticari faaliyetleri yavaş ve yük akışı düşük olan limanlarda, serbest bölge er geç ölmek zorundadır. Bu nedenle serbest bölgelerin, uluslar arası ticaretin yoğun, yük akışının yüksek olduğu yerlerde kurulması durumunda kendilerinden beklenen amaçları daha kolay yerine getirirler⁶³.

2.3. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLUMLU ETKİLERİ

Serbest bölge kurmak isteyen ülkelerin en önemli amacı dünya ticaretinden daha çok pay almaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için kurulan serbest bölgelerin ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerinde bazı olumlu etkileri vardır. Bu etkiler serbest bölgenin kuruluş amacına, kuruluş yerinin seçimi ve alt yapısına bağlıdır. Çok amaçlı olarak kurulmuş yeterli büyüklükte bir serbest bölge başarılı olmanın şartlarına sahip ise ülke ekonomisine aşağıdaki yararları sağlar.

2.3.1.İhracat Artırıcı Etkisi

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmeler işgücü yanında su, elektrik gibi temel girdileri de buldukları ülkeden temin edeceklerdir. Bunun yanında retim ve

⁶³ Akilli, a.g.e., s.32

servis için gerekli diğer girdiler de ülke ekonomisinden sağlandığından serbest bölgedeki ekonomik faaliyetler nedeniyle ülke ekonomisine kalacak katma değer yükselecektir. Uygulamada bazı ülkelerde serbest bölgede yaratılan katma değerın %30 ile %50 oranları arasında ülke içinden sağlanması koşulu getirilmiştir. Örneğin Hindistan'ın Kantla serbest bölgesinde ihracatın %30 unun yerli kaynaklardan sağlanan girdilerden oluşması şartı vardır. Meksika'da ise uygulamada yerli katma değer oranı ancak %16 oranına ulaşabilmektedir⁶⁴.

Ülkede bol ve diğer dünya ülkelerine oranla ucuz kaynakları serbest bölgeye çok uluslu şirketler ve uzman yerli şirketler tarafından getirilen modern teknolojiyle birleşerek dünya piyasasına mevcut standartlarda ve daha ucuz mal sunmayı mümkün kılmaktadır.

Ülkeden bölgeye yapılan mal satışları ihracat sayılmaktadır. Serbest bölgedeki üretimin en azından bir kısmı, yerli hammadde ve girdi talebini arttıracığından ülkenin ihracatı artar. Serbest bölgelerin ihracat açısından sağlayacağı yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Serbest bölgelerin öncelikle, ihracatın artırılması açısından olumlu katkıları vardır. Serbest bölgelerde kurulu bulunan yerli ve yabancı üretici ve ihracatçı firmalar gerek hammadde ve diğer girdiler, gerekse yarı mamul ve mamul mal ihtiyacını, mal satışı, ihracat işlemi gördüğü için ülkenin ihracat hacmi genişleyecektir.

- Serbest bölgede, ihracat edilmek üzere imal edilen veya ambalajlanan, çeşitli biçimlerde işlenen malların maliyetleri, girdi olarak kullanılan ithal malları için gümrük vergileri ödemeyeceğinden düşük olarak ve ihracat mallarının dış pazardaki rekabet gücü artacaktır.

- Malını serbest bölgeye getirerek tüm ihracat işlemlerini tamamlamış ihracatçı rahatlıkla dış pazardaki satış ve Pazar durumu avantajlarını inceleyebilir. Malını bağlantı kurduğu anda herhangi bir işleme gerek kalmadan dış ülkelerdeki müşterisine sevk edebilir.

- İhracat açısından bir diğer katkı reeksport denilen ve yurtdışından ithal edilen malların başka bir ülkeye yeniden ihracatçının yapılarak bu imkândan

⁶⁴ Güner, a.g.e. ,s.11-12

ihracatçıların faydalanması olayıdır. Serbest bölgenin bulunduğu yer eğer, bu tür ticari işlemlerin yapılmasına uygun stratejik bir bölgede bulunuyorsa, dış pazarların iyi bilinmesi şartı ile serbest bölgeler çok önemli kolaylıklar sağlar. Zira ithal edilen malın ülkeye giriş-çıkış işlemleri ortadan kalkmaktadır.

- Serbest bölgeler, dış ticaret sektörünün daha rahat ve bilinçli çalışmasına imkân sağlar. Her türlü ihracat piyasalarının daha iyi tanınması, talep analizi ve buna göre ürün geliştirme çabalarına girişilmesi, ihracatı arttıran ve ileriye dönük olarak istikrar sağlayan önemli katkılar olarak değerlendirilmelidir.

2.3.2. İthalat Açısından Beklenen Olumlu Etkileri

Serbest bölgeler ithalatın direkt ve zamanında yapılmasına olanak tanımaktadır. Yurt içinde yerli üretim ve tüketim için gerekli mallar, müteşebbisler tarafından önceden serbest bölgeye getirildiği için yerli müteşebbisler, zaman kaybına uğramadan ihtiyaç duydukları ithal girdileri kolayca temin edebilirler.

Serbest bölgelerin ithalat açısından sağlayacağı yararları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

Serbest bölgeler, yurt içinde ihtiyaç duyulan her türlü mal ve girdilerin daha önceden bu bölgelere getirilerek hazır bulundurulmasına imkân vererek ithalatın direkt ve zamanında yapılmasının sağlar. Yerli üretim veya tüketim için gereksinim duyulan ithal mallarının daha önceden serbest bölgeye getirilip depolanabilmesi için, sipariş verilmesi ile malın temini arasındaki uzun süre ve bürokratik işlemler ortadan kalkacaktır.

İthal edilecek malın serbest bölgede sürekli bulunması, yurt içindeki ithalatçı firmaların sermayelerinin uzun süre stok ile bağlamak zorunda kalmalarına gerek bırakmayacaktır. Buna bağlı olarak işletmelerin döner sermayelerinde mutlak anlamda mir artış meydana gelecektir.

Gerektiği kadar malın her zaman ithal edilmesi, küçük partiler halinde ithalata imkân tanıyacaktır. Buda finansman sıkıntısı çeken firmaların ithal etmiş oldukları

malları henüz ülkeye sokmadan serbest bölgeye getirerek burada depo etmelerine, böylece malların tamamına ait gümrük vergisini bir defada toptan ödemekten kurtulmalarına imkân verecektir. Böylece ithalatçı firmalar, sadece kullanacakları malın serbest bölgelerdeki depodan alıp gümrüğünü ödeyerek ülke içine sokabileceklerdir.

Mal ve girdilerin muntazam ve kolayca serbest bölgelerden ithal edilebilmesi, yerli firmalara önemli bir rahatlık sağlayacaktır. Dışardan serbest bölgeye getirilip depolanan tüketim malları için ithalatçı bu malın gümrüğünü ödeyip ülke içine ithal etmeden önce, ülke içinde bir Pazar araştırması yapıp bu malların satılıp satılmayacağına veya ne kadar satılabileceğini saptayarak ona göre ithalat yapar. Buda firmanın zarar riskini azaltır.

Serbest bölgeler sayesinde ithalatçı firmaların fire oranı azalır. İthalatçıdan alacağı mallar daha önceden satıcı firmalar tarafından serbest bölgeye getirilip depolandığından, ithalatçı firmalar bunların gümrük vergilerini ödeyip yurt içine ithal etmeden önce bu malları serbest bölgede inceler ve işe yaramayacak olanlarla, bozuk ve hatalı olanları ithal etmezler. Böylece bu tür mallar için gereksiz yere gümrük vergisi ödenmez.

Serbest bölgede stok edilerek, sanayici ihtiyaç duydukça ithal edilecek mallar, ithalatçının veya sanayicinin sabit depolama masrafları, işçilik, sigorta, vergi gibi envanter maliyetleri azalacaktır. Bu tür masraflar, büyük ölçüde malını serbest bölgede tutup oradan yerli sanayici ve ihracatçılara satmak isteyen yabancı ihracat firmalarına yansıtılmış olacaktır.

2.3.3.İstihdam Açısından Beklenen Olumlu Etkiler

Serbest bölgeler, ülkelerin istihdam sorunlarına olumlu etkilerde bulunurlar. Fakat serbest bölgelerin istihdam üzerindeki etkisi daha çok serbest bölgenin çeşidine ve fonksiyonlarına bağlıdır.

Serbest bölgelerde ekonomik faaliyetlerin gelişmesiyle, istihdam sorunu çözümüne olumlu katkı sağlaması için iş gücünün yurt içinden sağlanması gerekir. Eğer komşu ülkelerde işçi ücretleri daha düşük ise, bu ülkeden serbest bölgenin bulunduğu ülke işgücü olabilir ve buda rekabet nedeniyle işçi üreticilerinin düşmesine ve uğratılan ilave istihdamın dış ülke işçileri tarafından alınmasına neden olabilir⁶⁵.

Bir serbest bölgenin istihdam probleminin çözümüne katkısı olabilmesi için, ev sahibi ülkenin dış ülkeden bölgeye işçi getirilmesini önlemesi lazımdır. Bu konuda bir önlem olarak, bazı ülkeler serbest bölgelerinde faaliyet gösterecek kuruluşların en az belli oranlarda yerli iş gücü istihdam etmelerini şart koşmuşlardır. Örneğin; Mısır, serbest bölgelerinde faaliyet gösteren şirketler için çalıştırdıkları personelin en az %75'nin Mısır'dan temin edilmesi zorunluluğu getirilmiştir⁶⁶.

İstihdam yaratmadaki başarıda Meksika'daki Mapuiladoralar örnek olarak gösterilebilir. Serbest bölgeler ülkenin istihdam sorununa direkt katkıda bulunduğu gibi, dolaylı olarak ta katkıda bulunabilir. Mesela; serbest bölgelerin, bölge gerisinden çeşitli girdi talepleri, serbest bölgelerde çalışan yerli ve yabancı personelin çeşitli talepleri (gıda, giyim, eğlence vs.) serbest bölge gerisini devamlı besler. Serbest bölgedeki taleplerden dolayı, serbest bölge gerisinde de iş gücü talebinde artma olabilir. Bu noktaya örnek olarak Mısır ve Tayvan serbest bölgelerini gösterebiliriz. Hem Mısır da hem Tayvan da serbest bölgelerde istihdama giren her bir kişi, serbest bölge gerisinde de kişinin istihdamına sebep olmaktadır⁶⁷.

2.4. SERBEST BÖLGELERİN ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Serbest bölgelerin ülke ekonomisine olumlu etkilerinin yanında, ülke ekonomisine olumsuz etkileri de söz konusudur. Bu olumsuz etkileri aşağıdaki başlıklar altında toplamamız mümkün olacaktır.

⁶⁵ Güner, a.g.e. ,s.11-12

⁶⁶ D.P.T. "Serbest Bölge Çalışmaları Hakkında Rapor" , DPT Yayınları, Yayın No.1,s.96

⁶⁷ Alpar ,a.g.e., s.42

2.4.1. Yerli Firmalara Serbest Bölgelerdeki Firmaların Rakip Olması

Serbest bölgelerdeki yabancı firmalar, yerli firmalara dış pazarda önemli bir rakip haline gelebilirler. Özellikle ulaştırma maliyeti önemli bir dezavantaj ise, serbest bölgeden komşu ülkelere yapılan, ihracat bu maliyeti azaltacağı için yabancı firmalar ciddi bir rakip durumuna gelebilecektir⁶⁸.

Diğer bir sorun ise, serbest bölgede üretilen malların, iç piyasada satılmasıdır. Daha iyi alt yapı hizmetlerinden yararlanma imkânı olan serbest bölge firmaları, iç pazarda çalışan firmalara nazaran önemli bir maliyet avantajı elde edebilirler⁶⁹.

2.4.2. İthalat Baskısı Yaratılması

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalar rekabet ortamı içinde çalıştıklarından, kullandıkları hammadde ve girdileri, serbest bölgeye i ev sahibi ülkeden daha ucuza üreten ve satan başka ülkelere alabilirler. Dış ülkelere üretim faktörleri fiyatları ev sahibi ülkeden daha düşükse, serbest bölgelerdeki ithalat meylinin, ülkenin geri kalan kısmının ithalat meyline oranla daha yüksek olması sonucu ortaya çıkabilmektedir⁷⁰.

Özellikle gelişmiş ülkelere yer alan serbest bölgeler, üretim açısından ucuz olan dünya girdilerini kullanmayı tercih etmektedirler. Genel olarak serbest bölgelerde sağlanan vergi ve gümrük muafiyetleri, ileride ihraç edilmek amacı ile de olsa ithalatı cazip kılabilir. Başka bir ifade ile; serbest bölgenin ithalat eğilimi tanımı gereği, ülkenin ortalama ithalat eğiliminden fazla olmak durumundadır⁷¹.

Böyle olduğu takdirde sadece döviz ödemeleri artmayacak fakat bu bölgelerde kurulacak imalat birimlerinin, girdi çıktı ilişkileri açısından geriyi beslemesi söz konusu olmayacaktır. Ancak bunun tüm serbest bölgelerde değil de,

⁶⁸ Güner, a.g.e., s.12

⁶⁹ Akıllı, a.g.e., s.16

⁷⁰ Güner, a.g.e., s.11

⁷¹ a.g.e., s.13

daha ziyade ihracata yönelik ve yabancı sermaye firmalarının yoğun olduğu Meksika tipi serbest bölge uygulamaları için geçerli olduğunu söylemek mümkündür.⁷²

2.4.3. Tekelleşme Sorunu

Serbest bölge genel anlamda yerli ve yabancı firmalara bir takım imkânlar sağlamakla birlikte, ülkedeki işletmelerde tekelleşme sürecini de hızlandırabilecektir. (Örneğin; küçük ve orta boy firmaların ürettiği yüksek maliyeti ve uluslar arası standartlarda bulamayan bir otomobil fabrikasının tesisini serbest bölgeye taşınması ve ithali serbest olduğundan aynı parçaları dışarıdan karşılaması, yurt içine yaygın bir biçimde faaliyet gösteren irili ufaklı kuruluşların hızla çökmesine neden olabilecektir.) Alıcıların daha iyi ambalajlamaya önem verdiği bir durumda yurt içinde üretilen mallar serbest bölgeden sağlanan görece ucuz ambalaj malzemelerinin kullanılmasıyla serbest bölgede ambalajlanabilecek, bu durumda yurt içindeki ambalaj sanayini olumsuz yönde etkileyebilecektir.⁷³

2.4.4. Yatırımların Olumsuz Yönde Dağılımı

Serbest bölgelerin kurulduğu illerin belli sanayi merkezleri olarak gelişmesi yatırımların bölgesel dağılımını olumsuz yönde etkileyebilecek, serbest bölgenin dışsal ekonomilerinden yararlanmak üzere sanayilerin birçoğu serbest bölgelere yakın yörelerde yoğunlaşacak, buda bölgeler arasındaki dengesizlikleri daha da arttırabileceklerdir. Böyle bir gelişme olumsuz sonuçları ise işsizliğin artması ve toplumsal refahın daha da azalması şeklinde olacaktır. Ayrıca serbest bölgelerin alt yapı yatırımlarını üstlenen devlet, bütçe geriliğinin önemli bir kısmını bu alana harcayacağından önemli gelir kaybı olacaktır.

Bugün dünya üzerindeki başarılı ve başarısız serbest bölge uygulamaları birlikte görülmektedir. Açık ki, ülke ekonomisine doğacak, olumlu etkileri

⁷² D.P.T., a.g.e., s.7

⁷³ Faysal Özcan, *Dünya'da ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulaması*, Maliye Bakanlığı APKKB, Yayın No.293, Ankara, 1987, s.52

çoğaltmak ve olumsuz etkileri ortadan kaldırmak birazda serbest bölge yönetiminin uygulayacağı işletme modeli ve becerisine bağlı olacaktır⁷⁴.

2.4.5. Transfer Fiyatlaması Sorunu

Yabancı sermayeli firmaların genel bir politika olarak çeşitli vergilerin yanı sıra kurumlar vergisinden de kurtulabilmek amacıyla, karların önemli bir kısmını normal yoldan değil de , “transfer fiyat’ laması” uygulayarak ana ülkeye aktarma eğiliminde oldukları bilinmektedir. Ancak uygulamada ev sahibi ülke mevzuatı ve denetleme mekanizması bu tür transferleri minimum tutabilirler. Oysa serbest bölgeler de faaliyet söz konusu olduğu zaman, her türlü hukuki ve ticari kolaylık getirme durumu olduğundan, bu yabancı firmaların transfer fiyatları uygulamaları söz konusu olabilir. Dolayısıyla, bölgenin yarattığı katma değer, potansiyel değerinin altında kalabilir⁷⁵.

2.4.6. Sosyal Yapının Bozulması ve Ücret Eşitsizliğin Artması;

Serbest bölge kurulduktan sonra, gerek serbest bölgenin bulunduğu ilde ve gerekse çevresinde önemli ölçüde nüfus ve sosyal yapı değişikliği meydana gelebilir. Bu değişim ekonomik faaliyetlerin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu hızlı değişimin bazı sosyal sorunlar yaratacağı ileri sürülebilir. Diğer taraftan, serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden, işçi ücretleri, yurt içinde saptanan işçi ücretlerinden daha düşük düzeyde tutulmaktadır. Bu durum ücret piyasasında ikili ücret düzeyinin doğmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu bölgelerde çocuk ve kadın işçilerin çalıştırılması, çeşitli sosyal sorunlar yaratabilmektedir.

⁷⁴ Güner, a.g.e., s.15

⁷⁵ D.P.T., a.g.e., s.8

2.4.7.Ekonomiyi Yönlendirmedeki Etkinliğin Azalması

Serbest bölgelerin çoğalması ve yayılması, hükümetlerin ekonomiyi denetlemek için oluşturduğu iktisadi ve mali politikaların dışında iktisadi faaliyetlerin artması anlamına gelecektir. Böyle bir ortamda ise hükümetin ekonomiyi yönlendirmedeki etkinliği giderek azalacaktır⁷⁶.

2.4.8. Kaçakçılık Ve Diğer Yasadışı Faaliyetleri Arttırma

Serbest bölgeler iyi yönetilmediği takdirde, ülkede kaçakçılık faaliyetleri artabilir. Serbest bölgelerdeki mallar, dış ticaret politikaları nedeniyle gerek görülen kontenjan sistemi ile yüksek tarife uygulaması sonucu ülkeye gizlice girebilir. Eğer serbest bölgelerin çevresi iyi kontrol edilmiyor, sınırları kesin olarak belirlenerek, sıkı korunmuyorsa, kaçakçılık ve diğer yasa dışı faaliyetler için uygun bir ortam hazırlanmış olur. Bu olumsuzluklar etkin bir idare ile ortadan kaldırılabılır.

2.4.9. Serbest Bölgelerde İstismar

Genellikle, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki serbest bölgelerde işçi ücretleri çok düşüktür ve özel mevzuatlarla çalışanlara sendikal haklar tanınmaktadır. Ayrıca serbest bölgelerde çalışma saatlerinin uzunluğu, çocuk yaşta işçilerin çok düşük ücretlerle çalıştırılmaları ve kadın işçilerin ağır işlerde, düşük ücretlerle çalıştırılmaları önemli bir istismar olayı olarak gösterilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin serbest üretim bölgelerinde sendikal haklar muhtelif derecelerde sınırlandırılmıştır. Örneğin; Güney Kore serbest bölgelerle ilgili yasayı yayınladığı gün bu bölgelerde toplu sözleşme ve grev haklarının da kaldırıldığını ilan etmiştir. Filipinlerde ise, grev ve lokavtın kaldırılması yanında tatil günlerinde de çalışma getirilmiş, kadın ve çocuk işçilere tanınan haklarda kaldırılmıştır⁷⁷.

⁷⁶ Güner, a.g.e., s.14

⁷⁷ Alpar, a.g.e., s.33

Kadın işçilerin, serbest üretim bölgelerinde %70 oranında buldukları hesaplanmıştır. Kadın işçilerin tercih edilmesinin önemli bir nedeni kadınlara, erkeklere ödenen ücretin yarısı kadar bir ücret ödenmesidir. Ücretlerin düşük tutulması ve ücret artışını sağlayan sendikal hakların kısıtlanmasından dolayı gelişmekte olan ülkelerdeki ve özellikle Doğu Asya ülkelerindeki çok uluslu şirketler büyük karlarla çalışmaktadır⁷⁸.

2.5.SERBEST BÖLGENİN TÜRKİYE'DE TARİHSEL GELİŞİMİ

Serbest bölge, konusu çok eki zamanlarda gündeme gelmiştir. Serbest bölgelerin Türkiye'deki tarihi gelişimini;

- Cumhuriyet Öncesi Dönem,
- Cumhuriyet Dönemi,
- 1980 Sonrası Dönem,

Olarak üç ana başlık altında toplayabiliriz.

2.5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Serbest bölge konusu, Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında ele alınmaya başlanmıştır. Gerekçesi, o sıralarda Romanya ve Rusya'da serbest bölge kurulması, İstanbul'un uluslar arası ticarete üstünlüğünü kaybetmeye başlamasıdır.

Osmanlı gümrük vergileri sisteminde, 1850 yılından sonra yapılan çeşitli değişikliklere rağmen aksaklıklar, bir türlü önlenmemiştir. Bu aksaklıklar ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar, ithalatın, gümrük vergi ve resimlerinin çok ötesinde pahalıya mal olmasına neden olmuştur.

Serbest liman ve bölge kurulmasıyla elde edilecek avantajlar ve o dönemde dış ticaretle uğraşan Beyoğlu esnafı tarafından sık sık vurgulanarak fikrin yaygınlık

⁷⁸ a.g.e., s.34-35

kazanmasına neden olacaktır. Ama dönemin Osmanlı yöneticileri muhtemelen yabancı bir şirket aracılığıyla gerçekleştirilecek böyle bir girişimi, kapitülasyonu genişletebileceği nedeniyle olumlu karşılamamışlardır.

Serbest bölge kurulması yönünde ilk önemli girişim 1908 Devrim' inden sonra oluşmuştur. İttihat ve Terakki bu amaçla bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon çekmece Gölü ve Yedi kule sahillerinde tesis olunacak bir Serbest Bölgenin 300 Milyon altın farnp'a mal alacağını hesaplamışlardır. Fakat bu yatırımın getirisinin, bu iş için alınacak borcun faizini bile karşılamayacağı görülmüştür. Büyük bir mali sıkıntıyla ve dış borç bulma gayretleri içindeki İttihat ve Terakki, böyle net, getirisi kısa dönemde de olsa negatif olacak bir projeyi uygulayamamıştır⁷⁹.

2.5.2. Cumhuriyet Dönemi

1910–1927 yıllarında İstanbul limanına uğrayan gemi tonajı %45 azalmıştır. O zamanın hükümeti bunun nedenini; Avrupa'nın İran, Orta Doğu ve Rusya ile ticaretinde bir transit liman işlevi gören İstanbul limanının savaş sonrası gerek S.S.C.B' nin dış ticaret hacminin daralması, gerekse limanın sağladığı hizmetlerin kalitesinin düşüklüğü nedeniyle, transit ticaret merkezi olma niteliğini yitirmesine bağlıyordu⁸⁰.

Bunun için 1926 yılında İstanbul'da bir serbest bölge kurma olanaklarını araştırmak üzere, İstanbul Ticaret Ve Sanayi Odası'nın oluşturacağı bir komisyon görevlendirildi. T.B.M.M. bu komisyonun 11 Aralık 1926 tarihinde hazırladığı birinci rapor ve 1927'de hazırladığı ikinci rapor doğrultusunda Türkiye'nin ilk serbest bölge yasasını çıkarmıştır. Bu yasa 19.07.1927 tarih ve 637 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak, 1132 sayılı ilk serbest bölge kanunumuzu oluşturmuştur.

1927 yılında kabul edilen yasadaki iki yıl sonra 1929 yılında uygulamaya geçilmiş ve Ford motor şirketine İstanbul'da otomobil, kamyon ve traktör montajı

⁷⁹ Tekeli Ve İkin, a.g.e., s.88-89

⁸⁰ Akyürek, a.g.e., s.76

yapmak üzere özel bir izin verilmiştir. Ford Motor şirketi Tophanede kurulan bir alanda bir montaj fabrikası kurmuştur⁸¹.

Fakat Dünya Buhranının yaşanması Ford şirketinin planlarını geçersiz kılmıştır. 1930 yılı ikinci yarısında üretimi arttırmak yerine, düşürmeye ve dolayısıyla işçi çıkarmaya başlamıştır. Şirket faaliyetlerini sürekli düşürerek 1936 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra ise, yalnızca ABD'den monte edilip yollanmış arabaların bakım ve onarımıyla uğraşmaya başlamıştır.

Böylece Türkiye'nin bu ilk serbest bölge uygulama deneyi de dış nedenlerle de olsa kısa süreli olmuş ve başarısız olarak kapanmıştır⁸². Bundan 24 yıl sonra 21.12.1953 tarihinde kabul edilen 6209 sayılı kanunla serbest bölge konusu tekrar gündeme gelmiş, fakat bu kanun hemen yürürlüğe girmemiştir. Ancak 16 Ağustos 1956 tarihinde resmi gazetede yayınlamasından sonra işlerlik kazanabilmiştir. Bu kanunun serbest bölgelerde yapılmasını ön gördüğü işler ise şöyle sıralanabilir.

- Dâhilden veya hariçten eşya getirilmesi, getirilen eşyanın depo edilmesi,
- Bu eşyanın tanzim ve tasnifi, karıştırılması, kabuklarından, çöp ve çekirdeklerinden ayrılması, ayıklanması, elenmesi, temizlenmesi, yıkanması ve havalandırılması, ambalajların değiştirilmesi, tamiri veya yeniden yapılması,
- Bölgeye getirilen eşya üzerinde tamir, montaj ve sökülme işleri yapılması ve her türlü sınaî imalatta bulunulması,
- Dâhilden veya hariçten getirilen malzeme ile gemi, taşıt ve araçların inşası, tamiri, montaj ve sökülmesi.

Kanunun işlerlik kazanmasından kısa bir süre sonra bakanlar kurulu 11.10.1956 tarihli bir kararname ile İskenderun da bir serbest bölge kurulmasına karar verilmiştir. Bu kararname serbest bölge ile ilgili ilk ve tek kararname olmuştur. Ancak bu kararname ile İskenderun serbest bölgesinde yukarıda sıralanan faaliyetlerde sadece birincisine izin verilmiştir.

⁸¹ Koray Başol, Türkiye Ekonomisi, Anadolu Matbaası, 6.Baskı, İzmir 1995, s.269

⁸² Tekeli Ve İlkin, a.g.e , s.93

Ancak bu girişimde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlığı nedenleri olarak; bilgi birikiminin eksikliği, kullanım amacının sınırlı olması (yalnızca depolama işlemlerinin yapılmasına izin verilmesi) ve çok dar bir sahada kurulmuş olması sayılabilir. Nitekim bu serbest bölgenin kapalı sahası yalnızca 720 metre karelik iki ambardan ibaret olmuştur.

2.5.3. 1980 Sonrası Dönem

Nihayet 1980 lere geldiğimizde serbest bölge konusu yeniden gündeme gelmiştir. Serbest bölge konusunu yeniden gündeme getiren nedenler arasında orta doğu pazarının önem kazanması, yabancı sermayeyi teşvik, istihdam yaratması, kısa vade de döviz kazanma ihtiyacı sayılabilir.

Türkiye de 24 Ocak 1980 tarihli 24 Ocak kararlarından sonra, ithal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata dönük kalkınma stratejisine geçilmesi ile birlikte serbest bölge konusu iyice gündeme gelmiştir. Basın ve bilim kuruluşları konuya ilgi göstermeye başlamışlar ve hükümet de bu alanda bazı kanuni düzenlemelere gitme gereği duymuştur⁸³.

Türk kamuoyu, serbest bölge konusunu iyiden iyiye araştırmaya ve tartışmaya başladığı gibi serbest bölge uygulaması model ve yer seçimi ile ilgili olarak çeşitli önerilerde bulunmaya başlamıştır.

2.5.3.1. Serbest Bölge Konusunun Gündeme Gelme Nedenleri

Türkiye de 1980’li yıllara kadar ciddi bir serbest bölge uygulaması olmadığı halde 24 Ocak 1980 kararlarından sonra 1982 yılı sonlarına doğru Türk kamuoyunu serbest bölge konusunu ciddi bir şekilde tartışmaya yönelten nedenleri şöyle sıralayabiliriz.

⁸³ Ferhat Akyüz, “Serbest Bölgeler”, Ankara Ticaret Odası Dış Ticaret Bülteni, Yıl 1 Sayı 5, Eylül 1999, s. 13

- Türkiye de ihracata yönelik sanayileşme politikasının ekonomik model olarak belirlenmesi,
  - Dış ödemeler dengesindeki olumsuz gelişme,
  - Yabancı sermaye yi teşvik etmek,
  - Orta doğu pazarlarının önem kazanması,
- İşte sayılan bu ve buna benzer nedenlerden dolayı serbest bölge uygulaması başlamıştır.

2.5.3.2. Serbest Bölge Konusunda Yapılan Çalışmalar

- 03.11.1983 de 151 sayılı kanun hükmünde kararname ile serbest bölgeler teşkilatı bakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak kuruldu.
- 12.11.1983 de Mersin ve Antalya limanları serbest bölge olarak belirlendi.
- 04.05.1984 tarihinde 151 sayılı kanun hükmünde kararname gereğince oluşturulmuş Serbest bölge yüksek kurulu Antalya ve Mersin serbest bölgelerinin sınırlarını ilen etme, Adana yumurtalık ve İzmir Nemrut körfez bölgelerinde kurulması düşünülen, geniş kapsamlı serbest üretim bölgeleri için fizibilite etütleri yaptırma kararı aldı.
- 18.06.1984'te yayınlanan 223 sayılı kanun hükmünde kararname ile serbest bölgeler teşkilatı, devlet planlama teşkilatına bağlandı ve Ağustos 1984'te devlet planlama teşkilatı serbest bölgeler başkanlığı görevi devraldı.
- 06.06.1985 tarih ve 3218 sayılı serbest bölgeler kanunu 15.06.1985'te resmi gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiş olup, halen yürürlüktedir.

Burada şunu da belirtmekte yarar vardır; Türkiye de ticaret kesimi hemen her dönemde serbest bölge kurulmasını desteklemişken, sanayi kesimi 1980'lere kadar bu konuya yeterli ilgiyi göstermemiştir. Ancak bu defa yalnızca ticaret kesimi değil aynı zamanda sanayi kurulması ve işletilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır⁸⁴.

---

⁸⁴ Başol, a.g.e. ,s.269-270

2.6. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER MEVZUATI

Cumhuriyet sonrasında ise, Türkiye'de serbest bölgelerin kurulmasına yönelik ilk hareket 1927 yılında kabul edilen 1132 sayılı " Serbest Mıntıka Kanunu" ile başlamıştır. Bu yasal düzenleme ile Ford Motor Company'ye Tophane Rıhtımı'nda otomobil, kamyon ve traktör montajı yapmak üzere sözleşme ile 1928 yılında özel bir izin verilmiştir. Ancak bu uygulamadan beklenen yarar sağlanamadığı için daha sonra vazgeçilmiştir.

Daha sonraları, 1946 yılında kabul edilen 4893 sayılı yasa ile doğrudan üretilen halı ve kilimlerle hayvan postlarının transit olarak Türkiye'ye ithal edilmesi ve gerek işlenerek gerekse işlenmeksizin ihraç edilebilmesi için "Serbest Yer" kurulması kararlaştırılmış, fakat bu uygulama da yürümemiştir.

1953 yılında kabul edilen 6209 sayılı "Serbest Bölge Kanunu" da aradan geçen uzun süreye rağmen işlerliğe konulamamıştır. 15.5.1957 tarihli İskenderun Limanı serbest bölgesi de T.C. Devlet Demiryolları tarafından işletilmesine izin verildiği halde idari ve yerleşim koşullarının uygun olmaması, serbest bölge için yeterli tanıtımın yapılmaması v.b. gibi nedenlerle işlerlilik kazanamamış ve ihraç edilmek üzere stoklanan 2000 ton krom madeninden başka bir mal serbest bölgeye girmemiştir. Bu nedenle İskenderun Limanı Serbest Bölgesi de uygulamadan kaldırılmıştır.

Türkiye'de serbest bölge kurma çalışmalarının başarısızlıkla sonuçlanması konunun 1985 tarihine kadar ertelenmesine neden olmuştur.

2.6.1. Genel Hükümler

Türkiye de 06.06.1985 tarihinde kabul edilen 3218 sayılı serbest bölgeler kanunu, 15.06.1985 tarih ve 18785 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve halen yürürlükte⁸⁵.

⁸⁵ T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölgeler Mevzuatı,4.Baskı, Aralık 1996, s.1-5

Amaç ve Kapsam

Madde 1 – Bu kanun, Türkiye de ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak üzere, serbest bölgelerin kurulması, yer ve sınırlarının tayini, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsar.

Yetki

Madde 2 – Türkiye de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye bakanlar kurulu yetkilidir.

Serbest bölgelerinin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli ve yabancı, gerçek veya tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine bakanlar kurulunca izin verilir.

Tanımlar

Madde 3 – Bu kanunun uygulanmasında;

A-) İşletici: serbest bölgeyi işleten kamu kurum ve kuruluşunun yerli ve yabancı gerçek veya tüzel kişileri

B-) Kullanıcı: Faaliyet ruhsatı alan ve bölgede belli bir iş yeri bulunan gerçek veya tüzel kişiyi,

C-)Döviz: Türkiye cumhuriyet merkez bankası tarafından konvertibilite sayılan paralar veya ödemeyi sağlayan her nevi hesap ve belgeleri, ifade eder.

Faliyet Konuları

Madde 4-Serbest bölgelerde, ekonomik işler yüksek koordinasyon kurulunca uygun görülecek her türlü sınaî, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapabilir.

Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen yetkiler serbest bölgeler de uygulanmaz.

2.6.2. Serbest Bölgenin Düzenlenmesi

Madde 5- (Değişik: Kanun No 4059; 20.12.1994 tarih ve 22147 sayılı Resmi Gazete)

- Bölgenin Düzenlenme Esasları

Serbest bölge ilan edilen yerlerde ihtiyaç duyulacak arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir.

Yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan ruhsat almak kaydıyla serbest bölgede faaliyette bulunabilirler.

Serbest bölgede arazinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili diğer bütün izinler ve ruhsatlar bölge müdürlüğünce verilir ve denetlenir. Serbest bölgelerin asayiş hizmetleri polis tarafından yerine getirilir.

Muafiyet ve Teşvikler

Madde 6- (Değişik: Kanun No: 5084; 06.02.2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete)

Serbest bölgeler gümrük bölgesi dışında sayılır. Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak, 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun hükümlerine bağımlı olmaksızın düzenleme yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.

Serbest Bölgelerin Gelir ve Harcamaları

Madde 7-(Değişik; Kanun No 4684; 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmî Gazete)

Serbest bölgelerden elde edilen gelirlerden;

- a) Faaliyet ruhsatı ve izin belgesi karşılığı tahsil edilecek ücretler,
- b) Yurtdışından bölgeye getirilen mallar ile bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların CIF değeri üzerinden peşin olmak üzere binde 5 oranında ödenecek ücretler,
- c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek tutarlar,
- d) Bölge faaliyetlerinden sağlanan diğer gelirler,

İlgili idare tarafından sözleşmeler gereği tüzel kişilere yapılan gelir payı aktarmaları düşüldükten sonra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak bir özel hesaba yatırılır. Bu hesapta toplanan tutarlardan ret ve iadeler düşüldükten sonra kalan tutar, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına yatırılır. Merkez saymanlık hesabına yatırılan meblağın yüzde 90'ı genel bütçeye gelir, yüzde 10'u da serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarımı, geliştirilmesi, eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ile dış ticaretin desteklenmesi amacıyla kullanılmak üzere genel bütçeye özel gelir kaydedilir. Özel gelir kaydedilen bu tutarlar Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı bütçesinde açılacak tertiplere Maliye Bakanlığınca özel ödenek kaydedilir. Bu suretle ödenek kaydedilen miktarlardan yılı içinde harcanmayan tutarları ertesi yıl bütçesine devren özel gelir ve ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

Serbest bölgelerde yatırım ve tesis safhasında kullanılan mallar, tevsi ve kapasite artırmak amacıyla getirilen mallar, kullanıcının kendisine ait olmayan bakım ve onarım amacıyla getirilen mallar, bölgelere geçici olarak getirilen araç, gereç ve ekipmanlar, fason üretim amacıyla getirilen mallar birinci fıkranın (b) bendi hükmü

uyarınca bir ücrete tabi tutulmaz. Ancak, bakım ve onarım ile fason üretimde yaratılan katma değer üzerinden bu ücret alınır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde oluşturulan özel hesabın işleyişi ile özel ödenekten yapılacak harcamalara ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Gelirlerin zamanında yatırılmaması halinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümleri uygulanır.

2.6.3. Mal ve Hizmetler

- Bölgedeki Mallar

Madde 8- Serbest Bölge ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaret, dış ticaret rejimine tabidir. Serbest bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz.

Bedeli 500 ABD dolarının altında olan Türkiye mahreçli mallar isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.

- Kambiyo ve Hizmetler

Madde 9- Serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır. Bakanlar Kurulu ödemelerin Türk Lirası olarak yapılmasına da karar verebilir. Serbest bölgede gemi ve liman hizmetleri işletici tarafından yapılır veya kamu kurum ve kuruluşlarına, gerçek veya tüzel kişilere yaptırılır.

2.6.4. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik, Kaldırılan Ve Uygulanmayan Hükümler, Yönetmelik

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Esasları

Madde 10- Serbest bölgelerde, faaliyet gösterecek iş yerlerinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı personel çalıştırılabilir. Buna ait esaslar yönetmelikte belirlenir. Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır.

- Kaldırılan Hükümler

Madde 11- 21 Aralık 1953 tarihli ve 6209 sayılı Serbest Bölge Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

- Uygulanmayan Hükümler

Madde 12- (Değişik; Kanun No 4684, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete) Serbest bölgelerde 1580 sayılı Belediye Kanununun 15'inci maddesinin 5, 22, 25, 32 ve 47'nci bentleri dışında kalan hükümleri; 5682 sayılı Pasaport Kanunu; 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun ile 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun ile ek ve değişiklikleri; 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu; 2677 sayılı Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun hükümleri ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

- Uygulama Yönetmeliği

Madde 13- (Değişik; Kanun No 4684, 03.07.2001 tarih ve 24451 sayılı Resmi Gazete) Bu Kanunda düzenlenmesi yönetmeliğe bırakılan konularla, serbest bölgelerde faaliyette bulunacak işleticilerin teşekkül tarzı, görev, yetki ve sorumlulukları, bu işletici ve kullanıcılara verilecek faaliyet ruhsatları ve iptali, bunların sınai ve ticari sicillerinin tutulması, hesaba yapacakları ödemeler, serbest bölge ile ilgili faaliyetlerin tabi olacağı esaslar, bölgelere giriş için verilecek izin belgesi ile görev kartları, ikamet izni ve çalışma esasları ve serbest bölgelerin işletilmesine dair diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Geçici Madde 1- Mülga (Kanun No: 4771; 09.08.2002 tarih ve 24841 sayılı Resmi Gazete)

Geçici Madde 2- Bu Kanun, bir serbest bölge için, o serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren uygulanır. Faaliyete geçiş tarihi ise, o serbest bölge alanını çevreleyen çit, kule ve kapı inşaatlarının tamamlanması, Bölge Müdürlüğü, Polis ve Gümrük birimlerinin göreve başlaması suretiyle bölgenin resmen açılış tarihidir.

Geçici Madde 3- (06.02.2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 5084 sayılı kanun ile eklenmiştir.)

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanuna göre kurulan serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükelleflerin;

a) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

b) Bu bölgelerde istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler 31.12.2008 tarihine kadar gelir vergisinden müstesnadır. Ancak, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ruhsatlarında belirtilen süre 31.12.2008 tarihinden daha önceki bir tarihte sona eriyorsa, istisna uygulamasında ruhsatta yer alan sürenin bitiş tarihi dikkate alınır.

c) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler 31.12.2008 tarihine kadar her türlü vergi, resim ve harçtan müstesnadır.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın

Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

- Yürürlük

Madde 14- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 15- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

2.7. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGE KURULMASI, KURDURULMASI, YER VE SINIRLARININ TESPİTİ

Serbest bölgelerin kurulması, kurdurulması, yer ve sınırlarının tespitinde bakanlar kurulu yetkilidir. (Serbest bölge kanunu madde 2) Serbest bölgeler ile ilgili çalışmalar Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından yapılır veya yaptırılır.

Serbest bölgelerin kurulması, kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak yada gerçek ve tüzel kişilere veya sadece gerçek ve tüzel kişilere bırakıldığında, gerekli yapı ve tesislerin yapılmasına dair hükümler sözleşmelerde gösterilir.

2.7.1. Serbest Bölgelerin Yönetimi

Bakanlar kurulunca yer ve sınırları belirlenen serbest bölgelerde, bu bölgelerin bulunduğu illerin valiliklerine bağlı olarak, her biri için serbest bölge müdürlüğü kurulur. Serbest bölgeler merkez de Dış Ticaret Müsteşarlığı mahallinde ise bölge müdürlüklerince yönetilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde kurulan, serbest bölgeler başkanlığı, kalkınma plan ve programları çerçevesinde; serbest bölgelerin kurulması,

yönetilmesi, işletilmesi ile ilgili politika ve prensipleri tespit eder, planlama ve koordinasyon faaliyetlerini yürütür. Serbest bölgelerde yürütülen faaliyetleri, ekonomik sektörler, itibariyle yönlendirir, uygulamasını takip eder ve değerlendirir. Serbest bölgelerde yer alacak faaliyetler ve tesisler için ruhsat verir ve işletme şartları uygun görünmeyenlerin ruhsatlarını iptal eder.

Her serbest bölge müdürlüğü, idari yönden bölgenin bulunduğu il valiliğine bağlıdır. Serbest bölge müdürü ve Personel Dış Ticaret Müsteşarlığınca atanır. Görev, yetki ve sorumlulukları yönetmelikte belirtilmektedir.

2.7.2. Serbest Bölgelerin İşletilmesi

Her serbest bölgenin işleticisi Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir. İşletici; kamu kuruluşu, gerçek ve tüzel kişi veya bunların ortak olarak kurdukları bir şirkette olabilir.

Serbest bölgede kullanıcıların talep ettikleri, parseller, depo, ambar, antreodaki yerler; kendilerine kiralanın ve tahsis eden her türlü gemi hizmeti, haberleşme, sağlık... vs. her türlü hizmetlerle ilgili hususları işletmeci kuruluş, dış ticaret müsteşarlığı ile yaptığı sözleşmede yer alan esaslar çerçevesinde belirler ve uygulamaya koyar.

2.7.3. Serbest Bölgelerde Yer Alacak Faaliyetlerin Tespiti ve Faaliyet İzni Verilmesi

Serbest bölgelerde yer alacak, yapılacak faaliyetleri ekonomik işler yüksek koordinasyon kurulu belirler (SBK. Madde 4). Alt sektör ve proje bazındaki faaliyetlerin değerlendirilmesi, dış ticaret müsteşarlığı içi ve dışındaki ilgili birimlerle iş birliği yapılarak, serbest bölgeler başkanlığınca yürütülür ve sonuçlandırılır.

Devir, kiralama ve faaliyet konusundaki değişiklik serbest bölge başkanlığının iznine bağlıdır. Ruhsatların iptal edilmesi işlemi de bu kuruluş tarafından yapılır.

2.7.4. Türkiye'deki Serbest Bölgelerde Faaliyet Ruhsatı Almak İçin Yapılması Gerekenler

Serbest bölgelerde faaliyette bulunmak için Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünden Faaliyet Ruhsatı alınması gerekmektedir. Faaliyet ruhsatı almak üzere⁸⁶;

- Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Serbest Bölge Müdürlüğü veya serbest bölgenin işletici/kurucu-işletici şirketinden temin edilecek Faaliyet Ruhsatı Müracaat Formu ve bir fotokopisi.

- Müracaatçı ve serbest bölgede yapacağı faaliyette bulunma hakkını gösteren belge,

- İmza sahibinin yetki belgesi ve imza sirküleri ile (varsa) firma temsilcisinin yetki belgesi ve imza beyannamesi,

- Müracaatçı firmanın kuruluş ilanı ile son sermaye ve ortaklık yapısının yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicil Gazeteleri ve Ticaret ve/veya Sanayi Odası kaydı (Yabancı firmalar için kendi ülkelerinde geçerli olan kuruluş belgesinin Türkiye'nin o ülkedeki temsilciliğince onaylı örneği),

- Firmanın son üç yıla ilişkin bilançosu, kar ve zarar cetveli,

- Müracaat ücretinin Merkez Bankası'na yatırıldığını gösterir banka dekontunun aslı ve bir fotokopisi,

- (Varsa) Son üç yılda Türkiye'ye getirilen döviz tutarını gösterir belgeler,

bir dilekçe ile birlikte iadeli taahhütlü olarak doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü 06510 Emek / ANKARA – TÜRKİYE adresine gönderilebileceği gibi ilgili Serbest Bölge Müdürlüğüne de teslim edilebilir.

⁸⁶ www.dtm.gov.tr, 19.01.2005

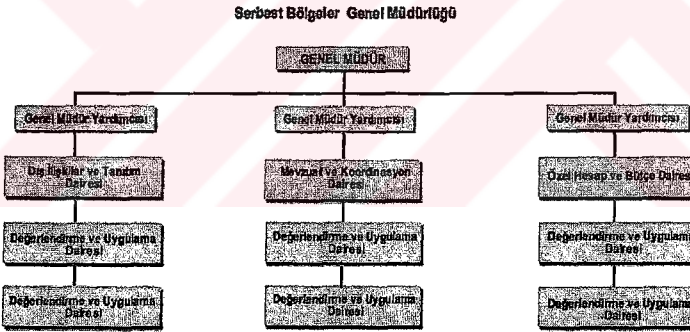

Genel Müdürlükçe yapılan inceleme sonucu Faaliyet Ruhsatı alması uygun görülen firmalar 30 gün içerisinde; açık alan kiralayacak iseler serbest bölge işletici/kurucu işletici firması ile, hazır işyerlerinden birini kiralayacak iseler bölgede kiralama ruhsatına sahip herhangi bir kuruluş ile kira sözleşmesi yaparlar.

Arazisi özel sektöre ait bazı serbest bölgelerde ise firmaların arazi veya işyeri satın alması da mümkün bulunmaktadır. Genel Müdürlükçe yapılan inceleme sonucu Faaliyet Ruhsatı alması uygun görülen firmalar 30 gün içerisinde; arazi veya işyeri satın alacak iseler, serbest bölge işletici/kurucu işletici firması ile satış sözleşmesi yaparlar.

İlgili Serbest Bölge Müdürlüğünce onaylanmış sözleşmenin bir sureti Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne iletilir. Genel Müdürlükçe verilen süre içerisinde kira/satış kontratı yapanlar adına Faaliyet Ruhsatı düzenlenir.

Tablo1: Serbest Bölgeler Organizasyon Şeması

Kaynak: www.dtm.gov.tr

2.7.5. Serbest Bölgelerde Sosyal Güvenlik ve Çalışma Şartları

İş kanununda haftalık 45 saat olarak belirlenen çalışma süresi ve yıllık 270 saatlik fazla mesai, ülke içinde tespit edilen asgarî ücretler serbest bölgelerde aynen geçerlidir.

Türkiye deki çalışma ve sosyal güvenlik mevzuatı, serbest bölgelerde aynen geçerli olmakla beraber, serbest bölgenin faaliyete başlamasından itibaren 10 yıl süre ile 2822 kanunun grev ve lokavt ile arabuluculuk hükümleri uygulanamaz. Bu süre içerisinde işçi ile işveren arasında çıkabilecek menfaat uyuşmazlıkları yüksek hakemler kurulunca çözüme bağlanır.

2.7.6. Serbest Bölgelerde Gümrük Mevzuatı

Gümrük Kanunu ile konulmuş olan kontrol, esas ve sınırlayıcı serbest bölgelerde uygulanmaz. Serbest bölgeler gümrük sınırları dışında kabul edilir.(Serbest Bölgeler Kanunu Madde 5)

Serbest bölgelerin gümrük hatlarını geçen mallar, bölge dışında gümrük mevzuatına tabidirler. Serbest bölgelerin gümrük hattından giren mallar ise, gümrük mevzuatına tabi değildirler. Bu mallar için sadece, serbest bölgeler tesis ve geliştirme fon'una ödeme yapılır.

2.7.7. Serbest Bölgelerde Yabancı Sermaye

Yabancı sermayeler, serbest bölgelerde uygulanmakta olan tüm teşviklerden yararlanabilmektir. 6224 sayılı kanun çerçevesinde serbest bölge müdürlüne bilgi vermek ve kendilerine aidatlarını ödemek suretiyle elde ettikleri temettü ve karlarını transfer edebilecekler; gibi, sermayelerinde ilave edebilirler. Herhangi bir sınır ve kısıtlama söz konusu değildir.

2.7.8. Serbest Bölgelerin Finansmanı

Serbest Bölgelerin finansmanı aşağıdaki üç yoldan sağlanmaktadır.

- Genel bütçeden bu amaç için ayrılan kaynaklarla,
- Kullanıcıların yapacakları yatırımlarla,
- Serbest Bölgeleri tesis ve geliştirme fonu'nda toplanan kaynaklarla.

2.7.9. Serbest Bölgeleri Tesis Ve Geliştirme Fonu;

Serbest bölgelerin kurulması, bakım ve onarımı geliştirilmesi ile ilgili araştırma, eğitim ve sosyal tesislerin yapılması kullanıcıların ve Türkiye'den mal alımlarının teşviki amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde "Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu" kurulmuştur

- Fonun Kaynakları

- Faaliyet ruhsatı ve izin belgesi karşılığı ödenecek ücretler,
- Bölgeye getirilen malların CIF, çıkarılan FOB değerleri üzerinden peşin olmak üzere, binde 5 oranında ödenecek ücretler,
- Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmelerde yer olacak ödemeler.

- Fonun Amaçları

- Serbest bölgeleri tesis etme,
- Bakım ve onarım giderlerini karşılama,
- Çalışan işçilerin eğitim ve sosyal tesislerin yapılması,
- Serbest Bölgelerdeki veya serbest bölgeye girdi veren yurtiçi müteşebbislerin teşviki,
- Serbest Bölgelerin Modernizasyonu,
- Serbest Bölgeler ile araştırmaların yapılması

—Serbest Bölgelerde vergi konusunda sağlanan kolaylıklar nedeniyle, belediye ve kamu kayıplarının nispeten karşılanması.

Fona tahsilât ile fondan yapılacak harcamalara ait usûl ve esaslar yönetmelikte belirlenir. Bu fon başbakanlık tarafından yönetilir. Fonun denetimi, Başbakanlık Yüksek Denetleme kurulunca yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KURULU SERBEST BÖLGELER VE SERBEST BÖLGELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

3.1. TÜRKİYE'DE KURULU OLAN SERBEST BÖLGELER

Türkiye'de bugüne kadar Bakanlar Kurulu kararlarıyla yer ve sınırları tespit edilmiş, yirmi bir tane serbest bölge kurularak faaliyete geçirilmiştir. Ülkemizde faaliyette bulunan serbest bölgelerimiz⁸⁷;Mersin Serbest Bölgesi (1987), Antalya Serbest Bölgesi (1987), Ege Serbest Bölgesi (1990), İstanbul-Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi (1990), Trabzon Serbest Bölgesi (1992), İstanbul-Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi (1995), Doğu Anadolu Serbest Bölgesi (1995), Mardin Serbest Bölgesi (1995), İMKB Uluslararası Menkul Kıymetler (1997), İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi (12.03.1998), Rize Serbest Bölgesi (26.04.1998), Samsun Serbest Bölgesi (20.03.1998),İstanbul Trakya Serbest Bölgesi (Çatalca) (06.03.1998)Kayseri Serbest Bölgesi (01.11.1998),Avrupa Serbest Bölgesi (01.06.1999),Gaziantep Serbest Bölgesi (05.07.1999) ,Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi (1998),Bursa Serbest Bölgesi (2001),Denizli Serbest Bölgesi (2002),Kocaeli Serbest Bölgesi (2001) ve TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (2002)

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 6'ncı maddesini değiştiren, 29.01.2004 tarihili 5084 sayılı Kanuna göre; ülkemizde serbest bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz.

Kullanıcıların tutmak zorunda oldukları defterler ile düzenleyecekleri belgelere ilişkin olarak, 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun hükümlerine bağımlı olmaksızın düzenleme yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir. İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulunca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.

⁸⁷ http://www.gumruk.gov.tr/content.aspx?cT=3&cId=b_serbest

5084 sayılı Kanun ile eklenen geçici 3 ncü madde ile bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanuna göre kurulan Serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükelleflerin;

a) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94 ncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

b) Bu bölgelerde istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler 31.12.2008 tarihine kadar gelir vergisinden müstesnadır. Ancak, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ruhsatlarında belirtilen süre 31.12.2008 tarihinden daha önceki bir tarihte sona eriyorsa, istisna uygulamasında ruhsatta yer alan sürenin bitiş tarihi dikkate alınır.

c) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler 31.12.2008 tarihine kadar her türlü vergi, resim ve harçtan müstesnadır.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın Gelir Vergisi Kanununun 94 ncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.

Serbest bölgelerde;

- 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15'nci maddesinin 5, 22, 25, 32 ve 47'nci bendleri dışında kalan hükümleri,

- 5682 sayılı Pasaport Kanunu,

- 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanun ile 2007 sayılı Türkiye’deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun ile ek ve değişiklikleri,
- 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu,
- 2677 sayılı Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun,
- 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

Serbest bölgelerde faaliyette bulunacak firmaların Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünden faaliyet ruhsatı alınması gerekmektedir. Serbest bölgede görevli gümrük idareleri; Türkiye'deki serbest bölgeye ihraç edilen, yabancı bir ülkeden veya Türkiye Gümrük Bölgesindeki başka bir gümrük idaresinden transit olarak gelen, serbest bölgeden Türkiye'ye serbest dolaşıma girmek üzere gelen, serbest bölgeden Türkiye'ye şarta bağlı muafiyet kapsamında ithal edilen, serbest bölgeden Türkiye'deki başka bir gümrüğe veya yabancı bir ülkeye transit rejimi hükümlerine göre sevk edilen, serbest bölgede kalan, eşyayı, serbest bölgeye giriş veya çıkış yapan kişileri ve taşıt araçlarını, serbest bölgenin sınırları ile giriş ve çıkış noktalarını denetlemeye yetkilidir.

Serbest dolaşıma giriş rejimi ve ihracat rejimi hükümlerine göre yapılacak olan denetim ve muayene serbest bölgenin giriş ve çıkış kapılarında yapılabileceği gibi, eşyanın depolandığı serbest bölgedeki yerlerde de yapılabilir. Serbest bölgelerin sınırları ile giriş ve çıkış noktalarının mutlak surette denetlenmesi esas olmakla birlikte, bir serbest bölgeye giriş veya çıkış yapan kişiler ve taşıt araçları ile serbest bölgeye giren ve burada kalan veya çıkan eşyanın denetim ve muayeneleri, gümrük idaresinin uygulamakla yükümlü olduğu mevzuat hükümleri yanında şüphe halinin mevcut olduğu zaman ve hallerde yapılır.

Eşyanın serbest bölgede kalabileceği süre sınırsızdır. Bir serbest bölgeye konulmuş serbest dolaşımda olmayan eşya; serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında ve Gümrük Kanununun 161 inci maddesinde belirtilen koşullar altında, serbest dolaşıma girebilir, izne gerek olmaksızın mutat elleçleme işlemlerine tabi tutulabilir, Dahilde İşleme Rejimine tabi tutulabilir, Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimine

Tabi tutulabilir, Geçici İthalat Rejimine tabi tutulabilir, Kanununun 164 üncü maddesine göre gümrüğe terk edilebilir, ilgili kişinin, gümrük idarelerince gerekli görülen tüm bilgileri vermesi şartıyla imha edilebilir. Türkiye'den serbest bölgelere gönderilen eşyaya ilişkin olarak düzenlenen ihracat beyannamesi kapsamı her türlü eşyanın, serbest dolaşımında bulunup bulunmadığının tespiti amacıyla, bölgeye giriş aşamasında bu Yönetmeliğin 65 no.lu ekinde yer alan ön statü belgesi düzenlenir.

3.1.1. MERSİN SERBEST BÖLGESİ

Mersin Serbest Bölgesi⁸⁸, Türkiye'nin ilk serbest bölgesi olma özelliğinin yanı sıra, çok yönlü uygulamalarda kazandığı tecrübeler ile bugün hala “serbest bölge” sistemini en iyi seviyede oturtmuş bir bölge olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Kuruluşundan bu yana kazanılan tecrübeler, serbest bölgede yapılan ticari işlem ve prosedür uygulamalarındaki rahatlık ile kendini önemli ölçüde hissettirmektedir.

Bölge, coğrafi konum itibariyle belirli merkezlere ve tülkelere (Ortadoğu, Türk cumhuriyetleri, Rusya Federasyonu, Doğu ve Batı Avrupa, Kuzey Afrika) yakın konumdadır. Mersin Serbest Bölgesi, 540 kullanıcı firma portföyü içerisinde yarattığı 5.808 kişilik istihdamı ile 2004 yılı sonu itibariyle 5.891.331 bin dolarlık işlem hacmi gerçekleştirmiştir⁸⁹.

Mersin Serbest Bölgesinin modeli, Kamuya ait arazi üzerinde , altyapının Kamu tarafından yapılması, Serbest Bölgenin işletilmesinin ise bir özel şirket tarafından yapılması olmuştur. Üstyapılaşmada uygulanan model (Kullanıcı firmalar tarafından) ;Yap-İşlet-Devret sistemidir.

Bölgede ; ilgili Kanun, Yönetmelik ve mevzuat gereği, uygulamanın takibi ve müsaadelerin verilmesi işlemleri Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü tarafından verilmektedir.

⁸⁸ www.mesbas.com.tr

⁸⁹ www.mesbas.com.tr

Malların Gümrük Rejimi yönünden her türlü kontrolü Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğü ve Bölge kapılarında Serbest Bölge Gümrük Muhafaza Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Bölgede asayiş, Serbest Bölge Emniyet Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır⁹⁰.

Bölgede tüm hizmetler 06.08.1986 tarih 10877 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Mersin Serbest Bölgesinin işletilmesi MESBAŞ'a verilmiştir. MESBAŞ 1986 yılında, halka açık tarzda,ve Mersin Serbest Bölgesini işletmek amacıyla kurulmuş bir anonim Şirkettir. Şirket sermayesi 1.800.720.000.000,-TL olup, tamamı ödenmiştir. Şirket sermayesinin %24'ü Kamu sektörüne, %76'sı ise özel sektöre aittir. Şirketin 174 ortağı mevcuttur.Mersin Serbest Bölgesin'de 2003 yılında; 422 yerli,114 yabancı, 2004 yılında da; toplam 439 yerli, 118 yabancı firma bölgede ticaret yapmıştır⁹¹.

Tablo2: Mersin Serbest Bölgesi'nde Kullanıcı Firma Sayısı

KULLANICI FİRMA SAYISI (2003-2004 YILLARI)			
		2003	2004
YERLİ	Yatırımcı	164	167
	Kiracı	258	272
	Toplam	422	439
YABANCI	Yatırımcı	37	34
	Kiracı	77	84
	Toplam	114	118
GENEL TOPLAM		536	557

Kaynak: www.mesbas.com.tr

⁹⁰ www.mesbas.com.tr

⁹¹ www.mesbas.com.tr

MESBAŞ'ın serbest bölgedeki görevleri ana başlıklar altında şunlardır ⁹²;

- Yatırımcı firmalar ile açık alan kira sözleşmelerinin akdedilmesi,
- Açık alan kiralalarının yatırımcı firmalardan tahsil edilerek, Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu'na aktarılması,
- Proje safhasındaki yatırımcı firmalara Zemin Etüdü Geoteknik Raporu'nun temini,
- Bina inşa edilecek alanların yer teslimlerinin yapılması,
- Gerek yatırım ve gerekse ticari aşamada elektrik enerjisi ve su temin edilmesi,
- İnşaatların su basmanı seviyesinde Temel Uygunluk Vize görüşünün verilmesi,
- Genel limancılık hizmetlerinin verilmesi (pilotaj-romorkaj-morinbot, gemi yanaşma/ayrılma, barınma, katı ve sıvı atıklarının alınması, yükleme/boşaltma, sifting, limbo ve terminal vb),
- Depolarda araç yükleme/boşaltma, istif ve diğer hizmetlerin verilmesi,
- Tartı hizmetlerinin verilmesi,
- Depoculuk hizmetleri,
- Kafeterya ve kantin işletmeciliği,
- Umumi yeşil alanların oluşturulması,
- Bölge altyapısının bakım ve onarımı,
- Mersin Serbest Bölgesinin tanıtımının yapılması,
- Firmalar tarafından talep edilecek diğer hizmetlerin verilmesidir.

Mersin Serbest Bölgesi I. Kısım 776.000 m², II. Kısım 10.030 m² olmak üzere toplam 786.030 m² üzerine kurulmuştur. Bölgenin yatırım yapılabilir 527.000 m²'lik alanının tamamı yatırımcı firmalara tahsis edilmiştir.

Bölge, yabancı yatırımcılar için büyük uluslararası pazarlara (Orta Doğu, Kuzey Afrika, Doğu ve Batı Avrupa, Rusya ve eski Sovyet Cumhuriyetleri) yakınlığı sebebiyle bir merkezdir. Bölgeye denizyolu, karayolu, demiryolu ve hava yolu ile ulaşmak mümkündür⁹³.

⁹² www.mesbas.com.tr

⁹³ www.mesbas.com.tr

- **Denizyolu** : Hemen yanı başında yaklaşık 40 düzenli gemi hattının uğrak yeri olan ve yıllık yaklaşık 13 milyon ton kapasiteli Mersin Limanının imkânlarından yararlandığı gibi , kendi sınırları içerisinde yer alan Serbest Bölge Rıhtımları sayesinde denizyolu ile istenilen ülkelerle ticaret yapılması mümkündür.

- **Karayolu** : Mersin Serbest Bölgesi, uluslararası E-5 karayoluna bağlanan otoyolun hemen çıkış kolu üzerinde kurulmuştur. Mersin'den ; Doğu-Batı Avrupa ülkeleri, Orta Doğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve Rusya'ya taşımacılık yapan birçok kara taşımacılığı firması mevcut olması sebebiyle , firmalar istedikleri ülkeye kara yolu ile mallarını kolayca gönderebilmektedirler.

- **Demiryolu** : Mersin'den ; Doğu-Batı Avrupa ve Orta Doğu ülkelerine Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi vasıtasıyla demiryolu hattı kullanılarak mal gönderilmesi mümkündür.

- **Hava Yolu** : Serbest bölgeye 65 Km uzaklıkta Uluslararası Adana Şakirpaşa Havaalanı imkanlarından faydalanılmaktadır.

Bölge her türlü toptan ticarete (alım-satım) olduğu gibi, her çeşit hafif sanayi üretimine (elektronik, optik, makine, yedek parça, tekstil, konfeksiyon, vs) paketleme, montaj, depoculuk, bakım ve onarıma olanak sağlamaktadır.

Gerek bölgede üretilen malların gerekse dışarıdan bölgeye gelen malların yerli pazarlara herhangi bir kısıtlama olmaksızın sevkine olanak sağlar. Türkiye'den temin edilen tüm ham, yarı ve tam mamül mallar ve Türkiye'de üretilen zirai malların bölgeye cazip ihraç fiyatlarıyla gönderilmesi mümkündür. Üretim firmaları için hizmet ve idari alanlarda gerekli tüm personel ihtiyacı, Mersin Şehrinden temin edilebilir. Yatırımcılar diğer ülkelere oranla daha yüksek kalitede işgücünü daha ucuza bulabilirler⁹⁴.

⁹⁴ www.mesbas.com.tr

- Bölgede Ticaret Ve Üretim:

Bölge faaliyetlerinin yaklaşık %85'ini ticaret ve depolama işlemleri oluşturmaktadır. Bölgede üretim faaliyetleri daha çok konfeksiyon branşında yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, tıp malzemeleri üretimi, muhtelif amaçlı demir-çelik prosesleri ve plastik torba üretimleri de Bölgenin diğer üretim konularını oluşturmaktadır.

Serbest Bölgeler, faaliyete başladıktan ve belirli bir süre geçtikten sonra üretim faaliyetlerini daha çok geliştirebilmektedirler. Dolayısıyla Mersin Serbest Bölgesinde, devam etmekte olan üretim faaliyetlerinin daha yüksek kapasitelere artırılması, bunun yanı sıra değişik üretim kollarında işlem yapılması beklenmektedir.

- Sağlanan Avantajlar Ve Tesisler

06.02.2004 tarihinden önce serbest bölgede faaliyet ruhsatı almış olan gerçek yada tüzel kişilere sağlanan avantajlar⁹⁵;

a) Faaliyet ruhsatı süreleriyle sınırlı olmak üzere, gelir veya kurumlar vergisi istisna ve muafiyetlerinden yararlanmaya devam edeceklerdir,

b) Çalıştırdıkları işçilerin ücretleri üzerinden 2009 yılına kadar gelir vergisi ödemeyeceklerdir,

c) Bölgede gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler nedeniyle doğan her türlü vergi, resim ve harçtan 2009 yılına kadar muaf tutulacaktır.

06.02.2004 tarihinde ve bu tarihten sonra serbest bölge kullanıcısı olan gerçek yada tüzel kişilerden sadece; üretim ruhsatı ile faaliyet gösterenlerin imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden

⁹⁵ www.mesbas.com.tr

muaf olacaktır. Diğer firmalar gelir ve kurumlar vergisine tabi olarak faaliyet göstereceklerdir.

- Bölgede elde edilen kazançlar ve iratlar, Türkiye dahil istenilen ülkeye serbestçe transfer edilebilmektedir.

- Bölgede modern altyapı, haberleşme ve ulaşım imkanları hazır durumdadır.

- Yurtdışından Bölgeye getirilen mallar için gümrük vergisi alınmamaktadır.

- Takas yoluyla ticaret serbesttir.

- Bölge, Akdeniz'in en önemli limanlarından biri olan Mersin Limanının hemen yanında kurulmuş olup. Ayrıca özel rıhtımları da mevcuttur.

- Bölgede faaliyet gösterecek firmalar, yüzde yüz yerli firmalar olabilecekleri gibi aynı oranda yabancı veya joint-venture firma olabilirler.

- Yatırımcı-kullanıcılar ,kurdukları tesisleri Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünün izni ile başkasına devredebilirler.

- Bölgedeki para birimi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından kabul edilen konvertibil dövizlerdir.

- Serbest Bölgede üretilen veya serbest Bölgeye getirilen malların yurt içine satış imkanı bulunmaktadır.

- Bölge, sahip olduğu önemli coğrafi konumu itibarı ile, tüm dünya ülkeleri ile olan bağlantısının yanı sıra, Rusya, Türki Cumhuriyetler, Orta Doğu ülkeleri, Akdeniz ve Kuzey Afrika Pazarına olan yakınlığı sebebi ile bir merkez konumundadır.

- Çok düşük ücretler ile altyapısı tamamlanmış açık alanların kiralaması yapılmaktadır.

- Firmaların üretim, hizmet ve idari personel ihtiyaçları Mersinden karşılanabilmektedir.

- Yatırımcılar kalifiye iş gücünü, diğer ülkelerle mukayese edildiğinde, düşük ücretlerle temin edebilmektedir.

- Faaliyet ruhsat süresi 99 yıla kadar çıkabilmektedir.

- Bölgeden tüm limanlara uluslararası karayolu demiryolu ve havayolu şebekelerine, kültür, turizm, eğlence ve dinlenme merkezlerine ulaşım kolayca sağlanmaktadır.

- Mersin Serbest Bölgesinin Ülke Ekonomisine Ve Yöreye Katkısı

Bu katkılar iki ana konu içerisinde toplanabilir. Birincisi ödemeler dengesine katkı , ikincisi sanayileşmeye olan katkısıdır⁹⁶.

Bölgede sağlanan teşvikler sayesinde ;

- İhracatın kolaylaştırılması ve artırılması,
- İthalatın ucuzlatılması ve kolaylaştırılması,
- Yabancı sermaye girişinin artırılması,
- İşçilik, kiralara , bölgeye ülkenin diğer kesimlerinden satılan mallar , elektrik, su, banka, sigorta, yükleme/boşaltma, depolama, taşıma hizmetleri sonucu elde edilen döviz gelirleri önem arz etmektedir.

1988 yılında bugüne kadar 201 yatırımcı 356 kiracı olmak üzere 557 firmaya faaliyet ruhsatı verilmiş, Bölgenin faaliyete geçişinden 2004 yılı sonuna kadar 21,1 milyar dolarlık ticari işlem gerçekleştirilmiştir.

Buna göre Mersin Serbest Bölgesinin ülke ekonomisine olan katkılarını şu şekilde sıralayabiliriz⁹⁷;

- Yatırım için firmalara kiralanmış açık alanlardan elde edilen kira gelirleri,
- Yap-İşlet-Devret sistemine göre yatırımcı firmalar tarafından yapılan yaklaşık 81 milyon dolarlık üst yapı yatırımı ,
- Yapılan ticari işlemlerden Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonuna sağlanan gelirler,
- Devletin bir kişiye istihdam imkânı sağlamak için harcaması gereken mali tutarlar göz önünde bulundurularak , bugünkü durumuyla yaklaşık 7.000 kişiye sağlanan istihdam,
- Denizyolu ile gelen/giden malları taşıyan gemilere verilen hizmetler sebebiyle TCDD 'nin sağladığı ilâve gelirler,

⁹⁶ www.mesbas.com.tr

⁹⁷ www.mesbas.com.tr

• Denizyolundan konteyner ile serbest bölgeye gelen/giden malların TCDD Liman sahasında işlem görmesi sebebiyle TCDD tarafından sağlanan elleçleme ve ardiye gelirleri,

• Mal alım-satımından dolayı bankalardan yapılan döviz transferleri, oluşan döviz rezervleri ve işlemlerden bankaların sağladığı gelirler sebebiyle, Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fon'una ödenen bedeller,

• Bölgede tüketilen su ve elektrik enerjisi için yöresel kuruluşlara sağlanan ek kaynak ve gelirler,

• İşletici Şirketin hizmetlerinden dolayı elde ettiği gelirlerden Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fon'una ödenen bedeller.

Mersin Serbest Bölgesinin yöreye olan katkıları da şu şekilde sıralanabilir⁹⁸ ;

• Bölgede yaratılan yaklaşık 7.000 kişilik istihdam sebebiyle , istihdam edilen her kişinin ortalama olarak 4 kişiyi geçindirdiği veya dolaylı iş katkıları öngörülür ise, Mersin Serbest Bölgesi yaklaşık 28.000 kişi için geçim imkânı sağlamaktadır.

• Bölgede yapılan yaklaşık 80 milyon dolarlık üst yapı yatırımının yaklaşık %80'i yöredeki firmalardan satın alınmış , dolayısıyla bu firmalara ilâve ticaret yapma imkânı getirmiştir.

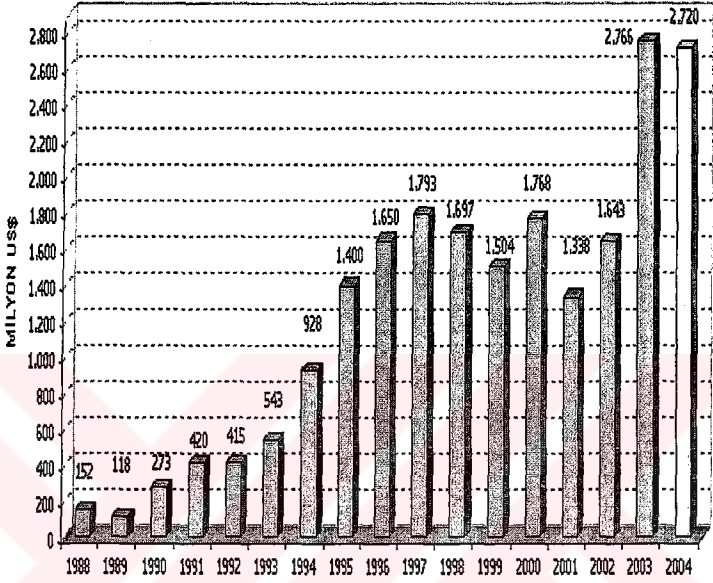
• Serbest Bölgedeki inşaatlarda , yörenin işçileri çalışarak iş temin etmişlerdir.

• Gemilerden boşaltılan/yüklenen malların depo-gemi arası nakliyesi ile şehirler veya milletler arası nakliyesi için muhtelif kara nakliyesi araçlarının büyük bir bölümü yöredeki firmalardan kiralanmış, bu araçların yakıtları yöredeki benzin istasyonlarından temin edilmiş, bakım-onarımları da yine yöredeki firmalar tarafından yapılmış ve ilâve gelir temin edilmiştir.

• Bölgede faaliyet gösteren firmaların tüm demirbaş ve günlük tüketim malzemeleri yöredeki firmalardan sağlanmış ve bu sayede yöredeki firmalar ek gelir temin etmişlerdir.

⁹⁸ www.mesbas.com.tr

Tablo 3: Mersin Serbest Bölgesinin (Aralık 2004 İtibarı İle) Yıllara Göre Ticaret Hacmi

Kaynak: www.mesbas.com.tr

Tablo 4: Mersin Serbest Bölgesi'nde Kullanıcı Firma Faaliyetleri

KULLANICI FİRMA FAALİYETLERİ				
	YERLİ	YABANCI	TOPLAM	ORAN
ALIM SATIM	308	101	409	59%
KIRALAMA	91	18	109	15%
ÜRETİM	72	10	82	12%
DEPOLAMA	57	9	66	9%
BANKACILIK - SİGORTACILIK	15	0	15	2%
DİĞER	14	0	14	2%
TOPLAM	557	138	695	100%

Kaynak: www.mesbas.com.tr

3.1.2. ANTALYA SERBEST BÖLGESİ

Türkiye’de kurulan ikinci serbest bölge olan Antalya Serbest Bölgesi⁹⁹, Antalya şehir merkezine 12 km, havalimanına 25 km. mesafede ve Antalya liman sahasının hemen bitişiğinde 607,130 metrekarelik bir alana kurulu olan Antalya Serbest Bölgesi, 14 Kasım 1987 tarihinde hizmete girmiştir.

Arazi ve altyapı finansmanı devletçe karşılanan, üstyapısı ise yatırımcı firmalar tarafından gerçekleştirilen Antalya Serbest Bölgesi'nin işletimi ise Bakanlar Kurulu Kararı ile özel sektöre verilmiş ve bu amaçla hisselerinin % 36'sı kamuya, % 64'ü ise özel sektöre ait olan Antalya Serbest Bölge İşleticisi A.Ş. (ASBAŞ) kurulmuştur. Bölge, tamamlanmış bulunan elektrik, su, telekomünikasyon hizmetleri, yeşil alanları, yolları ve arıtma tesisi ile tüm gelişmiş serbest bölgelerle rekabet edebilecek düzeyde olup, 1998 yılından bu yana her türlü yüklenme boşaltma hizmetlerinin yapılabilirdiği bir rıhtıma da sahiptir. Ayrıca 2000 yılı Şubat ayından itibaren Antalya Limanı'ndan konteyner ticaretinin başlamış olması da Bölgenin ulaşım açısından avantajını artırmıştır¹⁰⁰.

Bölgenin yatırım için ayrılan alanlarının toplamı 433,985 metrekare olup, bu sahanın % 75'i aşan bir bölümü yatırımcılar tarafından kiralanarak işletmeye alınmış durumdadır. Antalya Serbest Bölgesinde halen 87 firma sürekli aktif ticari faaliyette bulunmakta ve bu firmalarda yaklaşık 4,000 kişi istihdam edilmektedir.

Serbest Bölge'ye bugüne kadar, kuruluş safhasındaki altyapı yatırımları ve zaman içindeki geliştirme harcamaları da dahil olmak üzere devlet tarafından yapılan yatırımların toplam tutarı yaklaşık 11.5 milyon dolar, yerli ve yabancı girişimciler tarafından gerçekleştirilen bina, makine ve teçhizat vb. yatırım tutarı ise 32 milyon doları aşmıştır. Bunun yaklaşık yüzde 30'luk bir bölümü ise yabancı sermaye yatırımlarıdır.

Başlangıçta, ülkemizin yurtdışı müteahhitlik hizmetlerine yönelik makine parkı alanı olarak planlanan ve bu arada kısmen alım-satım şeklindeki ticari

⁹⁹ www.ant-free-zone.org.tr

¹⁰⁰ www.ant-free-zone.org.tr

faaliyetlerin de sürdürüldüğü bir "Ticari Serbest Bölge" görünümündeki Antalya Serbest Bölgesi, özellikle son beş yıllık süre zarfında üretim faaliyetlerinin artması ve bu yönde yoğunlaşan talepler karşısında, büyük oranda "Üretim Serbest Bölgesi" olma niteliğine bürünmeye başlamıştır.

Çevreyi kirletmeyen, Antalya'nın turizm dokusuyla uyumlu ticaretin yapılmasına özen gösterilen bölgede, tekstil, lüks tekne üretimi,elektronik,tıbbi türünler üretimi, kablo konfeksiyonu ve tarımda uygulanan bitki çoğaltım tekniği ile üretim gibi faaliyetler ile ülkemizin hammadde ihtiyacını karşılayan malların alım satımı gerçekleşmektedir¹⁰¹.

Mevcut yat ve gemi inşası ile bakım onarımları, kablo konfeksiyon, elektronik cihaz ve tekstil konfeksiyon üretimlerine, diyaliz makinesi üretimleri ile ayrıca ülkemizde ilk defa gerçekleştirilen doku kültürü suretiyle yapılan ve ileri teknoloji gerektiren üretimler de eklenmiştir.

Antalya Serbest Bölgesi; istihdamı, üretim tesisleri sayısı ve oluşturulan katma değer gibi, çeşitli değerlendirme kriterleri açısından bugünkü konumu ile ülkemizde faaliyette bulunan yirmi bir serbest bölge içerisinde İstanbul, Ege ve Mersin Serbest Bölgeleri'nden sonra dördüncü sırada yer almaktadır.

Antalya Serbest Bölgesi'nin gelişim süreci incelendiğinde, başlangıçta yaşanan bir kısım olumsuzluklara rağmen, her yıl bir önceki yıla göre artan gelişim trendini ısrarla ve istikrarlı bir şekilde sürdürdüğü görülecektir. Yaklaşık 600.000 m2 alana sahip bölgemizde doluluk oranı % 80 'e ulaşmıştır. 2004 yılı ticaret hacmi 457 milyon Dolar olan bölgede, bir önceki yıla göre % 27 artışla kapanan ticaret hacmi hedefi 2005 yılı için ise 600 milyon Dolar olarak beklenmektedir. Ticaretin % 60 'ını yurt dışı ile gerçekleştiren bölgemizde yaratılan istihdam hacmi ise 3.899 kişidir. Kurulduğu yıllarda %100 kapasitedeki yıllık ticaret hacmi 300 milyon Dolar ve 3.000 kişilik iş olanağı hedeflenmişken bu hedef % 80'li kapasitede şimdiden aşılmıştır.

---

¹⁰¹ www.ant-free-zone.org.tr

2004 yılı sonu itibariyle 27 si yabancı ve yabancı ortaklı olmak üzere toplam 103 firmaya ulaşan bölgede son yıllardaki en önemli gelişme Lüks tekne üretimi sektöründe olmuştur. 2004 yılı sonu itibariyle 3'ü alım satım, 14 'ü üretim olmak üzere toplam 17 tekne firması yatırım gerçekleştirmektedir. Artık dünyadaki lüks tekne üretim merkezleri arasında adı anılan Antalya Serbest Bölgesine yabancı yatırımcıların ilgisi de her geçen gün artmaktadır¹⁰².

Kurulduğu ilk yıllarda üretimlerde kullanılan hammadde ve yarı mamullerin çoğu yurt dışından sağlanırken , bugün hammaddelerin neredeyse tamamı Türkiye'den sağlanmaktadır. Bu anlamda hem ülkemize döviz kazandırılmakta hem de önemli bir katma değer yaratılmaktadır.

Üretimin yoğunlaşması aynı zamanda Antalya ekonomisine de dolaylı katkı sağlamaktadır. Tekne üretim faaliyetlerinin artması ile birlikte gerek Antalya, gerekse serbest bölge içerisinde bu üretilere hammadde ve yarı mamul sağlayan yan sanayilerin de geliştiği gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler Antalya ekonomisindeki küçük ölçekli işletmelerin verimliliğinin artmasını olumlu etkilemektedir. Aynı olumlu gelişmeler bundan bir süre önce tekstil sektöründe de yaşanmıştır. Kumaş, iplik, fermuar, düğme, etiket gibi ürünler yurt dışından temin edilirken bugün tamamı yurt içinden sağlanmaktadır. Diğer bir ifade ile Serbest Bölgede oluşan her yeni sektör kendi iç dinamiğini de Antalya'ya taşımaktadır. Alt yapısı 10 milyon Dolar harcanarak devlet tarafından yapılan Antalya Serbest Bölgesindeki üst yapı özel sektör yatırımları ise 40 milyon Dolara yaklaşmıştır. Kurulduğundan bu güne kadar gerçekleşen toplam ticaret hacmi de 2.5 milyar Doları geçen bölgemizde bu güne kadar hazineye sağlanan katkı da 20 milyon Dolar olarak gerçekleştirmiştir¹⁰³.

- Bölgedeki Faaliyet Konuları:

Üretim : Elektronik, optik, gıda ve hazır giyim öncelikli olmak üzere çevre kirliliği yaratmayan her türlü üretim faaliyeti ve üretime ilişkin hammadde, ara

¹⁰² www.ant-free-zone.org.tr

¹⁰³ www.ant-free-zone.org.tr

madde ile üretilen malların, alım-satımı, depolanması, markalaması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım onarımı yapılabilir.

Alım-Satım : Ticareti yapılan her türlü malın alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.

Depolama : Diğer kullanıcı veya kullanıcı olmayan kişi veya kuruluşların malları depolanabilir.

Montaj-Demontaj : Her türlü malın montaj-demontajı yapılabilir.

Bakım-Onarım : Her türlü malın bakım veya onarımı yapılabilir .

Kiralama : Kapalı alanların ve iş yerlerinin, diğer kullanıcılara kiralanması yapılabilir.

Diğer : Bankacılık, sigortacılık, mühendislik, müşavirlik, nakliyecilik, acentacılık gibi konularda faaliyette bulunabilir.

Antalya serbest bölgesi'nde sağlanan avantaj ve teşvikleri kısaca sayacak olursak bunlar¹⁰⁴,

- Serbest Ticaret Bölgesi gümrük hattı dışındadır. Bölgede resim, harç, gümrük kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Bölgede üretim yapan firmalar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır. İşletici kuruluş ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden yararlandırılırlar.

- Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de gelir ve kurumlar vergisinden muaftır.

- Serbest bölgede faaliyet gösterecek firmalar yüzde yüz yerli firmalar olabileceği gibi aynı oranda yabancı firmalarda olabilir.

- Serbest bölgede her türlü altyapı hazır olup, bu altyapılar gelişmiş ülkelerdeki benzeri altyapılar düzeyindedir.

- Serbest bölgede her türlü bürokrasi ve kırtasiyecilik en aza indirilmiş ve bölgenin özel sektöre işletmesi tercih edilmiştir.

- Birçok ülke serbest bölgesinden farklı olarak, Antalya Serbest Ticaret Bölgesinde üretilen malların yurt içine de satış imkanı vardır.

¹⁰⁴ www.ant-free-zone.org.tr

- Serbest bölgedeki para birimi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından kabul edilen konvertibl dövizlerdir.

- Altyapısı tamamlanmış arazilerin kiralari çok düşüktür.

- Serbest bölgemiz AB ve Ortadoğu pazarlarının yanı başında yer almakta, pek çok Türk sanayi türünü AB pazarına sıfır gümrükle girebilmekte, ayrıca bölgeden limana, yol şebekelerine, kültür, turizm, eğlence ve dinlenme merkezlerine ulaşım kolayca sağlanmaktadır.

- Serbest bölgede takas yolu ile ticaret serbesttir.

- Faaliyet ruhsatının maksimum süresi 99 yıla kadar çıkabilmektedir.

- Serbest bölgede; Belediye Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Pasaport Kanunu ve diğer kanunların Serbest bölge Kanunu'na aykırı hükümleri uygulanmaz.

3.1.3. EGE SERBEST BÖLGESİ

Ege Serbest Bölgesi¹⁰⁵, 1990 yılından itibaren “Yap-İşlet-Devret” modeliyle bir Amerikan özel sektör kuruluşu olan EAC International’ın en büyük ortağı olduğu ESBAŞ tarafından kurulup işletilmektedir. Bölge, Türkiye’ de özel sektör tarafından kurulup işletilen ilk üretim serbest bölgesidir.

Ege Serbest Bölgesi Türkiye’nin 3. büyük şehri olan İzmir’in Gaziemir ilçesinde 2.2 milyon m²’lik bir alan üzerinde kurulmuştur. İzmir, Avrupa Birliği ile Türkiye pazarına, Orta ve Doğu Avrupa’ya, Orta Doğu, Rusya, Kafkasya ve Balkan ülkelerine erişimde merkezi bir konuma sahiptir.

Ege Serbest Bölgesi Uluslararası Adnan Menderes havaalanına 4 km, dünya standartlarındaki İzmir limanına 12 km, otobana 1 km, Çeşme Ro-Ro limanına 60 km mesafededir.

Ege Serbest Bölgesi Türkiye’deki serbest bölgelerde gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarının en yoğun olduğu bölgedir. Bölgeden yurt dışına mal hareketinde yabancı sermayeli kuruluşların payı %70 oranındadır. İzmir ili

¹⁰⁵ www.esbas.com.tr/

Türkiye’de dış ticaret fazlası veren bir bölgedir. İzmir’in dış ticaret fazlası vermesinde Ege Serbest Bölgesinde gerçekleşen üretim ve ihracatın önemli bir katkısı vardır¹⁰⁶.

Türkiye’de ki 21 serbest bölgede yaratılan toplam istihdamın 1/3’ü Ege Serbest Bölgesinde istihdam edilmektedir. Ege Serbest Bölgesi bugün 11.075 çalışana ev sahipliği yapmaktadır.

Ege Serbest Bölgesinde faaliyette bulunmak isteyen firmalar, kullanıma hazır fabrika binalarını kiralayabilirler ya da alt yapısı hazır parselleri kiralayarak kendi tesislerini inşa edebilirler. Ege Serbest Bölgesi uluslararası yatırımcılara, üreticilere, ithalat ve ihracatçılara dünyanın bu bölgesine kolay giriş imkanı sunmaktadır. Aynı zamanda çağdaş altyapı; genç, eğitilmiş, kalifiye/düşük maliyetli iş gücü ve çeşitli devlet teşvikleriyle çok cazip şartlarda finansman imkanı sağlamaktadır.

Ege Serbest Bölgesi ticaret yapan firmalar için depolama tesisleri ve kiralık ofisleri ile çağdaş ve master planlı bir endüstri parkıdır. Bütün tesisler dünya standartlarına uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Anahtar teslim olarak sunulan tesisler kiracıların, yükseklik, zemin kapasitesi, ışıklandırma, ısıtma ve havalandırmadan, kolay erişime ve uyumlu servise kadar tüm gereksinimlerini karşılamaktadır.

Ege Serbest Bölgesi Türkiye’deki diğer serbest bölgelerden farklı olarak, ESBAŞ’ın sunduğu hizmetlerle yatırımcılara üretimde olduğu kadar ticaret yapanlara da çok özel avantajlar sunmaktadır. Yatırımcı firmalar arsa kiralayabilir, kendi binalarını kurabilir ve 30 yıla kadar faaliyet ruhsatı alabilirler. Parsel kiralayıp, ESBAŞ tesislerini kullanmayı tercih edenler ise 15 yıla kadar faaliyet ruhsatı alabilirler¹⁰⁷.

Ege Serbest Bölgesinin hedefi, 10 yıl içinde 30.000 çalışan, yüksek teknoloji kullanan ve/veya üreten 500 sanayi kuruluşuyla, 5 milyar ABD Doları yıllık ticaret hacmine ulaşmaktır.

¹⁰⁶ www.esbas.com.tr/

¹⁰⁷ www.esbas.com.tr/

Kullanıcı firmalardan Hugo Boss, Delphi Automotive ve Akzo Nobel mevcut yatırımlarını genişletirken; Pulse (Amerika), Temamed (İtalya), Mopisan (Türkiye) ve Hum Makine (Türkiye) bölgeye yeni yatırım yapan firmalardan sadece bir kaçıdır.

Global pazaryerleri gelişmeye devam ederken, Ege Serbest Bölgesi dünyanın en yüksek büyüme potansiyeline sahip Doğu Avrupa, Rusya, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya pazarlarına nüfuz etmek isteyen uluslararası işletmeler için yatırım yapılacak en “Doğru Yer” olacaktır¹⁰⁸.

3.1.4. İSTANBUL ATATÜRK HAVALİMANI SERBEST BÖLGESİ

İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi¹⁰⁹, Bakanlar Kurulunun 3 Mart 1990 yıl ve 90-220 sayılı kararı ile, 1990 yılı Ağustos ayında Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali (günümüzde yurtiçi terminali) zemin katta 1.108 m2 lik alanda 33 kullanıcı firma ile faaliyete başlamıştır.

Tahsis edilen alanın yetersizliği karşısında aynı dönemde E-5 karayoluna paralel Çobançeşme mevkiinde yer alan Hazine arazisi üzerinde 7.297 m2 lik kapalı alan inşaatı tamamlanarak Nisan 1991 tarihinde bölgeye dahil edilmiş ve faaliyete geçilmiştir. Hazine arazisi üzerinde kurulan bölgede ilk etapta işletici şirket yer almamış ve hizmetler Bölge Müdürlüğü tarafından taşeron firmalara yaptırılmıştır.

Gelişen Serbest Bölgenin taleplere cevap verebilmesini teminen gelişme çalışmalarına hız verilmiş, bölge alanı yanında yer alan yaklaşık 26 dönümlük arazi, Bakanlar Kurulu'nun 23 Ağustos 1995 tarih ve 95-7244 sayılı kararı ile bölgeye dahil edilerek, bölgenin alanı 40.000 m2 ye çıkarılmıştır.

1995 Yılında hız kazanan genişleme çalışmalarının bir sonucu olarak serbest bölgeye ilave edilen alanın bir an önce hizmete açılarak yatırıma hız verilmesi amacıyla, Bakanlar Kurulunun 9 Mayıs 1996 tarih ve 96-7244 sayılı kararı ile bölgenin yatırımcı vasfıyla İSBİ A.Ş. (İstanbul Atatürk Havalimanı Kurucu ve

¹⁰⁸ www.esbas.com.tr/

¹⁰⁹ www.isbi.com.tr

İşleticisi A.Ş.) tarafından 30 yıl süre ile (10 yıl ek uzatma opsiyonlu) 1 Temmuz 1996 tarihinden itibaren kurulup işletilmesine izin verilmiştir.

Bu tarihten itibaren İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi gelişimini sürdürerek; yatırım değerlerinin bilinçli işletme organizasyonu ile bütünleşmiş olması, sektörel dağılımı itibarı ile sanayi ürünlerine yönelik yapılanması, teknolojik altyapı bakımından her türlü donanımına sahip olması, yabancı yatırımcıya yönelik çalışmaların yürütülmesi, kullanıcı firmalar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile uyumlu ilişkileri ve hizmet kalitesi gibi faktörlerle kısa sürede kullanıcı sayısını arttırmış ve bunun bir sonucu olarak Türkiye' nin diğer serbest bölgeleri içerisinde tahsis edilen fiziksel alan bakımından en küçük alana sahip olmasına karşın metrekarede gerçekleştirilen işlem hacmi, yatırımların tamamlanması, sahip olduğu kapalı alan ve kullanıcı firma sayısı itibarıyla ülkenin en yüksek hacimli serbest bölgesi olma özelliğini korumaktadır. İstihdam ettiği çalışan sayısı 1.832 kişidir¹¹⁰.

Serbest bölgeleri kurarken belirlediğimiz toplumsal amaç hayli önemlidir ve Türkiye ekonomisinin bugünkü ihtiyaçları yönünden can alıcı bir noktaya dönmüştür: İhracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek ,

Devletin verdiği destek, teşvik ve sağladığı muafiyet, bir kesimin fedakarlığı pahasına, gelişmesi ülke yararına olan bir başka kesime avantajlar sunmaktadır. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi, Bakanlar Kurulunun 3 Mart 1990 yıl ve 90-220 sayılı kararı ile, 1990 yılı Ağustos ayında Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali (günümüzde yurtiçi terminali) zemin katta 1.108 m2 lik alanda 33 kullanıcı firma ile faaliyete başlamıştır.

Tahsis edilen alanın yetersizliği karşısında aynı dönemde E-5 karayoluna paralel Çobançeşme mevkiinde yer alan Hazine arazisi üzerinde 7.297 m2 lik kapalı alan inşaatı tamamlanarak Nisan 1991 tarihinde bölgeye dahil edilmiş ve faaliyete geçmiştir. Hazine arazisi üzerinde kurulan bölgede ilk etapta işletici şirket yer almamış ve hizmetler Bölge Müdürlüğü tarafından taşeron firmalara yaptırılmıştır¹¹¹.

¹¹⁰ www.isbi.com.tr

¹¹¹ www.isbi.com.tr

Gelişen Serbest Bölgenin taleplere cevap verebilmesini teminen gelişme çalışmalarına hız verilmiş, bölge alanı yanında yer alan yaklaşık 26 dönümlük arazi, Bakanlar Kurulu'nun 23 Ağustos 1995 tarih ve 95-7244 sayılı kararı ile bölgeye dahil edilerek, bölgenin alanı 40.000 m2 ye çıkarılmıştır.

1995 Yılında hız kazanan genişleme çalışmalarının bir sonucu olarak serbest bölgeye ilave edilen alanın bir an önce hizmete açılarak yatırıma hız verilmesi amacıyla, Bakanlar Kurulunun 9 Mayıs 1996 tarih ve 96-7244 sayılı kararı ile bölgenin yatırımcı vasfıyla İSBİ A.Ş. (İstanbul Atatürk Havalimanı Kurucu ve İşleticisi A.Ş.) tarafından 30 yıl süre ile (10 yıl ek uzatma opsiyonlu) 1 Temmuz 1996 tarihinden itibaren kurulup işletilmesine izin verilmiştir¹¹².

Bu tarihten itibaren İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi gelişimini sürdürerek; yatırım değerlerinin bilinçli işletme organizasyonu ile bütünleşmiş olması, sektörel dağılımı itibarı ile sanayi ürünlerine yönelik yapılanması, teknolojik altyapı bakımından her türlü donanıma sahip olması, yabancı yatırımcıya yönelik çalışmaların yürütülmesi, kullanıcı firmalar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile uyumlu ilişkileri ve hizmet kalitesi gibi faktörlerle kısa sürede kullanıcı sayısını arttırmış ve bunun bir sonucu olarak Türkiye'nin diğer serbest bölgeleri içerisinde tahsis edilen fiziksel alan bakımından en küçük alana sahip olmasına karşın metrekarede gerçekleştirilen işlem hacmi, yatırımların tamamlanması, sahip olduğu kapalı alan ve kullanıcı firma sayısı itibarıyla ülkenin en yüksek hacimli serbest bölgesi olma özelliğini korumaktadır.

Bölgemizde iki farklı kiralama alternatifi bulunmaktadır. Bu seçeneklerden ilki; firma bir ofis alanı kiralar ve varsa ticarete konu mallar bölgemiz genel depolarında muhafaza edilir. Bu seçenekte firma ofise ait kira ve genel gider tutarlarını senelik olarak ödemekle yükümlüdür. Buna ek olarak kullanılan süre zarfında genel depo ardiye ücreti tahsil edilecektir. Genel depoda bulunan mallar şirketimizin sigorta güvencesi altındadır. Firma ofis alanında ticari eşya muhafaza edemez¹¹³.

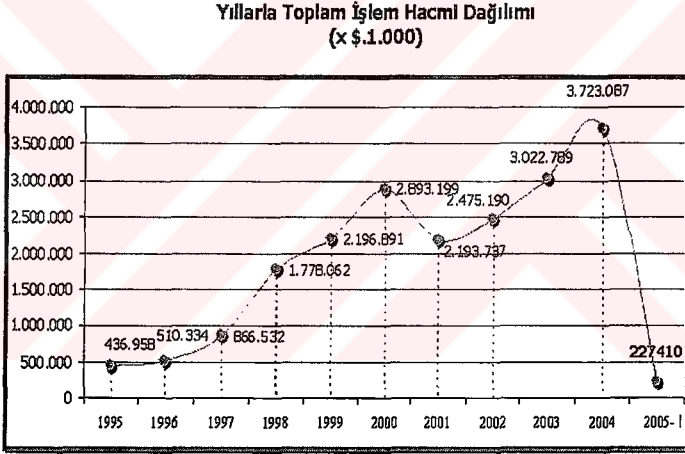
¹¹² www.isbi.com.tr

¹¹³ www.isbi.com.tr

İkinci seçenek ise; firma bir depo alanı kiralar ve ticarete konu mallar ilgili depoda muhafaza edilir. Bu seçenekte Firma deposuna ait kira ve genel gider tutarlarını senelik olarak ödemekle yükümlüdür. Başka bir maliyet bulunmamaktadır. İstenildiği takdirde firma deposunun bir bölümünü ofis olarak değerlendirebilir. Firma deposunda bulunan ticari eşyanın sigortası firmaya aittir.

İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi'nin yıllara göre ticaret hacmi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi'nin Yıllara Göre İşlem Hacmi

Kaynak: www.isbi.com.tr

3.1.5. TRABZON SERBEST BÖLGESİ

1980'li yılların sonlarına doğru Trabzon limanı üzerinde yapılan transit taşımacılığın azalmasıyla Avrupa'dan Karadeniz'e çıkan ve bilhassa İran'a giden trafiğin daha organize edilmesi açısından Trabzon Liman sahası içinde bir serbest bölge kurulmasına karar verilmiş ve Yap İşlet Devret modeline göre Serbest Bölgeler

Kanunu'nun 2'inci maddesi gereğince Bakanlar Kurulu'nun 06.04.1991 tarih ve 91/1693 sayılı kararı Trabzon Serbest Bölgesi 38.000 m² kamu arazisi üzerine ile kurulmuş ve ilk ticari faaliyetine 03.07.1992 tarihinde başlamıştır.

Trabzon Serbest Bölge Kurucu İşleticisi şirket (TRANSBAŞ) sermayesinin, % 4 hissesi Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğüne ait olup, % 96'sı yabancı sermayeye aittir. Serbest Bölgede 7'si yabancı 8'i yerli olmak üzere 15 firma ticari faaliyet yapmakta ve bu firmalarda toplam 60 kişi istihdam edilmektedir.

04.06.1992 tarihinde faaliyete geçen Trabzon Serbest Bölgesi özellikle coğrafi konumu dolayısıyla büyük avantajlar sahip bulunmaktadır. Bölge, Türkiye'nin özellikle Bağımsız Devlet Topluluğu Üyesi ülkeleriyle Avrupa ülkeleri arasındaki ticarî faaliyetlerde dağıtım işlevi görmektedir. Yoğun bir transit hacmi bulunan Trabzon ili, Serbest Bölgenin faaliyette geçmesiyle, bütün Dünyanın ilgi odağı haline geçmiştir. 38 dönümlük bir alana kurulan Trabzon Serbest Bölgesinde; alım-satım, depolama ve ufak çapta üretim faaliyetleri yapılmaktadır. Yükleme ve boşaltma ile tüm liman hizmetlerinin verildiği bölgede karayolu, havayolu ve denizyolu ile her türlü ulaşım olanakları bulunmaktadır.

Trabzon Serbest Bölgesi ilk ticari faaliyete başladığı günden bugüne kadar toplam 674 milyon Dolar ticaret hacmine ulaşılmıştır. 2004 yılı sonu itibariyle ticaret hacmi 15,316 milyon Dolar'dır. 2004 yılı Haziran ayı sonu itibariyle Trabzon Serbest Bölgesinde işlem gören ürünlerin % 16'sını tarım ürünleri (bitkisel ürünler), % 84'ünü de Sanayi ürünleri (İşlenmiş petrol ürünleri) almıştır. Trabzon Serbest Bölgesinden yapılan işlemlerden (Yurtdışından giriş ve Türkiye'ye çıkışlarda) % 0,5 oranında fon tahsil edilerek Türkiye ekonomisine büyük katkıda bulunulmaktadır.

3.1.6. İSTANBUL DERİ VE ENDÜSTRİ SERBEST BÖLGESİ

DESBAŞ¹¹⁴, Bakanlar Kurulu Kararı ile "İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi"ni sahip olduğu arazisi üzerinde tüm altyapı ve üstyapı finansmanını sağlayarak kurma ve işletme yetkisini almış bir kuruluştur. DESBAŞ Serbest

¹¹⁴ www.desbas.com.tr

Bölgesi; İstanbul Anadolu yakası Tuzla'da, E-5 / TEM bağlantı Otoyolu'na 2 Km, Kurtköy Uluslararası Havalimanına 5 km, Gebze Limanına 12 km ve Haydarpaşa Limanına 40 km uzaklıktadır.

Asya ve Avrupa kıtalarının köprüsü , 9.2 milyona yaklaşan nüfusu ve sanayii ile İstanbul'da kurulu olan, 400.000 m2'lik arazi, endüstriyel kalitede altyapı (36.000 m3/gün kapasiteli Atıksu Arıtma ve Geri Kazanma Tesisi) , 190.000 m2'lik kapalı alan (depo, fabrika binası, ofis), 80.000 m2 beton/asfalt açık stoklama alanı bulunan ve 2.941 çalışanı olan İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi¹¹⁵;

Gayrisafi Milli Hasılanın (GSMH) % 22'sini,

İhracatın % 50'sini,

İthalatın %40'ını,

Vergi gelirlerinin % 40'ını,

Üretim faaliyetlerinin % 30'unu,

Ticari faaliyetlerin % 25'ini sağlamakta olup, satın alma gücü paritesine göre fert başına GSMH 10.000 US \$ seviyesindedir.

- DESBAŞ'ın Başlıca Hizmetleri ve Hedefleri::

- Yüksek vasıflı bir çevre
- Endüstriyel kalitede altyapı ve üstyapı
- Mal giriş – çıkışlarında azami sūrat
- Malların korunmasında azami emniyet
- Yardımcı servisler
- Gerekli tüm servislerin temini,
- Kullanıcı firma yöneticilerine destek hizmeti,
- İmalat faaliyetlerinde bulunan kullanıcı firmalara çevre kontrolü hizmetleri.

İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi'nin öncelikli hedefleri ise;

- Bölgede üretim faaliyetlerini artırmak.

¹¹⁵ www.desbas.com.tr

- Yerli ve yabancı yatırımcıların beklentilerini karşılamak üzere sempatik bir iş çevresi oluşturmak.

- WEPZA (Dünya Ekonomik İşlem Bölgeleri Birliği) koordinasyonunda dış ticaret faaliyetlerini geliştirmek.

Bölgedeki başlıca sektörler; otomotiv, elektrik-elektronik, boya ve kimyasalları, sanayi makinaları, ilaç ve kozmetik, deri ve mamulleri, tekstil-konfeksiyon olarak sıralanmaktadır Serbest bölgelerin en önemli hedeflerinden birisi olan ihracatı arttırmak özelliği çerçevesinde, 2002 yılında, Bölgeden satışlarda yurtdışı payı bir önceki yıla göre % 10 artarak % 35 seviyelerine ulaşmıştır. Üretim faaliyetleri kapsamında... Bölgede üretim faaliyetleri 2002 yılında daha da artarak doğrudan istihdam edilen kişi sayısı 2500 seviyelerine çıkmıştır¹¹⁶.

3.1.7. DOĞU ANADOLU SERBEST BÖLGESİ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkınması ile ilgili alınan tedbirler doğrultusunda, Doğu Anadolu Serbest Bölgesi¹¹⁷, 15.01.1996 yılında Erzurum ilinde 404.737 m2 alanda faaliyete başlayan, Türkiye'nin dokuzuncu ve Doğu Anadolu Bölgesinin ilk ve tek serbest bölgesidir. Türkiye'nin ve Avrupa'nın Ortadoğu'ya açılan İran kapısına, Türk Cumhuriyetleri ile Rusya'ya açılan Nahçıvan ve Gürcistan kapılarına yakın yerde kurulan, tarihi ipek yolu üzerinde yer almaktadır.

Kurulmasının kararlaştırılmasından itibaren yaklaşık bir yıl gibi kısa sürede çalışmaları tamamlanan Doğu Anadolu Serbest Bölgesi 13 Kasım 1995 tarihinde düzenlenen bir törenle faaliyet girmiştir. Serbest Bölge bir dağıtım merkezi konumunda olmasına rağmen bugün için hak ettiği yeri alamamıştır. Bunun nedenlerini özetle; serbest bölgenin, fuar alanından kalan eski alt ve üst yapılar ile geçici olarak açılmasına rağmen kurulduğu 1995 yılından bugüne kadar geçen süre içerisinde modern alt ve üst yapıya kavuşturulamamış olması, Doğu Anadolu Serbest Bölgesi İşleticisi A.Ş.'nin (DASBAŞ) yeterli işletme sermayesine sahip olmaması ve yeterli tanıtım hizmetlerini yürütememesi, bölgeler arası gelişmişlik düzeyine

¹¹⁶ www.desbas.com.tr

¹¹⁷ www.erzurumsbm.net

bakıldığında diğer serbest bölgelerin bulunduğu illere kıyasla en geri kalmış bölgede yer alan Doğu Anadolu Serbest Bölgesinde de diğer serbest bölgelerde uygulanan teşvik ve avantajların uygulanması, yaşanan olumsuz kış şartlarında, karayoluyla ulaşımın imkansız hale gelmesi, diğer ulaşım imkanlarına yönelmesinin de maliyetleri yükseltmesi olarak sayabiliriz. Doğu Anadolu Bölgesi'nin ticaretteki payının artırılması için kurulan Doğu Anadolu Serbest Bölgesi'nden bugüne kadar yalnızca bir firma ihracaat yapmıştır¹¹⁸.

Yaklaşık 30 büyük işletme, 50 orta ölçekli, 200'de küçük ölçekli olmak üzere 280 işyerini bünyesinde bulunduracak kapasiteye sahip olan Doğu Anadolu Serbest Bölgesi'nin alt yapısı ile ilgili gerekli bütün ön hazırlık çalışmaları Doğu Anadolu Serbest Bölgesi Müdürlüğü tarafından tamamlanmıştı. Gerekli ödeneğin de Serbest Bölgeler Tesis ve Geliştirme Fonu'ndan karşılanması öngörülmüş ve Serbest Bölgeler Özel Yönetmenliği Ağustos 2002'de Maliye Bakanlığı ile Sayıştay tarafından kabul edilerek Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

3.1.8. MARDİN SERBEST BÖLGESİ

Mardin Serbest Bölgesi¹¹⁹, altyapısı tamamlanmış ve içinde çok sayıda imalat tesisi barındıran Mardin Organize Sanayi Bölgesi içinde 516.000 m²lik açık alan üzerinde kurulmuştur. Dünyanın sayılı kalkınma projelerinden olan GAP-Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında bulunan bölge, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tek ve Türkiye'nin ticari faaliyete geçen dokuzuncu serbest bölgesidir. Suriye'ye komşu olan, Türkiye'nin ve Avrupa'nın Ortadoğu'ya (Irak) açılan Habur çıkış kapısına yakın yerde kurulan (tarihi İpek yolu üzerinde yer alan) bölge, ortadoğu pazarı için bir dağıtım merkezi olarak işlev görmektedir. Organize Sanayi Bölgesi, demiryolu bağlantısı, ihale aşamasına gelen Mardin Havaalanı, tam kapasite ile çalışan Küçük Sanayi Sitesi, Dicle Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu ve tarihi ipek yolu gibi sosyal ve ekonomik dinamiklerin ortasında kurulan serbest bölge, bu canlı dinamiklerle ayrı bir özellik kazanmaktadır.

¹¹⁸ www.erzurumsbm.net

¹¹⁹ www.masbas.com

Türkiye'nin ve Avrupa'nın Ortadoğu'ya (Irak) çıkış kapısı olan Habur'a 220 km. ve Suriye'ye 60 km. mesafede olan Mardin Serbest Bölgesi, GAP'ın üssü durumunda olan Şanlıurfa'ya 185 km. Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun başlıca sanayi ve ticaret merkezlerinden olan Gaziantep'e 323 km. ve Güneydoğu'nun merkezi durumundaki havaalanına sahip Diyarbakır'a 96 km. mesafededir. Serbest Bölgenin Avrupa-Ortadoğu uluslararası karayoluna mesafesi 20 km. serbest bölgeye getirilmesi planlanan Anadolu (İstanbul)-Ortadoğu (Bağdat) demiryolu hattına (Mardin Garı) 2 km. mesafededir. Ayrıca bölgenin, inşaatına başlanma aşamasına getirilen Mardin Havaalanı'na mesafesi ise 20 km.dir. Serbest Bölgenin hinterlandındaki dış merkezlerden Irak-Musul, Irak-Bağdat, Suriye-Halep, Ürdün-Amman, İran-Tebriz ve İran-Tahran'a olan mesafeleri sırasıyla 300, 700, 475, 1.300, 1.251 ve 1.450 km.'dir¹²⁰.

Çoğunluk hisselerine sahip Mardin İl Özel İdaresi, Mardin Belediyesi, Mardin Organize Bölgesi Müteşebbis Heyeti ve yöre müteşebbislerinden oluşan 21 ortaklı MASBAŞ şirketlerine, Bakanlar Kurulu'nun 95/6742 sayılı Kararıyla Mardin Serbest Bölgesi'ni kurma ve işletme yetkisi verilen özel bir şirkettir. Serbest Bölge altyapısını hazır hale getiren ve bölge arazisi kendisine ait olan MASBAŞ; serbest bölgedeki açık alanların ve yaptığı hazır işyerlerinin satılması ve/veya kiraya verilmesi, bölgeye giriş-çıkış yapılacak malların yükleme ve boşaltma işleri ile bölgede faaliyet gösteren firmaların genel ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik hizmet ve görevleri yapmaktadır. Şirket bu hizmet ve görevlerini, Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı kamu kuruluşu olan Mardin Serbest Bölge Müdürlüğü'nün gözetim ve denetiminde yapmaktadır.

Masbaş, Mardin serbest bölgesinin sağladığı avantajları sayacak olursak¹²¹;

- Firmalar elde ettikleri kazançlardan kurumlar vergisi ödemezler.
- Çalışanlar da gelir vergisinden muafurlar.
- Yurtdışından bölgeye getirilen mallar için gümrük vergisi ve katma değer vergisi ödemezler.

¹²⁰ www.masbas.com

¹²¹ www.masbas.com

-Türkiye'den serbest bölgeye yapılan satışlar ihracat sayıldığından, bölge kullanıcıları Türkiye'den ihraç fiyatına KDV'siz mal satın alabilirler.

-Altyapısı hazır açık alanlar, hazır işyerleri, kısa ve uzun dönemler için depolar uygun şartlarla kiralanabilir veya satılabilir.

-Elde edilen gelirler serbestçe istenilen ülkeye transfer edilebilir.

-10 seneliğine grev ve lokavt yasaklanmıştır.

-Bürokratik işlemler en aza indirilmiştir.

-Bölge içindeki tüm altyapı, haberleşme belediye ve ulaşım hizmetleri Bakanlar Kurulu'nca tek yetkili olarak görevlendirilen MASBAŞ-Mardin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından; bir kamu kuruluşu olan Mardin Serbest Bölge Müdürlüğü'nün gözetim ve denetiminde, sunulmaktadır.

- Yatırımcılar kurdukları tesisleri, dilerse başkalarına devredebilirler.

- Yatırımcılar Bölge Bankalarından cazip krediler sağlayabilirler.

- Serbest Bölgede üretilerek Türk menşei kazanmış ve böylece serbest dolaşıma girmiş nihai bir ürün, gümrüksüz olarak Türkiye'ye ve Gümrük Birliği'ne taraf diğer Avrupa ülkelerine satabilir. Gümrük vergisi, Ortak Gümrük Tarifesi üzerinden-OGT (varsa) sadece bu ürünün bünyesine giren üçüncü ülke menşeli girdilere veya duruma göre nihai ürüne uygulanır.

3.1.9. İMKB ULUSLARARASI MENKUL KIYMETLER SERBEST BÖLGESİ

Türkiye'deki organize menkul kıymet piyasalarının kökleri 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. İlk menkul kıymetler piyasası Kurum Savaşı'nı takiben 1866 yılında Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulmuş olan "Dersaadet Tahvilat Borsası" idi. Dersaadet Borsası çökmüş Osmanlı ekonomisinden yüksek getiri almayı amaçlayan Avrupa'lı yatırımcılar içinde bir vesile olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu çöktükten sonra üzerine kuruluşunu takiben 1929 yılında çıkartılan 1447 sayılı "Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu" ile tecrübesiz sermaye piyasalarının, yeni ismiyle "İstanbul Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası" adı altında organize olması sağlanmıştır.

Borsa, kısa sürede, gelişerek yurt çapında girişimcilerin fon ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli katkıda bulunmuştur. Ancak, 1929 Krizi, 2.Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, henüz emekleyen Türk iş dünyasını olumsuz etkilemiş ve Borsa'nın başarısını gölgede bırakmıştır. Takip eden yıllardaki endüstri devrimi süresince, hisse senetlerini halka arz eden anonim şirketlerin sayısı da sürekli olarak artmıştır. Bu hisseler çoğu bireysel, bir kısmı da kurumsal olan yatırımcılardan yoğun talep görmüştür.

1980'li yılların ilk dönemlerinde sağlıklı sermaye hareketlerine uygun gerek mevzuat gerekse kurumların oluşması yönünden Türk sermaye piyasalarında önemli gelişmeler oldu. 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkartıldı. Bir sene sonra 1982 yılında menkul kıymetler piyasasının idaresinden, kontrolünden ve mevzuatının düzenlenmesinden sorumlu resmi kurum olan Sermaye Piyasası Kurulu Ankara'da kuruldu.

Ekim 1983 Türkiye'de menkul kıymet borsalarının kuruluşunu öngören bir kararname çıktı. Ekim 1984'de ise "Menkul Kıymet Borsalarının Kuruluşu ve Çalışma Esasları" Resmi Gazete'de yayınlandı. Çalışma esaslarına ilişkin mevzuat Olağanüstü Genel Kurul toplantılarında kabul edildi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), hisse senetleri, hazine bonoları ve devlet tahvilleri, gelir ortaklığı sertifikaları, özel sektör tahvilleri, yabancı menkul kıymetler, gayrimenkul sertifikaları ve uluslararası menkul kıymetlerin alım ve satımının yapılmasını sağlamak amacıyla 26 Aralık 1985 günü kurulmuş olup, 3 Ocak 1986 yılında faaliyete başlamıştır. Türkiye'deki tek menkul kıymetler borsasıdır.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul kıymetler Serbest Bölgesi diğer serbest bölgelerden farklı olarak yalnızca yabancı menkul kıymet alım satımının yapıldığı bir serbest bölgedir. Son bir kaç yıl içerisinde çok az işlem gerçekleşmiştir.

İMKB, genel kurulca seçilen beş üyeden oluşan bir yönetim kurulu tarafından yönetilir. Yönetim Kurulu'nun diğer dört üyesi, yatırım bankaları, ticari bankalar ve aracı kurumlar olmak üzere Borsa üyelerini oluşturan üç ayrı kategorideki aracı kuruluşları temsilen seçilmektedir.

Özerk ve mesleki bir kamu kurumu olarak İMKB yetkili olduğu konu ve alanlarda kendi yasal düzenlemelerini yapabilme avantajına sahiptir. Yapılan alım satım işlemlerinden oransal olarak alınan borsa payı, kotasyon ücretleri ve mevzuatta gösterilen diğer kalemler gelirlerini oluşturmaktadır.

Bölgenin sınırları , mülkiyeti Borsa'ya ait arazi üzerinde inşa edilmiş bina içinde karar ekinde yer alan krokide belirtildiği şekilde belirlenmiştir. Bu sınırlar içinde kalan alanın düzenlenmesi, elektrik(şebeke), kesintisiz güç kaynağı, haberleşme, data hattı, bilgisayar yazılım ve donanımı, giriş çıkış kapıları, menkul kıymet saklama kasaları gibi tesislerin projelendirilmesi, kurulması, bakım ve onarım ile bölgenin güvenliğinin sağlanması ve diğer hizmetlerin verilmesi Bölge Kurucu ve İşleticisi (İMKB) tarafından yapılır veya yaptırılır. Bu işlerle ilgili maliyetler İMKB tarafından karşılanır. Bu amaçla yapılan masraflar, Genel Müdürlüğün görüşü alınarak kullanıcılara yansıtılabilir.

Bölgede yapılacak faaliyetler; menkul kıymet ve bunları temsil eden diğer sermaye piyasası araçlarının Bölgede kayda alınması, çıkarılması, alımı satımı, bunların saklanması, takas işlemleri ile bunlara ilişkin diğer işlemler ve düzenleme faaliyetleri ile sınırlıdır.

Bölgede kote edilecek ihraç edildiği ülkenin, varsa, menkul kıymet borsası veya borsalarına kote edilmiş olmaları şarttır. Kotasyon için diğer nitelik ve koşullar Borsa tarafından belirlenir. İşlem görece menkul kıymetlerin ve/veya bunları temsilen SPK'nın düzenlemeleri çerçevesinde çıkarılacak depo makbuzlarının takas ve saklama hizmetleri, İMKB Yönetmeliği hükümlerine göre yerine getirilir.

Bölgede faaliyet gösterecek kuruluşların, Borsa'dan işlem yetkisi ve Genel Müdürlük'ten faaliyet ruhsatı almaları zorunludur. Kullanıcılar, Bölge dışındaki faaliyetlerine ilişkin hesap ve kayıtlarını hiçbir şekilde bölge içindeki faaliyetleri ile birlikte muhasebeleştirmezler. Serbest Bölge faaliyetlerine ilişkin kayıtlar müstakil kayıtlar tutulur ve muhasebeleştirilir, istenildiğinde SPK, Borsa, Bölge Müdürlüğü veya Genel Müdürlük yetkililerince incelenebilir. Kullanıcıların, inceleme ve

denetim sırasında yetkililerce her türlü kolaylığı göstermesi ve Bölge'deki faaliyetleri ile ilgili istenen bilgi ve belgeleri sunmaları zorunludur.

Bölge gümrük hattı dışındadır. Bölgede her türlü vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Türkiye'de yerleşik tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin, Bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratları, Türkiye'nin diğer yerlerine transfer edildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde, gelir ve kurumlar vergisinden muaftır.

3.1.10. İZMİR MENEMEN DERİ SERBEST BÖLGESİ

"Türkiye'deki deri üreticilerinin bir araya gelerek toplam 138 ortaklı olarak 1998 yılında kurulan dünyanın ilk deri ağırlıklı serbest bölgesidir. Uzun yıllar İzmir - Yeşildere ve çevresinde yerleşik olarak faaliyetlerini sürdüren Deri Sanayi Kuruluşlarının gerek çevre kirliliği, gerek yeni çevre yolları ve istimlak çalışmaları nedeniyle daha elverişli bir bölgede çalışmalarına devam etmelerinin faydalı olacağı ön görülerek kurulan 1993 yılında kurulmuştur¹²².

Bu nedenle İzmir'in Yeşildere semtinde yoğunlaşmış bulunan Deri Sanayicileri 1984 yılında 138 ortaklı sınırlı sorumlu İzmir Deri Sanayicileri Yapı Kooperatifi'ni kurarak yeni bir yerleşim planı çerçevesinde faaliyete geçmiş ve ülke ekonomisine olan katkılarını arttırmayı amaçlamıştır.

Valilik makamınca oluşturulan Danışmanlar Kurulunun kararı uyarınca sektörün faaliyet alanına uygunluğu da dikkate alınarak Menemen – Maltepe köyüne 3.5 km. uzaklıkta, satın alınan bu arazinin yerleşme planları ile birlikte fabrikaların ortak arıtma tesisleri projesi, içme kullanma suyu kanalizasyon, yol, enerji dağıtım projeleri hazırlanmıştır.

Hazırlanan imar planında arazinin ; 911.038 m2 si (% 56.2) sanayi tesis sahaları ve yardımcı sanayi sahaları , 102.485 m2 si (% 6.3) sosyal ve idari alanlara,

¹²² www.idesbas.com

237.181 m2 si (% 14.6) yollar, 22.365 m2 si (% 1.4) otoparklar, 347.404 m2 si (% 21.5) yeşil alanlar olarak belirlenmiştir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile sürdürülen çalışmalar sonucunda 1988 yılının ikinci yarısında Bölgemiz İzmir Organize Deri Sanayi Bölgesi olarak hükümet programına alınmış , İzmir Valiliği Özel İdare Müdürlüğü, Ege Bölgesi Sanayi Odası ve Kooperatif'ten oluşan Müteşebbis Heyet kurulmuştur.

Alt yapı inşaatları 18.12.1988 tarihinde, elektrik şebekesi inşaatı da, 1990 yılında ihale edilmiş olup 31.12.1991 tarihinde bitirilmiştir. Atıksu arıtma tesisinin yapımına 01.12.1991 tarihinde başlanmış olup, 26.10.1993 tarihinde bitirilerek çalışmalara başlanmıştır. Bölge 189 parselden oluşmakla birlikte, bölgede faaliyetlerine devam eden 120 işletme de 7500 kişi istihdam etmektedir. Bölgenin 1997 yılı satış kapasitesi 500 milyon \$ iken serbest bölge olmasından sonra hedeflenen rakam 1.5 milyar \$ civarındır¹²³.

3.1.11. RİZE SERBEST BÖLGESİ

Bölgenin yeri ve sınırı 97/9530 sayılı bakanlar kurulu kararı ile belirlenmiş, işletici şirket 23.05.1997 tarih ve 97/9530 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile RİSBAŞ, Rize Serbest Bölge Kurucu Ve İşleticisi A.Ş.' ne , serbest bölgeyi kurup işletme yetkisi verilmiştir. RİSBAŞ 50 Milyar TL. sermayeye sahip, 68 ortaklı bir şirkettir. Bölge 26.04.1998 tarihinde ticari faaliyete geçmiştir.

Rize Serbest Bölgesi , 85 dönümlük bir arazi üzerinde kurulu olup şehir merkezine 6 km , sarp sınır kapısına ise 103 km mesafededir.

Rize Serbest Bölgesinde çeşitli sektörlerde (otomobil ve yedek parça , gıda , maden cevheri , temizlik-itiriyat , kuru çay, madeni yağ vb.) mal alım satımı konusunda faaliyet ruhsatı almış sekiz kullanıcı firma ile meyve aromalı ve aromasız çay üretimi konusunda faaliyet ruhsatı almış bir kullanıcı firma mevcuttur.

¹²³ www.idesbas.com

Bugün itibarı ile bölgemizde açık alandaki doluluk oranımız % 85 e , kapalı alandaki doluluk oranımız ise % 45 e ulaşmıştır.

3.1.12. SAMSUN SERBEST BÖLGESİ

2000 yılı itibariyle Samsun Serbest Bölgesi¹²⁴, ülkemizin ekonomik literattüründeki yerini almış, dış ticaret gelirlerimize giderek artan katkısı ile ve emin adımlarla planlanan hedefe doğru yürütmektedir. 1998 yılında işletmeye açılan Samsun Serbest Bölgesi, Samsun Limanı içerisinde yer alması, içerisinde demiryollarının geçmesi itibariyle, BDT'den ve Avrupa'dan gelen malların Anadolu'ya, Anadolu'da üretilen malların BDT ülkelerine ulaştırılmasında serbest bölgeler açısından önemli stratejik bir öneme sahiptir.

73.000 m² alan üzerinde 5.000 m²'lik kapalı depo, 6.000 m²'lik açık depo ve 26.000 m²'lik üretim sahası bulunan Samsun Serbest Bölgesinde 2002 yılında gerçekleşen 12 milyon \$'dır.

Bu tarif ve amaca yönelik olarak Türk Serbest Bölgeleri mevzuat çalışmalarına 1982 yılında başlayarak ülkemizin muhtelif yerlerinde serbest bölgeler açılmıştır. Bakanlar Kurulunun 27.11.1995 tarih ve 95/7523 sayılı kararı ile Samsun Serbest Bölgesinin sınır kararnameyi çıkartılıp 20.03.1998 tarihinde hukuken işletmeye açılıp bölge 73,150 m² toplam alan üzerinde , 5,500 m² lik depo, her biri 112.5 m² lik 10 adet toplam 1,125 m² işyeri, 28 adet toplam 850 m² lik büro, 23,600 m² lik açık alan ve 10,200 m² lik de açık stok sahaları mevcut olup, talep edilen firmalara tahsisleri yapılmaktadır¹²⁵.

Serbest Bölgelerde hedeflenen amacın ucuz işgücü, gıda, giyim ve hammadde teminindeki avantajları kullanıcıların istifadesine sunarak ülkenin dış ticaretinin gelişmesine yardımcı olarak ve dolayısı ile milli gelirin artmasına çalışmaktadır. Bu sebeple serbest bölgelerde faaliyet gösteren maddi ve diğer teşviklerin sağlanması ile birlikte uluslar arası standartlara uygun nitelikte altyapı hizmetlerini de sağlamak

¹²⁴ www.sasbas.com.tr

¹²⁵ www.sasbas.com.tr

gerekmektedir. Bu itibarla 1997 yılından itibaren altyapı için başlatılan çalışmalar , zeminin ıslah edilmesi ve saha tanzimi, enerji hatları , su kanalları , telekomünikasyon şebekesi, içme suyu ve demiryolu bağlantısı olarak neticeye ulaşılarak 73,150 m² lik Samsun Serbest Bölgesi alanına her türlü ihtiyaca cevap verecek modern bir ticaret merkezi hüviyeti kazandırılmıştır.

1998 yılında ilk defa başlatılan ticari faaliyet her yıl artan oranla faaliyetini sürdürmektedir. Samsun Serbest Bölgesinde 1998 yılında 1,957,971 \$ olan ticaret hacmi 1999 yılında 4,384,230 \$ a 2000 yılının ilk 7 aylık döneminde ise 7,237,051 \$a yükselerek toplam 13,579,252 \$ lık seviyeye ulaşmıştır¹²⁶.

Bölgemizde 7 kullanıcı firmanın gerçekleştirdiği bu ticari hacim, başta Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri olmak üzere Almanya, Fransa ve İtalya ile yapılan ticari ilişkilerin neticesidir. Bölge üzerinden gerçekleştirilen ve ticarete konu olan mallar ise öncelikle inşaat malzemeleri, gıda , hayvan ürünleri, cam-seramik, lastik-plastik, otomotiv-makine yan sanayi ve elektrik ürünleri olarak sayılabilir.

Samsun Serbest Bölgesi'nin coğrafi konumu,ulaşım imkanları, dış ticareti arzulayan müteşebbis ve çalışanları ile gayesine ulaşacaktır. Samsun Serbest Bölgesi'nin avantajlarından haberdar olan müteşebbislerin sayısı arttıkça , daha çok firma faaliyet için müracaat edecek ve böylece Samsun Serbest Bölgesi'nin cazibesi artarak ilimiz ve ülkemiz ekonomisine büyük katkılar sağlayacaktır.

3.1.13. İSTANBUL TRAKYA (ÇATALCA) SERBEST BÖLGESİ

İSBAŞ, 21.01.1991 tarihli, 91/1409 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla İstanbul Çatalca'da, sınırları tespit edilen 387.500 m² alana kurulmuştur. İstanbul - Trakya Serbest Bölgesi¹²⁷ , Şubat 1998 tarihi itibari ile faaliyete başlamıştır.

Türkiye'nin tapu mülkiyeti uygulamasını gerçekleştiren ilk serbest bölgesi İSBAŞ, halen geliştirilmesi devam eden proje tamamlandığında: 387.500m² alanda,

¹²⁶ www.sasbas.com.tr

¹²⁷ www.isbas.com.tr

350.000m² kapalı alanı, 2 büyük plazası, depoları ve açık alanları, çağdaş teknolojinin kullanıldığı alt ve üstyapısı ve sunduğu avantajlarla Türkiye ekonomisinin gelişiminde önemli bir rol oynayacaktır.¹²⁸

İSBAŞ'ın Vizyonu: Serbest bölge uygulamalarını ülke çapına yaymak ve serbest bölgeler içinde örnek olacak bir yapıyı sergilemek.

İSBAŞ'ın Misyonu: Serbest bölge uygulamaları konusunda ülkemizde dış ticaret faaliyetlerinde bulunan organizasyonları bilgilendirmek, böylece hem İSBAŞ'ın işlem hacmini arttırmak, hem de ülke ekonomisine artan ihracat girdileri sayesinde yarar sağlamak.

İSBAŞ'ın Hedefleri: Faaliyete başladığı Şubat 1998'den bu yana çizdiği hedefleri başarı ile gerçekleştiren İSBAŞ 2000 yılı sonu itibari ile 250 milyon dolarlık işlem hacmine ulaşmıştır.

Bünyesinde sektörlerinin lideri 120 firmayı bulundurmaya başaran İSBAŞ, önümüzdeki 5 yıllık süre içerisinde, 10 milyar dolarlık ticaret hacmine ve 10.000 kişilik istihdam gücüne ulaşmayı hedeflemektedir.

İSBAŞ, stratejik ve ideal konumu ile, yalnız Türkiye için değil, tüm dünya için lojistik önem taşıyan İstanbul'da, Çatalca'da 387.500 m²'lik alanda, yatırımcılarına ulaşım kolaylığı ve insan kaynakları zenginliği sunuyor.

TEM'e (Trakya Otoyolu'na) 3 km, Mahmutbey girişine 30 km, E-5 karayoluna 10 km, Atatürk Havalimanı'na 40 km, Emlak Bankası Bahçeşehir Konutları'na 28 km, Alkent 2000'e 8 km, Kumport Limanı'na 20 km uzaklıkta bulunmaktadır. Ortadoğu ve Avrupa'yı birbirine bağlayan köprü konumundaki İstanbul, ticaretin merkez noktasını oluşturmakta; İSBAŞ da bu noktada yer alarak konum avantajlarının tümünü kullanıcılarına sunmaktadır.¹²⁹

¹²⁸ www.isbas.com.tr

¹²⁹ www.isbas.com.tr

Müşteri odaklı yaklaşımı prensip olarak benimseyen ve uygulayan İSBAŞ yönetimi, altyapı / üstyapı tesislerinin inşasını; işyerlerinin yapılmasını; bölgenin işletilmesini; yükleme / boşaltma hizmetlerinin yürütülmesini; kira, satış ve hizmet sözleşmelerinin düzenlenmesini profesyonel iş anlayışı ve tam sorumluluk bilinciyle yürütmektedir.

Her türlü soruna yapıcı yaklaşımlar gösteren İSBAŞ profesyonel kadrosu, projenin her aşamasında kullanıcıları ile ortak çalışma anlayışı ile hareket edip, başarıya giden yolda birlikte yürümeyi benimsemiştir. Bu kapsamda yönetim, İSBAŞ kullanıcıları ile aylık durum değerlendirme toplantıları düzenlemektedir.

İSBAŞ bölgedeki tüm sağlık, güvenlik, ulaşım, temizlik ve teknik hizmetlerin gerçekleştirilmesinden sorumludur. Bu hizmetler kapsamında¹³⁰:

- Bölgeye giriş çıkış yapacak personel ve mallar bilgisayar sistemi ile kontrol edilir,
- Personele yemek servisi sağlanır; misafirlere yönelik restoran hizmeti sunulur
- Sağlık hizmeti sağlanır
- Bölgenin genel temizliği, çevre bakımı, genel bakım, tamir, onarım işleri teknik ekipler tarafından gerçekleştirilir

İSBAŞ tanıtım faaliyetleri de, yurtiçi ve yurtdışında yönetim tarafından yürütülmektedir. Bu tanıtım faaliyetlerinde genel olarak İSBAŞ ve serbest bölge kullanımı anlatıldığı gibi, aynı zamanda bölge içinde faaliyet gösteren firmalar da tanıtılmaktadır. Böylece, firmaların dolaylı yoldan da olsa, yurtiçi ve yurtdışı tanıtım ve pazarlama çalışmalarına artı değer oluşturulmaktadır

Toplumsal ihtiyaçlara en iyi ölçülerde cevap vermek, oluşturulan yaşam alanında sorunsuz ve sağlıklı çalışabilmek üzere gerekli olan tüm esaslar İSBAŞ'ın kurduğu sosyal hizmet düzeni ile sağlanmaktadır.

¹³⁰ www.isbas.com.tr

İSBAŞ'ta en aza indirgenen bürokrasi sayesinde, tüm ithalat ve ihracat işlemleri kısa süre içinde sonuçlanmakta, böylece İSBAŞ kullanım kolaylığının yanı sıra zaman tasarrufunu da yatırımcısına sunmaktadır. İstanbul'un ticari açıdan avantajlı konumundan yararlanan kullanıcılar, İSBAŞ'ta nakliye ücretlerinden tasarruf edebilmektedirler. İSBAŞ içinde yer alacak farklı sektörlerden gelen firmalar, kendi aralarında ticaret yapma imkanını ve yan sanayilerini bulacaklardır. Gümrük Birliği'ne üye olmayan üçüncü ülke menşeli ürünler de İSBAŞ'a girişlerinde herhangi bir vergiye tabii değildir ve bölge içinde dolaşım hakkına sahiptirler.

İSBAŞ'ta, gümrük birliğine dahil olmayan üçüncü ülke menşeli girdiler kullanılarak eşya üretilmiş ise sadece kullanılan girdilerin OGT (Ortak Gümrük Tarifesi) tutarındaki vergileri ödenir ve söz konusu mallar için ATR Dolaşım Belgesi düzenlenebilir. Böylece İSBAŞ'a ihraçları takiben ATR ile Gümrük Birliği kapsamındaki ülkelere gönderilebilir. Gümrük Birliği üyesi ülkelere İSBAŞ'a gelen mallar, Türkiye'ye gümrük vergisiz giriş yapar. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinden sonra Serbest Bölgeler üretim amaçlı teşvik edilir hale gelmiştir¹³¹.

3.1.14. KAYSERİ SERBEST BÖLGESİ

Kasım 1995 tarihinde 61 ortaklı ana sözleşmesi imzalanarak, KAYSER¹³² Kayseri Serbest Bölge Kurucu ve İşletici A.Ş. tarafından kurulmuş olan bölgenin alt yapı projesi 26/11/1997 tarihinde ihale edilmiş, projeler tamamlanmış ve Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğüne tastik edilmiştir. (Yol-Su-Kanal-Telefon-Elektrik-Drenaj-Yağmur suyu vs.) keşifleri hazırlanarak bir kısmı ihale edilmiş bir kısmı da ihale aşamasına gelmiştir.

Yolların dolgusuna 27/11/1997 tarihinde başlanmış, bu güne kadar TIR parkı ve idare binası alanlarının dolgusu yapılmış, yolların 17 km'sinin dolgusu tamamlanmış olup, yolların dolgusuna devam edilmektedir. Güvenlik ve Gümrük

¹³¹ www.isbas.com.tr

¹³² <http://www.kayser.com.tr/>

Kontrol binası 22/12/1997 tarihinde ihale edilmiş, bina tamamlanmış ve geçici kabulü yapılarak hizmete hazır hale getirilmiştir. İdare binası 02/06/1998 tarihinde ihale edilmiş olup, iş tamamlanmış ve 01/11/1999 tarihinde kabulü yapılarak iskana hazır hale getirilmiştir. Geçici bina olarak idare binası bitinceye kadar iskan edinilmek üzere ve idare binası bitince de TIR parkına hizmet verecek şekilde 190 m2 bina idare binası bünyesinde tamamlanmış ve hizmete açılmıştır¹³³.

- Kayseri Serbest Bölgesinin Sağladığı Avantajlar:

- %100 Kurumlar Vergisi Muafiyeti; Kayseri Serbest Bölgesi'nde firmalar, Türkiye'de dönem sonunda ödemekle mükellef oldukları Kurumlar Vergisinden muaf tutulurlar.

- %100 Gelir Vergisi Muafiyeti: Gerçek ve tüzel kişilerin Kayseri Serbest Bölgesi'nde gerçekleştirdikleri faaliyetleri sonucu elde ettikleri kazanç ve iratlar gelir vergisine tabi değildir.

- Muhtasar Ödemeleri Muafiyeti: Kayseri Serbest Bölgesi'nde personel için gelir vergisi ödenmediğinden %25-40 oranında ucuz işçilik sağlanır.

- KDV Muafiyeti: Türkiye'den Kayseri Serbest Bölgesi'ne yapılan mal ve hizmet satışı ihracat sayıldığından, söz konusu mal ve hizmetler katma değer vergisinden muafıdır.

- Serbest Kâr Transferi: Kayseri Serbest Bölgesi'nde elde edilen kâr ve iratlar Türkiye dahil istenilen herhangi bir ülkeye, mevzuata uygun olarak, vergilendirilmeden serbestçe transfer edilebilir.

- KKDF Muafiyeti: Kabul kredili ithalatlarda uygulanan %6 oranındaki Kaynak Kullanım Destekleme Fonu Kayseri Serbest Bölgesi içinde uygulanmaz.

- Ucuz Enerji Kullanımı: Kayseri Serbest Bölgesi'nde, serbest bölgelerde de olduğu gibi elektrik ve yakıt vergiden muaf olduğu için ucuz enerji kullanımı mümkündür.

- Grev,Lokavt Engeli: Kayseri Serbest Bölgesi'nde, serbest bölgelerde 10 yıl boyunca grev ve lokavt yapılamaz.

- Minimum bürokrasi: Kayseri Serbest Bölgesi'nde bürokrasi en aza indirgenmiştir.

---

¹³³ <http://www.kayser.com.tr/>

- Diğer Muafiyetler: Kayseri Serbest Bölgesi'nde ki işlemler her türlü resim, harç ve fonlardan, banka muamele vergisinden muaf tutulur.

- Kayseri Serbest Bölgesi'nin Faaliyet konuları:

Kayseri Serbest Bölgesi'nin Faaliyet konuları: Alım-Satım, Üretim, Depolama, İşyeri Kiralama, Montaj-Demontaj, Bakım Onarım, Sigortacılık ve diğer faaliyetler gelmektedir. Genel Müdürlükçe uygun görülen müracaatlara ön izin verilir. Ön izin verilen firmalar bölgedeki kuracağı şirketlerin kuruluşlarını tamamlayarak, şirketimiz ile arsa kira sözleşmesini yaparak Bölge Müdürlüğü'nün onayını aldıktan sonra, tüm evrakları Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne iletir. Genel Müdürlükçe uygun görülen müracaatlar 20 veya 30 yıl süreli faaliyet ruhsatı verilmektedir.¹³⁴.

3.1.15. AVRUPA SERBEST BÖLGESİ

Türkiye'nin en büyük sanayi bölgesi Avrupa Serbest Bölgesi¹³⁵, 16.10.1996 gün ve 96/910 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 16.03.1997 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmasının ardından hukuki varlığına kavuştu ve faaliyetlerine başlamıştır.

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde kurulan Avrupa Serbest Bölgesi, stratejik konumu nedeniyle Türk ihracatçısının özellikle Avrupa ile ticaretinde önemli bir rol oynayacak olan ve son 20 yılda görülen yoğun yatırımların tam merkezinde olması, 2.000.000 m2 büyüklüğünde bir alana sahip, 3 milyar dolar tutarında alt ve üst yapı yatırımları, 1 milyar dolar doğrudan ihracat planı ve 25 bin kişilik istihdam potansiyeli ile modern bir teknokenttir.

Avrupa Serbest Bölgesi bir teknokent olarak topraklarında yükseldiği Çorlu, tarımsal zenginliğinin yanı sıra, sanayi yatırımları konusunda son yirmi yılda büyük gelişmeler göstermiş ve İstanbul'a ve diğer Avrupa metropollerine yakınlığı

¹³⁴ <http://www.kayser.com.tr/>

¹³⁵ www.asb.com.tr

nedeniyle başta tekstil olmak üzere tüm yeni yatırımların odak noktası haline gelmiştir.

Üç safhadan oluşan serbest bölgenin 1.safhasının altyapısı tamamen bitmiş durumda olup, tam bir şehircilik anlayışıyla kurulmuştur. 25 bin kişinin doğrudan istihdam edileceği düşüncesinden hareketle, bir çalışanın gün içerisinde doğabilecek bütün ihtiyaçlarını karşılayan bir planla hazırlanan Avrupa Serbest Bölgesi, sınırları içerisinde, yeşil alanlardan otoparklara, alakart restoranlardan fast food birimlerine, sağlık ocağından kreşe, postahaneden alışveriş merkezlerine, spor tesisi ve showroom'lara kadar birçok sosyal tesis bulunmaktadır¹³⁶.

- Avrupa Serbest Bölgesinin Sağladığı Avantajlar:

Avrupa Serbest Bölgesi'nde kurulan bilgisayar sistemi sayesinde beyannameler imza almak için beklenmemekte ve malların anında işleme sokulabilmesi yatırımcılara sunulan önemli avantajlardan biridir. Bölge Müdürlüğü ile ilgili yapılacak bütün işlemler saniyeler içinde yerinizden kalkmadan, masraf yapmadan halledilebilmektedir.

Avrupa Serbest Bölgesi sınırları içerisinde bütün belediyeçilik hizmetlerini, su şebekelerinden elektrik ve telefon bağlantılarına, kesintisiz güç kaynaklarından bölgesel trafolara, yol aydınlatmalarından çöp toplanmasına, bölge içi ulaşımına, atık maddelerin dönüşümünden kirli suların arıtımına kadar bütün hizmetler itina ile yerine getirilmektedir.

Avrupa Serbest Bölgesi; İstanbul - Edirne transit karayolu üzerinde; Edirne Kapıkule Gümrüğü'ne 115 km, İstanbul Merkez'e 125 km, Çorlu Havalimanı'na 15 km, Tekirdağ Limanı'na 45 km ve Velimeşe Tren İstasyonu'na 6 km gibi yakın mesafelerde olması bölgenin sunmuş olduğu fırsatlardandır. Avrupa Serbest Bölgesinin sunduğu diğer fırsatlar ise¹³⁷;

¹³⁶ www.asb.com.tr

¹³⁷ www.asb.com.tr

a) Vergi Avantajları: % 100 Vergi Muafiyeti: Avrupa Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren yerli ve yabancı işletmeler üretim faaliyetlerinden doğan kazançları üzerinden %100 kurumlar vergisi veya gelir vergisinden muaf tutulmuşlardır.

Gümrük vergisi KKDF muafiyeti: Avrupa Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmalar KDV, gümrük vergisi ve KKDF'den muaf tutulmuşlardır. Enflasyon muhasebesi imkanı: Avrupa Serbest Bölgesi'nde alım-satım, stok değerlendirme ve muhasebeleştirme konvertibl dövizlerle yapıldığı için kullanıcılar enflasyondan olumsuz etkilenmezler.

Bankacılık işlemlerinde kolaylık ve vergi muafiyeti: Kullanıcılar serbest bölgelerde faaliyet gösteren bankalardan, bu bankaların bölgede yararlandıkları avantajlar ve teşvikler nedeni ile yurtiçindeki bankalar göre daha iyi koşullarda kredi alabilir; bankacılık, özellikle akreditif işlemlerinde düşük maliyet avantajından faydalanır.

Serbest kar transferi: Yabancı veya yerli tüm serbest bölge kullanıcıları, bölgede elde ettikleri kârlarının Türkiye'ye ve/veya yurtdışına hiçbir vergi ödemedenden serbest transferini yapabilirler.

b) Ticari Avantajlar: Türkiye'den Avrupa Serbest Bölgesi'ne yapılan satışlar ihracat sayıldığından, kullanıcılar Türkiye'den ihraç fiyatıyla KDV'siz mal alabilme şansına sahiptir.

Avrupa Serbest Bölgesi'nde üretilen veya satın alınan, kısmen durumu değiştirilen malların Türkiye'ye, yabancı ülkelere veya diğer serbest bölgelere satılmasında herhangi bir sınırlama yoktur.

Avrupa Serbest Bölgesi'nde üretilen türünler AB ülkelerinde serbest dolaşım statüsü taşımaktadır. Avrupa Serbest Bölgesi'nde zaman sınırlaması olmaksızın mal stoğu yapılabilir. Bu malların partiler halinde yurtiçine veya yabancı ülkelere satışı yapılabilir.

Avrupa Serbest Bölgesi'nde bütün bürokratik işlemler en aza indirilmiştir. Transit halinde olan mallar 'Serbest Bölge Genel Müdürlüğü'nden izin alınarak bölgeye girmeden diğer ülkelere sevk edilebilir. Barter yolu ile ticaret yapılabilir. Satılmayan veya defolu mallar, mal henüz T.C. gümrük sınırları içine girmediğinden, kolaylıkla mahrecine iade edilebilir.

c) Yatırım Avantajları: Hazır ve kaliteli altyapı: Avrupa Serbest Bölgesi'nde her türlü altyapı (elektrik,su,kanalizasyon,arıtma,yol,telefon) hazır durumdadır.

Yabancı sermayeye eşit imkanlar: Yabancı sermayenin aradığı siyasi istikrarsızlıktan korunma, enflasyondan korunma gibi koşullar serbest bölgede sağlanmıştır. Avrupa Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmalar yüzde yüz yerli firmalar olabilecekleri gibi, aynı oranda yabancı firmalar da olabilir.

Mülkiyet hakkı: Avrupa Serbest Bölgesi'nde yerli ve yabancı yatırımcılar arazi ve/veya kapalı işyeri satın alabilirler. Herhangi bir sebepten dolayı kullanmadıkları alanları başka kullanıcılara satabilirler.

Avrupa Serbest Bölgesi'nde yatırım formaliteleri asgari düzeydedir. Kullanıcı firmalar doğal olarak yatırım teşviği, dahilde/hariçte işleme izin belgelerinin sağladığı avantajlara sahiptirler ve bu avantajlardan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik tarihine kadar faydalanırlar. Faaliyet ruhsatı almak sadece temel bilgileri ihtiva eden bir dosya sunulması şeklinde olup çok basittir.

Yüksek ve kaliteli işgücü potansiyeli: Trakya Türkiye'nin en yoğun sanayileştiği bölgedir. Bu bakımdan yörede endüstri kültürü olan bir toplum oluşmuştur. 15 km. yakınındaki Çorlu, Çerkezköy ve Saray ilçelere yoğun nüfusu nedeni ile yüksek istihdam potansiyeli sunmaktadır.

- Avrupa Serbest Bölgesi'nde Faaliyet Grupları:

Avrupa Serbest Bölgesi'nde Yüksek Planlama Kurulu'nca uygun görülecek her türlü sanai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir¹³⁸.

- Üretim: Üretilen malın yanı sıra, bu malın üretiminde kullanılan hammadde ve ara maddelerin alım-satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım-onarımı yapılabilir.

- Alım-Satım: Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.

- Montaj-Demontaj: Malların montajı veya demontajı yapılabilir.

- Bakım-Onarım: Malların bakım ve onarımı yapılabilir.

- Bankacılık

- Sigortacılık

- Diğerleri

Avrupa serbest bölgesi'nde görevli bulunan kuruluşları kısaca sayarsak¹³⁹:

- Serbest Bölge Müdürlüğü: Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan bölge müdürlüğü; Bölgeyi yönetir,depo kullanım belgelerini verir ve denetler, ruhsatları ve yürütülen işleri denetler, mal giriş-çıkışında Serbest Bölgeler Özel Hesabına Fon tahsilatını yapar, Avrupa Serbest Bölgesi'nde kuruluşlar arasında koordinasyonu temin eder,giriş izin belgeleri verir, kullanıcı sicillerini tutar.

- Gümrük Müdürlüğü: Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığına bağlı olarak çalışan Gümrük Müdürlüğü; Her türlü ithalat, ihracat, transit, gümrük işlemlerini gerçekleştirir ve denetler,cezaların uygulanmasını sağlar, kaçakçılığın men ve takibini yapar, eşyanın muayene ve sevkiyatı ile ilgili tedbirleri sağlar.

- Gümrük Muhafaza Müdürlüğü: Kaçakçılığı önlemek için gerekli tedbirleri alır, evrakları kontrol eder,giren-çıkan araçları kontrol eder.

¹³⁸ www.asb.com.tr

¹³⁹ www.asb.com.tr

- Avrupa Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş.: Avrupa Serbest Bölgesi'nin tüm alt ve üst yapılarını inşa eder ve bakımlarını yapar, kullanıcıların talepleri doğrultusunda yatırımcı kullanıcılara alt yapısı hazır arazileri satar veya hazır bina talep edenlere ihtiyaçlarına uygun bina kiralar veya satar, kullanıcıların elektrik, su, haberleşme, yemek, çöp ve yükleme-boşaltma gibi hizmetlerini karşılar, açık ve kapalı alanlarda kullanıcılara depoculuk hizmetleri sunar, bölgenin güvenliğini sağlar, yatırımcı kullanıcıların projelerini inceler ve uygun görülenleri onaylar, inşaatların kontrolünü yapar ve oturma izinlerini düzenler.

3.1.16. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ

Yer ve sınırları, 07.07.1998 tarih ve 98 / 11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen ve gerekli alt ve üst yapı çalışmaları tamamlanarak, GASBAŞ tarafından 05.07.1999 tarihinde faaliyete başlayan Gaziantep Serbest Bölgesi¹⁴⁰, arazi ve kurulup işletilmesi tamamen özel sektöre ait olan modele göre kurulmuştur.

Yaklaşık 1.400.000. m² alan üzerine kurulu bulunan Gaziantep Serbest Bölgesi'nde; Ticari alanlar, yollar, sosyal tesisler, otoparklar ve yeşil alanların dışında, yaklaşık 875.000. m² lik bir alan sanayi alanı olarak ayrılmıştır.

Güneydoğu Anadolu'yu batıya, Akdeniz ve Ortadoğu 'ya bağlayan kara ve demir yollarının merkez noktası olması, Gaziantep Havaalanı 'nın uluslararası niteliğe çıkarılmış olunması, coğrafi konumu bakımından bölgeler arasında bir köprü gibi duran Gaziantep ilinde bulunması bölgeye sağladığı avantajlardan bazılarıdır.

Gaziantep, GAP bölgesine yakınlığı yanı sıra SURİYE, IRAK ve diğer Orta Doğu ülkeleri ile diğer önemli bir köprü rolü oynamaktadır. Daha önemlisi; Gaziantep, IRAK için tedarik edilen mallar için merkezdir. Bu coğrafi avantajların ötesinde, Gaziantep kendi endüstriyel kapasitesine sahiptir. Bölge, Gaziantep-Kahramanmaraş karayolu üzerinde kurulmuş olup Mersin ve İskenderun limanlarına bağlanan otoyola yakın konumdadır. Tarsus-Adana-Gaziantep Otoyolu 40 Km,

¹⁴⁰ www.freezone-antep.gov.tr/

Gaziantep Havaalanı 40 Km, İskenderun Limanı 200 Km, Mersin Limanı 300 Km, Öncüpınar Sınır Kapısı 60 Km, Cilvegözü Sınır Kapısı 220 Km ve Habur Sınır Kapısı 550 Km mesafede olan Gaziantep Serbest Bölgesinin kurulması ve işletilmesi için Anonim Şirket olan GASBAŞ yetkili kılınmıştır¹⁴¹.

3.1.17. ADANA-YUMURTALIK SERBEST BÖLGESİ

Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi¹⁴², İskenderun Körfezi'nde, Adana-Hatay illerinin birleşiminde ve 3 kıtaya da çok yakın olacağımız bir konumda, ülkemizin sunduğu coğrafi ayrıcalığı en iyi şekilde değerlendirebileceğiniz ideal bir yerde işleticisi olan TAYSEB tarafından 4.500.000 metrekarelik bir alan üzerine kurulmuştur.

Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu pazarları Adana Yumurtalık Serbest Bölgesinin sahip olduğu ulaşım olanaklarıyla, bölgenin ticaret hacmine büyük katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Güneydoğu Anadolu Projesiyle, ülkemizin hızla artan sanayi ve tarım üretiminin sunduğu ticaret hacminin denize çıkış noktası da yine Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi olacaktır.

Türkiye'nin en büyük araziye sahip ve yüzölçümüyle, dünyanın da en büyük serbest bölgelerinden birisidir. Burası Türkiye'nin ağır sanayiye yönelik olarak tasarlanmış ilk ve tek serbest bölgesi olması, sınırsız bir çalışma alanına, enerji, su, haberleşme gibi hazır altyapı olanaklarıyla ağır sanayi ve transit işlemler dahil olmak üzere her tür endüstriyel ve ticari faaliyette bulunma şansını yatırımcılara sunan Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nde kurumlar vergisi, gelir vergisi, katma değer vergisi ya da gümrük vergisi ve benzeri vergi ve harçlara tabi olmaması, maaşlara, faiz gelirlerine ya da kâr payları için stopaj ödenmiyor olması yatırımcıları bölgeye çeken önemli bir unsurdur.

Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nde tüm konvertibl para birimleriyle ödeme yapmak mümkündür. Yatırımcılar kişisel ya da kurumsal gelirlerini hiçbir

¹⁴¹ www.freezone-antep.gov.tr/

¹⁴² www.tayseb.com/

sorunla karşılaşmadan, hiçbir vergi ya da harç ödemedi, resmi makamların iznine ihtiyaç duymadan Türkiye'nin ya da dünyanın her yerine serbestçe transfer edebilmektedirler¹⁴³.

Yüzde yüz yabancı sermaye ile yatırım yapılabilmesi, yabancı yönetici ve uzman istihdam edebilmesi, kurulan tesis ve işyerlerinin başka yatırımcılara devredebilmesi, Bölge İdaresi'nin verdiği tek aşamalı hizmetle en alt düzeye indirilen bürokrasi, uygun arazi fiyatları, yurtiçi pazara kolay erişim, düşük maliyetli elektrik kullanımı, Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nin sunduğu diğer ayrıcalıklardır.

Akdeniz kıyılarımızda çok-amaçlı bir liman olan Toros Limanı denize uzantılı yapısıyla, 100.000 DWT'luk gemilere hizmet verebilme özelliğiyle, Türkiye'nin özel sektör işletmesine ait en büyük liman kapasitesine sahiptir. Toros Limanı ve Adana Havaalanı ile, Ceyhan Demiryolu ve kapısına kadar gelen otoyol ile Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi, ticari ürünlerin nakliyesi için ihtiyaç duyulacak tüm ulaştırma olanaklarını kullanarak sunuyor. en rahat, en hızlı biçimde dünyayla buluşturma olanağı da bölgenin sunduğu diğer önemli bir fırsattır¹⁴⁴.

- Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nin Avantajları:

Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi, ülkemizde bulunan diğer Serbest Bölgelerinde sağlanan teşvik ve avantajların yanı sıra aşağıda sayılan diğer avantajlar ise;

- Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nin bitişiğinde yer alan ve Türkiye'nin en büyük özel sektör limanı olan Toros Limanı'ndan ve bu limanın çok hızlı yükleme/boşaltma kapasitesinden faydalanabilmektedir. Toros Limanı'na 100.000 DWT'luk gemiler yanaşabilmekte ve aynı anda çeşitli büyüklüklerde 9 gemiye hizmet verebilmektedir. Limanın yükleme/boşaltma kapasitesi ise 14.000 ton/gündür.

- Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi'nin kapısından direkt yol bağlantısını mevcut Gaziantep-Mersin-Pozantı arasındaki otoyoluna, 80 km. mesafedeki Adana

¹⁴³ www.tayseb.com/

¹⁴⁴ www.tayseb.com/

Havaalanı'na ve 16 km. mesafede yer alan ve yakın gelecekte bölgenin içine kadar uzatılacak olan demiryolu bağlantısına da kolayca ulaşabilir olması bölgenin sağladığı diğer bir avantajdır.

- Yap-İşlet-Devret kapsamındaki Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi, sahip olduğu toplam 4,5 milyon metrekare alanıyla Türkiye'nin ve dünyanın en büyük serbest bölgelerinden biridir.

3.1.18. TÜBİTAK MARMARA ARAŞTIRMA MERKEZİ TEKNOLOJİ SERBEST BÖLGESİ

Bakanlar Kurulu'nun 26.11.1999 tarih ve 99/13725 sayılı kararı ile yer ve sınırları belirlenen ve kurulup işletilmesi yetkisi TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'ne verilen TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi Teknoloji Serbest Bölgesi¹⁴⁵ (TEKSEB) 2001 yılı Kasım ayında faaliyete geçmiş Türkiye'nin ilk ve tek "Teknoloji Serbest Bölgesi"dir.

TEKSEB'in kuruluş amaçları:

- Ar-Ge ve Ar-Ge'ye dayalı yüksek katma değer yaratabilecek teknoloji geliştirilmesine yardım etmek,
- Ülkeye ileri teknoloji girişini hızlandırmak ve transfer edilen teknolojinin özümserenerek daha da geliştirilmesine destek olmak,
- TEKSEB'de faaliyette bulunacak firmaları Serbest Bölgeler Kanunu ile sağlanan teşvik ve avantajlardan yararlandırmaktır.

TEKSEB, diğer Serbest Bölgelerden farklı olarak, sadece, Ar-Ge'ye dayalı ileri teknoloji alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlara ev sahipliği yapmaktadır. Bunu sağlamak için başvuruların ön değerlendirmesi TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nin ilgili araştırma enstitülerinin yer aldığı bir Teknik Değerlendirme Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu özelliği ile TEKSEB sadece ülkemizde değil, Dünyada da kurulmuş olan İlk Teknoloji Serbest Bölgesidir¹⁴⁶.

¹⁴⁵ www.mam.gov.tr

¹⁴⁶ www.mam.gov.tr

TEKSEB’de yüksek gürültüyü de kapsayan çevre kirliliğine neden olabilecek, Ar-Ge faaliyetlerine dayalı olmayan salt ticari amaca yönelik rutin üretim, fason üretim ve antrepoculuk gibi faaliyetlere izin verilmemektedir. TEKSEB’de ayrıca, teknoloji transferinin yanında uluslararası sermaye transferini de hızlandıracak bankacılık, sigortacılık, risk sermayesi, patent, ileri teknolojiyi geliştirmeye yönelik müşavirlik konularında faaliyet gösterecek firmalar yer alabilmektedir.

TEKSEB statüsünün oluşumundan sonra 2001 yılının Haziran ayında yürürlüğe giren 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında TÜBİTAK-MAM Teknoparkı, Teknoloji Geliştirme Bölgesi sayılmıştır. Söz konusu kanunun Uygulama Yönetmeliği 19.06.2002 tarihi itibarı ile yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda yer alacak Ar-Ge potansiyeli olan firmalara kiralanması için yaklaşık 1.500 metrekare hazır kapalı alanlar ve altyapı çalışmaları hızla devam etmektedir.

01 Haziran 2002 tarihli TÜBİTAK Bilim Kurulu’nda TEKSEB ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi’nin işletilmesine ilişkin anonim şirket kurulmasına dair karar alınmış olup geçtiğimiz günlerde şirket kuruluş işlemleri tamamlanmıştır. Teknoloji Geliştirme Bölgesi’ne başvurular kabul edilmekte olup önümüzdeki günlerde Bölge’nin faaliyete geçmesi hedeflenmektedir. Böylelikle TÜBİTAK-MAM Teknoloji Geliştirme Bölgesi’nde yer alacak firmalar, ilgili kanun kapsamındaki avantajlardan faydalanabilecekler ve TÜBİTAK-MAM’ın enstitüleriyle ortak proje gerçekleştirebileceklerdir¹⁴⁷.

Bilindiği gibi, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Türkiye’de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, sanayinin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek ve dış ticaret imkânlarından daha fazla yararlanılmasını sağlamak amacıyla serbest bölgelerde ülkenin dış ticaret, vergi, gümrük ve diğer bazı ticari ve mali mevzuatının uygulanmaması ve bölgede yapılan faaliyetlere daha geniş muafiyet ve teşvikler tanınması olanağını sağlamaktadır.

---

¹⁴⁷ www.mam.gov.tr

Böylelikle, TEKSEB’de faaliyet gösteren şirketler, araştırma ve geliştirme projeleri için alabilecekleri teşviklerin yanında, bu çalışmalarda kullandıkları cihaz, makine, araç ve gereçleri, hammadde ve işletme malzemelerini yurtdışından veya yurtiçinden daha düşük maliyetlerle temin edecekler ve çalıştırdıkları personel için gelir vergisi ödemeyeceklerdir. Ayrıca gerçek ve tüzel kişilerin TEKSEB’deki faaliyetlerinden elde edecekleri kazançlar,

Türkiye’nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre belgelenmesi halinde gelir ve kurumlar vergisinden muaf olacaktır. Böylelikle TEKSEB, serbest bölge statüsü sayesinde Ar-Ge yapan, ihracat potansiyeli olan ve ileri teknoloji alanlarında çalışan şirketlere Serbest Bölgeler Kanunu kapsamında sağlanan teşvik ve avantajlardan faydalanma imkanı sağlayarak, Türkiye’deki teknoloji geliştirme teşviklerine yeni bir boyut getirmektedir¹⁴⁸.

TEKSEB’de yer alan firmalar TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi’nin (TÜBİTAK-MAM) araştırmacı kadrolarından, laboratuvar ve tesislerinden yararlanmakta ve merkezdeki enstitüler ile ortak Ar-Ge çalışmaları yapabilmektedir. TEKSEB’de yer alan şirket ve kuruluşlar; Türkiye’nin tek uygulamalı araştırma merkezi olan TÜBİTAK-MAM’ın Endüstriyel Ortaklık Programı (EOP)’a “Doğal Katılımcı Kuruluş” olarak kabul edilmektedir.

Araştırma Enstitüleri’nin bilgi birikiminden, nitelikli araştırmacı kadrolarından, laboratuvar ve pilot tesislerinden ve MAM’ın Cahit Arf Kütüphanesi’nden öncelikli ve indirimli olarak yararlanabilmektedirler. Firmalara, aşağıda belirtildiği şekilde, TÜBİTAK-MAM’ın enstitülerinin bilgi birikimi, araştırma geliştirme bulguları ve zengin altyapı olanakları sunulmaktadır:

TEKSEB’de 175.000 m²’lik açık alan altyapısı hazırlanarak yatırım yapmak isteyen firmalara kiralanmaya hazır hale getirilmiştir. Mevcut 3500 m²’lik kapalı alana ek olarak 14.000 m²’lik yeni laboratuvar ve ofis alanları inşa edilmektedir. 2002 Yılı Kasım ayında başlayan ve Dünya Bankası kredisi ile desteklenen bu yatırımı

---

¹⁴⁸ www.mam.gov.tr

bir bölümünün 2003 yılı sonuna doğru tamamlanması ve kiralamaya hazır olması planlanmaktadır¹⁴⁹.

Toplam Kalite Yönetimini benimsemiş olan TEKSEB Kurucu ve İşleticisi-TÜBİTAK-MAM Yönetimi; TEKSEB’de kurulacak firmalara başlangıçtan itibaren ilgili kuruluş işlemleri, faaliyet ruhsatının alınması ve bölge işlemleriyle ilgili konularda her türlü bilgi ve desteği en iyi şekilde vermeyi öncelikli görevleri arasına almıştır.

TEKSEB Kurucu ve İşleticisi Mart 2002 tarihinde MAM Enstitüleri ile birlikte ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi Belgesi almaya hak kazanmıştır. Bu kapsamda, altyapı ve tesislerin inşasını, kapalı ofis ortamlarının yapılmasını, işletilmesini, kira ve hizmet sözleşmelerinin düzenlenmesini, serbest bölge işlemleri, yükleme/boşaltma vb. hizmetlerin zamanında ve belirlenen kriterlere uygun bir şekilde sunulmasını, ISO 9001 standardı kapsamında yapılan süreç çalışmaları ile kontrollü bir şekilde sürekli ölçerek ve iyileştirerek yürütmektedir¹⁵⁰.

Avrupa Kalite Yönetim Modeli (EFQM) esaslarına göre sürdürülen Toplam Kalite Yönetimi çalışmaları kapsamında öz değerlendirme ve sürekli iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve TÜBİTAK-MAM olarak KALDER Ödül Yürütme Kurulu tarafından Kamu Kategorisinde 2003 yılı Ulusal Kalite Başarı Ödülü ile ödüllendirilmiştir.

3.1.19. BURSA SERBEST BÖLGESİ (BUSEB)

Bursa Serbest Bölgesi¹⁵¹, Bursa Sanayi ve Ticaret Odasının önderliğinde Bursa Sanayici ve İş adamlarının ortaklığıyla Bursa Serbest Bölge Kurucu ve İşletici A.Ş. olarak 1998 yılında Serbest Bölge kurmak ve işletmek üzere kurulmuştur. Kuruluş amacı Bursa’nın ithalat ve İhracat hayatını daha hızlı ve rekabet edilebilir düzeye getirmektir. Tamamen Sanayi Bölgesi planı ile kurulmuş olan serbest bölge,

¹⁴⁹ www.mam.gov.tr

¹⁵⁰ www.mam.gov.tr

¹⁵¹ www.buseb.com

bu doğrultuda 825 dönümlük bir arazide Bakanlar Kurulu'nun 2000/538 sayılı sınır kararnamesinin onaylanmasıyla inşaat çalışmalarına başlanarak ve 11 ay gibi kısa sürede tüm altyapısı tamamlanarak Mayıs 2001'de ticari faaliyetine başlamıştır.

Serbest Bölgenin tüm altyapısı tam bir Organize Sanayi düşüncesiyle doğalgazından telefon hatlarına kadar eksiksiz olarak tamamlanarak üretim yapacak sanayici ve tüccarlarımız için uygun şekilde parselasyonu yapılmıştır. Her parsel kendi içinde ayrı olarak her türlü altyapıya sahiptir.

Bursa Serbest Bölgesi kurulduğu günden bu yana her zaman en iyisi olmak hedefiyle ticari faaliyetlerine başlamıştır. Bölgenin bir sanayi devi olan Bursa şehrine yakınlığı ve lokasyon olarak Marmara denizinin en önemli limanlarına açılan kapısı olması durumuyla her gün bu hedefi daha da ileri götürmektedir. Bölgenin en önemli özelliklerden birisi liman bölgesinin gerisinde hemen üretim yapılabildiği lojistik kolaylığı sağlamasıdır. 2001 yılında ticari faaliyete geçtiğinden beri ticaret hacmini her sene katlayarak artırmaya devam etmektedir. Bölgemizin 2001 yılında yaklaşık ticaret hacmi 83.000.000 USD, 2002 yılında 448.000.000 USD, 2003 yılında 1.110.000.000 USD ve 2004 yılında 2.223.382.000 USD ticaret hacmine ulaşmıştır¹⁵².

2004 yılı itibarıyla Serbest Bölgede yaklaşık 180 firma Faaliyet Ruhsatı almıştır ve bu firmalardan 120 tanesi alım satım ve 52 tanesi üretim ruhsatıdır, önemli olan bu üretim ruhsatı almış firmalardan 30 firmanın üretim faaliyetine geçmiş olmasıdır. Bölge, Sanayi ve Ticaret açısından çok stratejik bir noktada olmasında dolayı her gün yabancı yatırımcı sayısı artmakta ve yöre ekonomisine çok büyük bir katkı getirerek istihdamı artırmaktadır. Bölgede yıl sonu itibarıyla yaklaşık istihdam 4000 personel civarındadır ve bu sayı her geçen gün artmaktadır.

Bölge, Türkiye'deki Serbest Bölgeler arasında kendi arazisine sahip olan bölgelerdendir. Bu sebepten dolayı firmalar bölgede arazi satın alabilmekte ve faaliyetlerine sahip oldukları arazi üzerinde yapabilmektedir.

---

¹⁵² www.buseb.com

Bölgenin yer seçiminde en önemli etkenler ise; limanlara yakınlığı, ana yola olan yakınlığı ve bir sanayi devi olan Bursa şehrine yakınlığı olmuştur. Bölgede faaliyette bulunan firmalar kesinlikle kaliteli istihdam sorunu yaşamadan personel bulabilmekte olup bu da bölgenin üretim yönün artmasında büyük önem arz etmektedir.

3.1.20. KOCAELİ SERBEST BÖLGESİ (KOSBAŞ)

Sınırları 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ve 2000/693 sayılı bakanlar kurulu kararıyla ile belirlenen, Marmara Bölgesi'nde Asya'nın Avrupa'ya uzandığı yarımada üzerine kurulu ,karayolu ve demiryolu ağı ile Avrupa,Asya, Orta Doğu, Karadeniz ve Kafkasya hattında önemli bir kavşak noktası olan, Marmara Denizi ve Karadeniz'e sahili bulunan, deniz ulaşımı açısından ülkenin en yoğun merkezlerinden Kocaeli ilinde kurulan Kocaeli Serbest Bölgesi 30 yıl süreyle serbest bölge statüsüne sahiptir. Kocaeli 'deki orta ve büyük ölçekli sanayicilerin ortak girişimi olan KOSBAŞ (Kocaeli Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş.) Kocaeli Serbest Bölgesi¹⁵³'nin alt ve üst yapısını oluşturmak ve işletmek amacıyla kurulmuştur.

817.000 m² alan üzerine kurulacak teknoparkla Kocaeli Serbest Bölgesi ,geleceğin global lojistik merkezi olma yolunda hızlı bir gelişme içersindedir.Bu alan içersinde teknolojik düzeyi yüksek küçük imalat atölyeleri, ambalajlama, depolama sahaları ile satış mağazaları bulunmaktadır .

Kocaeli Serbest Bölgesi Türkiye'deki 20. serbest bölgesidir ve proje ilk kez 11 yıl önce ele alınmıştır.72 yerel sanayici ile kurulan KOSBAŞ'ın bölgeye önemli bir yatırım kazandırmıştır. Ancak deprem ve krizler nedeniyle sanayiciler bir duraklama dönemi geçirmişlerdir¹⁵⁴.

Kocaeli Serbest Bölgesi'nde kurulan limanın Ro-Ro taşımacılığına da hizmet vererek, limanın kısa süre içinde uluslararası deniz ticaretinin önemli duraklarından biri olması hedefleniyor . Limanın özellikle otomotiv, kimya ve metal sektörleri için

¹⁵³ www.kosbas.com.tr

¹⁵⁴ www.kosbas.com.tr

önemli bir ihtiyacı karşılayacaktır. Kocaeli Serbest Bölgesi, sanayi ve ticaret merkezlerine yakın mükemmel konumu ile yatırımcılarına serbest bölge avantajlarından yararlanma imkanı sunmasının yanında liman bölgesinde depolama ve üretim yapabilme ayrıcalığı da sunmaktadır.Kocaeli Serbest Bölgesi Limanı, konteyner taşımacılığına hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır. Kocaeli Serbest Bölgesi'nde, liman ortamında faaliyette bulunacak firmalar dış ticaret işlemlerinin finansman ve bürokrasi yükünden kurtulacaklar; dünya standartlarında liman hizmeti alacaklardır.

Liman özellik olarak şu şekildedir : 800 m iskele yaklaşma sahası, 85 m iskele genişliği, 60.000 m² liman bölgesi, Hemen liman bölgesinin arkasında, istenildiğinde genişlemeye açık, 150.000 m² konteyner depolama amaçlı kullanılacak alanı, 4 adet konvansiyonel liman vinci, 2 adet portal vinç bulunmaktadır. Global ölçüde bir Lojistik Dağıtım Merkezi ve Liman, uluslararası ticarete yarının gerekli kılacağı standartta liman ekipmanları ile terminal, ambarlama ve destek hizmetlerini kullanıcılara sunacaktır. Kocaeli Serbest Bölgesi Limanı özellikle otomotiv, metal ve kimya sektörleri için bugün olduğu gibi gelecekte de büyük öneme sahip olan global bir lojistik merkez olacak; çağdaş hizmet anlayışı, dünyadaki önemli deniz taşıma hatlarının bölgeye uzantıları, düzenli seferleri ve özellikle konteyner taşımacılığıyla uluslararası deniz taşımacılığının uğrak limanı haline gelecektir. Serbest bölgede yer alan liman takriben 25 milyon dolara mal olmuştur¹⁵⁵.

Kocaeli Serbest bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında yapılan ticaretler dış ticaret rejimine tabi değildir. Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılmaktadır. İşletici kuruluşlar ve kullanıcılar yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek teşviklerden yararlandırılabilirler.

KOSBAŞ'da faaliyette bulunan firmalar bazı avantajlar sağlamaktadırlar.Bunları şu şekilde gruplandırabiliriz¹⁵⁶:

¹⁵⁵ www.kosbas.com.tr

¹⁵⁶ www.kosbas.com.tr

- **Mali Avantajlar:** Firmalar için % 100 kurumlar vergisi muafiyeti, Gerçek ve tüzel kişiler için %100 gelirler vergisi muafiyeti, Muhtasar vergisi muafiyeti ,KDV muafiyeti ,Serbest kâr transferi, Gümrük vergisi muafiyeti, Ucuz enerji, Minimum bürokrasi, Grev-lokavt engeli (10 yıl boyunca uygulanamaz), KKDF muafiyeti (Kabul kredili ithalatlarda uygulanan %6'lık Kaynak Kullanım Destekleme Fonu kesintisi uygulanmaz), Diğer muafiyetler (Serbest bölge içindeki işlemler, her türlü resim ,harç, ve fonlardan ve banka muamele vergilerinden muaf tutulmuştur.

- **Lokasyon Avantajları:** Kocaeli coğrafi konumunun nedeniyle işletmelere pazara yakınlık,nakliye maiyetlerinin düşük olması gibi kolaylıklar sağlamaktadır. Bölgenin tek başına Türkiye genel imalat sanayinin % 13 'ünü sağlaması buradaki firmalara girdi temini konusunda ayrıcalık sağlamaktadır. Kocaeli Sanayi Odası verilerine göre 2001 yılından itibaren fabrikaların artmaya başladığı serbest bölgede 2002 yılındaki işlem hacmi 11 milyon dolar olarak gerçekleşirken, bu rakam 2003'de 29 milyon dolara çıktı. 2004 yılında 122 milyon dolara kadar tırmandı. Kocaeli Serbest Bölgesi'nde işlem hacmi sürekli katlanarak artmaya devam etmektedir.

Gelecekte Kocaeli Serbest Bölgesi'nin aynı zamanda yatçılığın da üssü haline gelmesi beklenmektedir., "Kocaeli Serbest Bölgesi'nin arkasında dev bir sanayinin oluşunun yanı sıra deniz, hava ve kara ve demiryolu taşımacılığının merkezi konumunda olması birçok yeni sektöre gelişme imkanı vermektedir"¹⁵⁷.

Kocaeli, Türk dış ticaretinde yüzde 13-14 gibi yüksek bir paya sahiptir. Tabii ki serbest bölgenin olması ve geliştirilmesi kaçınılmazdır .Serbest bölgedeki sanayiciler hammadde ithalatını yapıp, üretimini de burada gerçekleştirdikten sonra malını yine buradan ihraç etmektedirler.Bu da büyük bir avantajdır.

Kocaeli'nin önemli sanayi işletmeleri Tüpraş, İgşaş, Seka, Ford, Hyundai, Pirelli, Goodyear, Metalbox, ÇBS, Pakmaya, Aygaz, Milangaz, Petrol Ofisi, Kordsa, Sakosa, Beksa, Brissa, Ibimsa, Enerjisa, Çelikkord, Nuh Çimento, Marshall, Lever, Bayer, Polisan, Mannesman Boru, Federal Moğol İzmit Motor Piston, Koruma Tarım A.Ş., Dupont Boya Sanayii gibi kuruluşlardır. Bazı sanayi işletmelerin merkezleri

¹⁵⁷ www.kosbas.com.tr

özellikle İstanbul ve diğer illerde bulunmaktadır. Kocaeli gayri safi milli hasıladan fert başına düşen payda birinci sırada yer almaktadır.

Türkiye İmalat Sanayii üretimi içinde Tüketim Malları üretiminin payı genelinde % 1-2, Ara Malları üretiminde % 25-30, Yatırım Malları üretiminde % 10'luk paylara sahip olan Kocaeli İmalat Sanayii'nde Kimya Sanayii (Petrol-Petro Kimya dahil) % 34 payla ağırlıklı sektör olarak son 20 yıldır önem ve özelliğini korumaktadır. Onu sırasıyla izleyen sektörler Makina Sanayii (% 25), Metal Ana Sanayii, (% 18) Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii, (% 10) ve Kağıt Sanayii (% 9) olmuştur.

Türkiye sanayi ürünleri ihracatının % 5'i (1.1 milyar dolar), ithalatının ise % 15.2 'si (6.5. milyar dolar) bölgede yer alan sanayi işletmelerince gerçekleştirilmektedir. Kocaeli'nin ülke dış ticaretindeki payı ise %11.6 (7.7 milyar dolar) dır.

Kişi başına 7500-8000 Dolar arasında değişen milli gelir ile Kocaeli Türkiye'nin birinci sırasındadır. .Kocaeli'nin Türkiye Genel İmalat sanayii içindeki payı %13'ler seviyesine ulaşmıştır.Kocaeli, başta Kimya Sanayi, Makine Sanayi, Ana Metal Sanayi, Otomotiv ve Kağıt Sanayi olmak üzere yerli ve yabancı yatırımcıların tercih bölgesidir.

Kocaeli, Marmara Bölgesinin ormanlar bakımından zengin olan doğu bölümünde yer aldığı halde ormancılık konusunda Türkiye ekonomisine katkısı çok azdır. Bununla beraber yeraltı kaynakları zengin değildir. Bu nedenle madencilik gelişmemiştir. Bu alanda taş ve toprağa dayalı sanayilerin hammaddeleri üretilmektedir. Kocaeli, ülke imalat sanayinde İstanbul'dan sonra en gelişmiş ildir. (Lassa, Kordsa, Brisa, Goodyear, Pirelli, Ford, Honda, Hyundai, Chyrsler, Petkim, Tüpraş, Nasaş, DY0, Marshall, Arçelik, Lever gibi büyük fabrikalar bulunmaktadır.) Kocaeli ekonomisinin tamamına yakını sanayiye dayalıdır¹⁵⁸.

¹⁵⁸ www.kosbas.com.tr

- Kocaeli Serbest Bölgesi'nin Ülke Ekonomisine Sağladığı Faydalar:

Kocaeli Serbest Bölgesi'nin ülke ekonomisine sağladığı faydaları şöyle sıralayabiliriz¹⁵⁹:

- Bölge içerisinde ithal girdi kullanarak üretim yapan firmalara gümrük vergisiz olarak dünya fiyatlarından girdi temin imkanı sağlayarak, yurt dışındaki rakipleri ile aynı şartlarda üretim yapma imkanı sağlar.

- Sağlanan kolaylıklar nedeniyle ülkenin ihracat imkanlarını ve döviz girdisini artırır.

- Dağıtım merkezi olma işlevi çerçevesinde, yurt dışından getirilen malların daha sonra yine yurt dışına satılarak ülkenin dünya ticaretinden aldığı payın artmasını sağlar.

- Üretim yapan firmaların kullandıkları ithal girdilerinde kesinti olması durumunda, firmaların güçlüklerle karşılaşmalarını veya fiyatı uygun olduğu için dış pazarlardan firmaların satın aldıkları büyük miktardaki girdileri, serbest bölgeye getirdikten sonra buradan küçük partiler halinde ülkeye ithal edilerek depolama ve gümrük vergisi giderlerini azaltmalarını ve üretim maliyetlerinin düşürmelerini sağlar. Ayrıca girdi teminindeki gecikmeler de önlenmiş olur.

- Yarattığı doğrudan istihdamın yanı sıra, bölgedeki üretim ve ticari faaliyetlerin ülke içindeki faaliyetlere olan etkisi nedeniyle dolaylı istihdam da sağlar.

- Üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere, ülke içinden alınan hammadde, yarı işlenmiş ve mamul mallar nedeniyle ülke içi üretimin artmasına katkı sağlar.

- Yabancı sermayeli firmaların Kocaeli Serbest Bölgesi'ne yaptığı yatırımlarla ülkeye yeni teknolojilerin girmesi hızlanır.

- Diğer Serbest bölgelerde olduğu gibi KOSBAŞ içerisinde de belirli nitelikteki ürünler için A.TR Belgesi düzenlenerek AB' ye bu ürünler gönderilebilir.

- KOSBAŞ'da sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün firmalar eşit olarak yararlanır.

- Mallar serbest bölgede süre sınırlaması olmaksızın kalabilir.

- Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölge sınırları içerisinde uygulanmaz.

¹⁵⁹ www.kosbas.com.tr

- Serbest bölgedeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır.
- Serbest bölgeden Türkiye'ye yönelik mal satışına ve serbest bölge ile diğer ülkeler arasında yapılacak takas ticaretine kısıtlama getirilmemiştir.
- Başvuru ve faaliyet süresince her türlü bürokrasi en aza indirilmiştir.
- Serbest bölgenin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki benzerleri ile aynı standarttır. Açık ve kapalı alan kiralari diğer ülkelere göre düşüktür.

3.1.21. DENİZLİ SERBEST BÖLGESİ (DENSER)

1999 yılında projesine başlanan DENSER-Denizli Serbest Bölgesi¹⁶⁰, 2000/398 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 3 Mayıs 2000 tarih ve 24038 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmasının ardından hukuki varlığına kavuştu ve faaliyetlerine başlayan Denizli Serbest Bölgesi'nin kuruluşu (tüm altyapı ve gerekli üst yapı yatırımları) ve işletimi özel bir şirket olan DENSER - Denizli Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

Fazla dış kaynağa ve devlet yardımına yönelmeden, kendi imkanlarıyla gelişmesiyle diğer şehirlerimize model olarak gösterilen Denizli ekonomisinin en karakteristik özelliği ihracata dönük üretim yapılmasıdır. Denizli Serbest Bölgesi'yle, Denizli ekonomisinin yarattığı dış ticaret potansiyelinin serbest bölge uygulamalarının sağlayacağı teşvik ve avantajlarla da birleştirilerek artırılması ve üretim ağırlıklı örnek bir serbest bölge modeli oluşturulması hedeflenmektedir.

Denizli, büyük ölçüde kendi iç dinamikleri ile sergilediği hızlı ve başarılı gelişme sonucu dikkatleri üzerine çekmiştir. Son yıllarda gelişme ve sanayileşmenin konuşulduğu her platformda Denizli mucizesinden söz edilmektedir. 17 yıl önce Denizli'den yapılan ihracat sadece 1 milyon dolar iken bugün 1 milyar dolar civarındadır ve Denizli'nin tekstil ve konfeksiyon ihraç ürünlerinin en büyük kalemlerini oluşturan havlu ve bornoz ihracat miktarı, Türkiye'nin bu iki kalemden toplam ihracatının %50'sini aşmıştır¹⁶¹.

¹⁶⁰ www.denser.com.tr/

¹⁶¹ www.denser.com.tr/

Amacı ihracatı artırmak, sermaye ve teknoloji transferi ile üretim faaliyetlerini hızlandırmak, ürünlerin uluslararası rekabet şansını yükseltmek olan ve 1 Milyar USD ticaret hacmi ile 15.000 kişilik istihdam potansiyeline ulaşması planlanan DENSER, stratejik konumu nedeniyle yatırımcılara ulaşım kolaylığı, insan kaynakları zenginliği ve gelişmiş sosyal servis imkanları avantajlarını sunmaktadır.

DENSER, coğrafi konum ve serbest bölge avantajlarının yanısıra serbest bölge tapusu vererek süresiz bir mülkiyet imkanı sunuyor; yatırımcılara diledikleri an likide edebilecekleri güvenilir ve kazançlı bir yatırım modeli oluşturuyor. Bu modelde arazi veya bina mülkiyetine sahip olan yatırımcılar mülkiyetlerini başka bir yatırımcıya satma, kiralama veya devretme hakkına sahip olmaktadır.

DENSER-Denizli Serbest Bölgesi, Denizli'nin ihracata dönük üretim yapan sanayi yapısını serbest bölge uygulamalarının sağladığı teşvik ve avantajlarla da birleştirip güçlendirerek dış pazarlarda daha iyi rekabet edebilmesini sağlayacak, yeni pazarlara girmesine yardımcı olacak ve yeni yatırımlara zemin hazırlayacaktır.

DENSER, yatırım ve üretimi cazip hale getireceğinden gıda, ambalaj vb. gibi hafif sanayinin oluşmasına imkan vererek sanayide dönüşümün yolunu açacaktır. Dünya ticaret hacmi içerisinde payı gün geçtikçe artan ve karlı bir alan olma özelliğini koruyan tekstil sektörüne de yatırım artacaktır. DENSER, bu sektörde faaliyet gösteren firmaların uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artıracak ve piyasadaki mevcut pazar paylarını büyütecektir. Bu da Türkiye'nin Güney Kore, Çin, Pakistan, Hindistan, Tayvan gibi ülkelerle daha iyi rekabet etmesine ve pazar payını büyümesine yardım edecektir¹⁶².

3.2. SERBEST BÖLGELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

Serbest bölgeler, dünyada özellikle ihracata dayalı kalkınma stratejisini tercih eden ülkeler tarafından ihracatı artırmanın en önemli araçlarından birisi olarak

¹⁶² www.denser.com.tr/

görülmüş ve kullanıla gelmiştir. Serbest bölge uygulaması ile amaçlananlar; kalkınmaya uygun ortamı yaratmak, geleceğin sektörlerini seçip, teşvikleri onlara odaklamak, yani yatırımları gerçekleştirecek yabancı sermaye ile teknolojiyi ülkeye çekip, ülkenin dünya ekonomisinde söz sahibi olmasını sağlamaktır.

Ülkemizde serbest bölgelerin kurulmasına yönelik ilk hareket 1927 yılında kabul edilen 1132 sayılı “Serbest Mıntıka Kanunu” ile başlamıştır. Bu yasal düzenleme ile Ford Motor Company'ye tophane rıhtımında otomobil, kamyon ve traktör montajı yapmak üzere sözleşme ile 1928 yılında özel bir izin verilmiştir. Ancak bu uygulamadan beklenen yarar sağlanamadığı için daha sonra vazgeçilmiştir.

3 Kasım 1983 tarih ve 151 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (K.H.K.) ile Serbest Bölgeler Teşkilatı önce Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak kurulmuş ve Serbest Bölgeler Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. 18 Haziran 1984 tarihinde yayımlanan 223 sayılı K.H.K. ile Serbest Bölgeler Teşkilatı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na (DPT) bağlanmış ve Ağustos 1984'de Serbest Bölgeler Başkanlığı kurulmuştur. Anılan Başkanlığın çalışmaları neticesinde, oldukça liberal düzenlemeler getiren 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 15 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca Türkiye'de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir. 3218 sayılı Kanun'un bu yetkisi çerçevesinde 1985 yılından bu güne kadar ülkemizde 21 adet serbest bölge faaliyete geçmiştir. Genel olarak ülkemizde kurulan serbest bölgeleri ve yaptıkları katkıları bölgeleri anlatırken değinilmiştir. Tablolarda da rakamlarla bölgelerin yapmış olduğu katkıları

Tablo 6: BÖLGELER İTİBARIYLA YILLIK TİCARET HACİMLERİ (1000 ABD \$)

BÖLGELER/ZONES	2001	% 01/00	2002	% 02/01	2003	% 03/02	2004	% 04/03	2004 (I- IV)	2005 (I- IV)	% 05/04
İST-DERİ	2.324.919	-42,7	2.827.979	21,6	4.076.782	44,2	5.891.331	44,5	1.742.563	2.025.717	16,2
İST-AHL	2.193.739	-24,2	2.475.194	12,8	3.022.789	22,1	3.723.087	23,2	1.040.687	1.126.369	8,2
EGE	1.291.910	-22,3	1.828.870	41,6	2.642.599	44,5	3.241.026	22,6	999.094	1.088.372	8,9
İST. TRAKYA	237.939	31,1	659.152	177,0	1.145.646	73,8	1.689.566	47,5	467.595	669.400	43,2
MERSİN	1.337.790	-24,3	1.643.140	22,8	2.766.312	68,4	2.720.016	-1,7	1.080.581	646.508	-40,2
BURSA	82.294		448.185	444,6	1.108.768	147,4	2.223.382	100,5	706.196	554.241	-21,5
AVRUPA	212.865	101,5	343.062	61,2	570.498	66,3	907.080	59,0	278.527	352.602	26,6
ANTALYA	185.019	-14,0	245.992	33,0	359.183	46,0	457.498	27,4	125.748	150.565	19,7
KAYSERİ	27.071	20,0	83.646	209,0	157.184	87,9	297.566	89,3	62.453	103.047	65,0
İZMİR MENEMEN	251.479	4,7	277.385	10,3	301.562	8,7	309.161	2,5	115.454	95.746	-17,1
KOCAELİ			9.249		29.180	215,5	122.725	320,6	22.457	67.205	199,3
DENİZLİ			3.543		41.030	1.058,0	138.545	237,7	33.682	61.015	81,2
GAZİANTEP	54.355	52,4	109.627	101,7	207.261	89,1	156.898	-24,3	40.171	53.361	32,8
ADANA-YUMURTALIK	59.267	-2,6	46.845	-21,0	74.852	59,8	70.214	-6,2	27.015	28.520	5,6
SAMSUN	12.339	-26,8	11.907	-3,4	17.244	44,8	85.621	396,5	51.060	13.444	-73,7
RİZE	16.447	4,0	11.347	-31,0	10.986	-3,2	38.736	252,6	11.667	10.094	-13,5
TRABZON	36.661	130,4	48.511	32,3	46.956	-3,2	15.316	-67,4	5.248	7.046	34,3
MARDİN	5.284	-4,3	23.626	347,1	19.597	-17,1	10.211	-47,9	7.261	2.030	-72,0
TURHTAK-MAM TEK.			5.158		9.555	85,2	12.341	29,2	2.506	1.984	-20,8
D. ANADOLU	1.881	5,1	177	-90,6	83	-53,0	82	-1,8			
TOPLAM-TOTAL	8.331.246	-26	11.102.596	33	16.608.066	50	22.110.402	33	6.819.966	7.057.217	3,5

Tablo 7: TİCARET HACMİNİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (1000 ABD \$)

Sektörler	2005 Ocak-Nisan		2005 Ocak-Nisan		2005 Ocak-Nisan		2005 Ocak-Nisan		2005 Ocak-Nisan	
	Yurtiçinden Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtiçine	%	Yurtdışından Bölgelere	%	Bölgelerden Yurtdışına	%	T opl a m	%
I. TARIM	30.383	2,9	41.520	1,8	65.277	2,9	47.039	3,2	184.219	2,6
A-BİTKİSEL ÜRÜNLER	19.925	1,9	33.292	1,5	51.496	2,3	41.422	2,8	146.136	2,1
B-HAYVANSAL ÜRÜNLER	8.688	0,8	8.098	0,4	13.165	0,6	3.440	0,2	33.391	0,5
C-SU ÜRÜNLERİ	1.000	0,1	5	0,0	560	0,0	1.288	0,1	2.854	0,0
D-ORMAN ÜRÜNLERİ	770	0,1	124	0,0	55	0,0	888	0,1	1.838	0,0
II. MADENCİLİK- TAŞOCAKÇILIĞI	3.537	0,3	1.643	0,1	1.063	0,0	6.899	0,5	13.142	0,2
III. SANAYİ	1.018.160	96,8	2.213.782	98,1	2.198.524	97,1	1.429.390	96,4	6.859.856	97,2
A-İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜNLERİ	24.876	2,4	30.956	1,4	107.559	4,7	118.542	8,0	281.934	4,0
B-İŞLENMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ	1.695	0,2	19.344	0,9	21.103	0,9	671	0,0	42.812	0,6
C-SANAYİ ÜRÜNLERİ	991.588	94,3	2.163.482	95,9	2.069.862	91,4	1.310.177	88,3	6.535.110	92,6
T O P L A M	1.052.080	100	2.256.945	100	2.264.864	100	1.483.328	100	7.057.217	100

Kaynak: http://www.dim.gov.tr/sb/sb_sektor.xls

Ticaret hacminin sektörel dağılımı incelendiğinde, sanayi ürünlerinin %97,2'lik düzeyindeki payıyla ticaret yapısını belirlediği görülmektedir. Sanayi ürünleri içerisinde işlenmiş tarım ürünleri ve işlenmiş petrol ürünleri'nin toplam payı %4,06 dir. Madencilik- Taşocakçılığı'nın payı %0,2 Tarım ürünlerinin payı ise %5,2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: TİCARET HACMINİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (1000 ABD \$)
2005 Ocak-Nisan

Ülkeler	Bölgelere Giriş	%	Bölgelerden Çıkış	%	Toplam	%
I. OECD ve AB ÜLKELERİ	1.615.357	48,7	995.343	26,6	2.610.700	37,0
A. AB (25) ÜLKELERİ	1.272.266	38,4	900.876	24,1	2.173.141	30,8
B. DİĞER OECD ÜLK.	343.091	10,3	94.467	2,5	437.558	6,2
II. DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	19.414	0,6	43.586	1,2	62.999	0,9
III. TÜRK CUMHURİYETLERİ	43.326	1,3	74.588	2,0	117.914	1,7
IV. ESKİ SSCB	65.824	2,0	69.163	1,8	134.987	1,9
V. İSLAM ÜLKELERİ	104.990	3,2	150.481	4,0	255.471	3,6
VI. DİĞER ÜLKELER	415.954	12,5	150.166	4,0	566.120	8,0
VII. TÜRKİYE	1.052.080	31,7	2.256.945	60,3	3.309.025	46,9
T O P L A M	3.316.944	100	3.740.273	100	7.057.217	100

Kaynak: http://www.dtm.gov.tr/sb/sb_ulke.xls

Serbest bölgelerdeki ticaretin ülkeler bazında dağılımı, halen başta gelen ticaret ortağının Türkiye olduğunu göstermektedir. Toplam ticaretin %46,9'u Türkiye ile gerçekleşmiştir. Daha sonra %37,0'lik payla OECD ülkeleri ve AB ülkeleri gelmekte olup, geri kalan miktar diğer ülkeler tarafından paylaşılmaktadır. Burada ki sıkıntı, serbest bölgelerin ticaret hacminin %46,9'luk kısmının Türkiye içi ile gerçekleşiyor olmasıdır. Bu, elbette ki arzu edilen bir durum değildir ve bir an önce ihracat artışı sağlayacak bir hale dönüştürülmesi gerekmektedir.

Tablo 9: SERBEST BÖLGE KULLANICILARININ FAALİYET KONULARINA GÖRE DAĞILIMI

30.04.2005

Faaliyet Konuları	Yerli		Yabancı		Toplam	
	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı	Kiracı	Yatırımcı
ÜRETİM	259	361	77	59	336	420
MONTAJ-DEMONTAJ/BAKIM-ONARIM	39	15	12	2	51	17
ALIM-SATIM	1.773	376	351	71	2.124	447
İŞYERİ KIRALAMA	2	247	0	34	2	281
DEPO İŞLETMECİLİĞİ	2	79	1	14	3	93
BANKACILIK-SİGORTACILIK	41	11	4	0	45	11
KURUCU-İŞLETİCİ/İŞLETİCİ	4	19	0	2	4	21
İMKB-ARACILIK	17	0	2	0	19	0
DiĞER	53	12	14	5	67	17
Toplam	2.190	1.120	461	187	2.651	1.307
Genel Toplam	3.310		648		3.958	

Kaynak: www.dtm.gov.tr/sb/sb_firma.xls

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren tüm firmaların sayısı ise 2005 yılı ilk 5 ayına göre 3.958'e ulaşmıştır. Bunlardan 3.310 yerli firmalar geriyne kalan 648 firma ise yabancı firmalardır.

**Tablo 10:SERBEST BÖLGELERDE İSTİHDAM
(30.04.2005)**

Bölgeler	İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
Ege	10.628	412	35	11.075
Mersin	4.505	499	804	5.808
Antalya	3.531	245	123	3.899
Bursa	2.905	181	80	3.166
İst.Deri	1.826	762	353	2.941
Avrupa	1.710	142	39	1.891
İst. AHL	543	873	416	1.832
İzmir Menemen	1.197	194	167	1.558
İst. Trakya	157	751	203	1.111
Kayseri	649	0	0	649
Adana-Yum.	185	98	10	293
Gaziantep	122	58	10	190
Tübitak-Mam	111	32	27	170
Kocaeli	36	14	59	109
Samsun	69	9	17	95
Denizli	11	16	20	47
Mardin	19	0	4	23
Trabzon	0	1	19	20
Rize	11	2	2	15
D.Anadolu	1	1	0	2
Toplam	28.216	4.290	2.388	34.894

Kaynak: www.dtm.gov.tr/sb/sb_istihdam.xls

Bölgelerimize istihdam açısından bakıldığında, üstteki tabloda da görüldüğü gibi 2005 yılının ilk 5 ayında istihdam, 34.894'e ulaşmıştır. Bunların 28.216'sı işçi, 4.290'ı ise büro personelidir. Geriye kalan 2.388 kişi ise bölgelerde çeşitli birimlerde görev almaktadır. Ayrıca dikkat edilecek bir diğer husus da toplam istihdamın 1/3'nün Ege Desbaş serbest bölgesi tarafından karşılanmasıdır.

SONUÇ

Dünyada serbest bölgelerin geleceği çok önemli ve tartışılan bir konu. Dünyanın hızla küçüldüğü, mal ve/veya hizmet trafiğinin de günden güne büyüdüğü günümüz ortamında, gelişmiş bilgi teknolojilerinin de yardımıyla gerek ülkelerarası ticaret gerekse de çok uluslu şirket yatırımları büyük miktarlara ulaşmış durumdadır. Dışa açık büyüme, ihracata dayalı kalkınma kavramlarının geniş kesimlerce kabul gördüğü günümüz dünyasında birtakım uluslararası ya da uluslar üstü örgütlerinde bu koşulları yaratmadaki katkısı inkâr edilemeyecektir.

Özellikle GATT süreci sonunda ortaya çıkan ve 1995 yılından beri faaliyette olan Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) çalışmaları neticesinde indirilmeye çalışılan gümrük tarifeleri çeşitli ülkelerdeki serbest bölge uygulamaları ile zaten yürütülmektedir. Serbest bölgeler dışında yine antrepolar, geçici kabul rejimi, transit ticaret gibi bir takım mevzuat esneklikleri sayılabilecektir.

Ancak serbest bölge uygulaması, ülkenin siyasi sınırları içinde olmasına karşın ülkenin gümrük hattı dışında kalmasından dolayı özellikle ülkemizde tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu tartışmaların temelinde ise, serbest bölgelerin kaçakçılık yapılmaya müsait olduğu ve yurtiçi sanayi ile haksız rekabete yol açtığı gibi konular ön plana çıkmaktadır. Oysa serbest bölgeler bilindiği üzere kendi kanun ve yönetmelikleri ile bunu bertaraf edecek mekanizmaları geliştirmiş durumdadır.

Bugün toplam dünya ticaretinin ortalama yüzde 15'ini yöneten serbest bölgeler büyük bir istihdam kaynağı olarak da ülke ekonomilerine hizmet etmektedirler. Ülkemizde de şu an 21 tane faal durumda serbest bölge vardır bu bölgelerde 80 civarında yabancı yatırımcı faaliyet göstermektedir. Bunların arasında Hugo-Boss, General Electric, Yazaki, Eldor, Delphi gibi çok ünlü firmalar da yer almaktadır. Ancak, ülkemizin yabancı sermaye çekme konusundaki genel probleminden serbest bölgelerimiz de nasibini almıştır. Mevcut yabancı sermaye yatırımı toplam 250 milyon dolar civarındadır ve bu rakam serbest bölgelerimizin potansiyelinin çok altında kalmaktadır. Serbest bölgelerde gerçekleştirilen ticaret hacminin büyümesi, sanayicinin serbest bölgelerden yaptığı ara malı ve ham madde

ithalatının ucuzlaması, serbest bölgelerden geçirilen ihracat dolayısıyla da ihracatçıya rekabet şansı verilmesi anlamına gelmektedir. Türkiye ekonomisine en büyük katkı bu şekilde sağlanmaktadır. Burada değinilmesi gereken çok önemli bir konu ise, serbest bölgelerden Türkiye'ye ithal edilen malların %88'inin hammadde, yatırım malı ve ara malı, sadece %12'sinin tüketim malı olduğudur. Serbest bölge işlemlerinden tahsil edilen özel hesap gelirleri vasıtasıyla 1987-2002 döneminde toplam 340 milyon dolar genel bütçeye aktarılmıştır. Bu tahsilat rakamının bu yıl 60 milyon dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Serbest bölgelerimiz, kazandıkları tecrübeler ve deneyimler ile diğer ülkeler için örnek teşkil edecek hale gelmiştir. Bugün Moldova Serbest Bölgeleri'nin ve Özbekistan Serbest Bölgeleri'nin kurulmasında Serbest bölge kurucu ve işleticisi şirketlerimizin öncülük etmesi ve özellikle Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkeler ile Nijerya, Cezayir gibi bazı Afrika ülkelerine, serbest bölgelerini oluşturmalarında danışmanlık hizmetleri vermemiz, serbest bölgelerimizin uluslararası başarılarıdır.

Ancak, Maliye Bakanlığı'nın hazırladığı ve Türkiye Serbest Bölgelerinde sunulan teşviklere de köklü değişiklikler getiren 5084 sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 06.02.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Vergisel teşviklerde yeni düzenlemeler öngören yeni kanun çerçevesinde 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesi değiştirilmiş ve serbest bölge kullanıcıları geçici 3.maddede belirtilen koşullarla vergi mükellefi yapılmıştır. Geçici 3. maddeye göre;

-06.02.2004 tarihinden önce (5084 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih) faaliyet ruhsatı almış olan gerçek ya da tüzel kişiler; faaliyet ruhsatı süreleriyle sınırlı olmak üzere, gelir veya kurumlar vergisi istisna ve muafiyetlerinden yararlanmaya devam edecekler, çalıştırdıkları işçilerin ücretleri üzerinden 2009 yılına kadar gelir vergisi ödemeyeceklerdir. Bu kişiler bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile ilgili olarak yaptıkları işlemler nedeniyle doğan her türlü vergi, resim ve harçtan 2009 yılına kadar muaf tutulacaklardır.

- 06.02.2004 tarihinde ve bu tarihten sonra serbest bölge kullanıcısı olan gerçek ya da tüzel kişilerden sadece; üretim ruhsatı ile faaliyet gösterenlerin imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden muaf olacaktır.

Sonuç olarak, son yapılan değişiklikle kabul edilen 5084 no'lu Kanun ile 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanun'unun değiştirilen 6. maddesi serbest bölgelerde yatırım yapmak isteyenleri bu kararlarından büyük ölçüde caydırmış ve hâlihazırda yatırımı bulunan kullanıcıları ise gelecekleri konusunda karamsar hale düşürmüştür.

Firmaların serbest bölgelere yatırım yapmalarının temel sebeplerinden biri olan vergi mevzuatından muaflık bu kanunla risk altına girmiştir. Oysa firmalar serbest bölgelerde faaliyet gösterirken vergi mevzuatından muaf olacaklarını düşünmüşlerdir. Buda, serbest bölge şirketinin bir yandan vergi ödemesini, gerektirmezken, öte yandan yığınla vergi formunu doldurması ve sürekli değişen karmaşık vergi mevzuatını takip etmesini de ortadan kaldırmak demektir. Serbest bölgede yatırım yapmanın ardındaki asıl amaç da şeffaf, istikrarlı, basit ve daha az bürokratik bir ortamda çalışma istekliliğidir. Bu sebeple 5084 no'lu kanunda aşağıdaki değişikliklerin yapılması önerilebilir.

- Kanun'un dokuzuncu maddesinin "b" ve "c" bendindeki 31.12.2008 tarihi, 31.12.2019 olarak değiştirilmelidir.

- Kanun'un dokuzuncu maddesinin son bendinde bulunan birinci cümleinin sonuna "bu bölgelerde istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler Avrupa Birliğine tam üyelik tarihinin gerçekleştiği yılın sonuna kadar Gelir Vergisinden istisnadır" cümlesi ilave edilmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKÇA, Yüksel, **Soru ve Cevaplarla Türkiye’de Serbest Bölgeler**, Ağustos, 1998

AKILLI, Mehmet, **Türkiye’de Serbest Bölge Uygulaması ve Ekonomik Etkileri**
Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Ankara,1983

AKYÜZ, Ferhat, “Serbest Bölgeler”, **Ankara Ticaret Odası Dış Ticaret Bülteni**,
Yıl 1 Sayı 5, Eylül 1999

AKYÜREK, Engin, **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge Tanımı**, İ.T.O Yayın
No:14 İstanbul,1983

ALPAR, Cem, **Çokuluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Turhan Kitapevi,
3.Baskı, Ankara,1980

ALPAR, Cem, **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler**, Dost Kitapevi, Yayın
No.29, Ankara,1985

BAŞOL, Koray, **Türkiye Ekonomisi**, Anadolu Matbaası, 6.Baskı,İzmir1995

BUDAK, S.Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınları 6. Baskı, İstanbul 1999

CİVAN, Nazmi, **Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Serbest Bölge Olgusu**,
Aşama Matbaacılık, İstanbul, 2003

D.P.T “Serbest Bölgeler Hakkında Rapor”, **D.P.T. Yayınları**, No.4Ankara,1985

D.P.T. “Serbest Bölge Çalışmaları Hakkında Rapor”, **DPT Yayınları**, Yayın No.1

ERDEM, Haluk, **Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri ve Türkiye'de Serbest Bölgeler Rejimi**, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Yeterlilik Etüdü, İstanbul, 1992

ERDOĞAN, Engin, **Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi**, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 110 Eskişehir,1985

GÜÇER, Lütfi, **İktisat Tarihi**, Günay Matbaası İstanbul, 1976

GÜNER, Sedat, **Serbest Bölgeler**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995

JACQUES, Pirene, **Büyük Dünya Tarihi**, Çeviren: Nihal Önal ,Cilt I

KAZGAN, Gülten, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitap Evi 2.Baskı, İstanbul, 1980

KENTBANK **Kurumsal Pazarlama Bölümü**, **Serbest Bölgeler Hakkında Bilgi Notu**, Kentbank Yayınları, İstanbul, 2000

ÖZCAN, Faysal, **Dünya'da ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulaması**, Maliye Bakanlığı APKKB, Yayın No.293, Ankara, 1987

SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslararası İktisat**, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1999

SEYİDOĞLU, Halil; **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, Güzenî Yayınlan. 12. Baskı, İstanbul. 1998

ŞAHİN, Serdar Ve Levent Varlık ,**Serbest Bölgeler ve Off-shore Bankacılık** ,Türkiye İş Bankası Yayını Ankara,1985

T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, **Serbest Bölgeler Mevzuatı**,4.Baskı, Aralık 1996

TEKELİ, İlhan Ve Selim İlkin, **Dünyada ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü**, Yurt Yayınları, No.10,Ankara.1987

ERDOĞAN, Engin Ve Meliha Ener, **Serbest Bölgeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005

TUNCER, Selahattin, “Reexport”, **Dünya Gazetesi**, 3 Mayıs 1983

ZEYTİNOĞLU, Erol, **İktisat Tarihi**, Meter Matbaası, İstanbul, 1976

MAKALELER

ALTINOK, Serdar Ve Mehmet Alagöz, “Karaman’da Bir Serbest Üretim Bölgesi Kurulabilir mi?”, **K.T.S.O.** Yayınları No:1 Karaman 1998

BAĞRIAÇIK, Atilla Ve Ç.İnanç, “Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler”, **Bilim Teknik**, 1997

İSKENDERUN T.S.O., “Serbest Bölgeler ve İskenderun’un Ekonomik Yapısı”, **İskenderun T.S.O. Dergisi**, İskenderun,1990 ,s.155-156

İ.T.O. “Transit Ticaretin Memleketimiz Bakımından Ehemmiyeti ve İstanbul’da Bir Ticaret Antreposu Kurulması”, **İTO Dergisi**,Cilt 76 İstanbul,Mart 1980

İ.T.O., “Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Etkileri”, **İ.T.O. Dergisi**, İstanbul,Nisan 1988

TÜMER, Vacit, **Serbest Bölgelerin Ülkemiz Ekonomisine Katkısı**, İ.T.O.Dergisi, İzmir, Şubat1983

YILDIZ, Zafer, “Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Mersin Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi”, **Yönetim ve Ekonomi**, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.,Sayı 6, 2000

WEB SİTELERİ

www.asb.com.tr

www.ant-free-zone.org.tr

www.buseb.com

www.denser.com.tr/

www.desbas.com.tr

www.dtm.gov.tr

www.erzurumsbm.net

www.esbas.com.tr/

www.freezone-antep.gov.tr/

www.gumruk.gov.tr/content.aspx?cT=3&cId=b_serbest

www.idesbas.com

www.ilkeratalay.com/resources/serbestbolgeler.php

www.isbas.com.tr

www.isbi.com.tr

www.kayser.com.tr/

www.kosbas.com.tr

www.mam.gov.tr

www.masbas.com

www.mesbas.com.tr

www.milliyet.com.tr/ozel/vergi/19980604mo1.html

www.sasbas.com.tr

www.tayseb.com/